STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

2

TOMUL 7

1970

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

P I 458

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil: prof. univ. dr. doc. OLGA NECRASOV, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Redactor responsabil adjunct: dr. V. V. CARAMELEA

Membri:
- Academician ȘT. -M. MILCU
- prof. dr. I. G. RUSSU
- dr. SUZANA GRINȚESCU-POP
- D. NICOLAESCU-PLOPȘOR
- dr. MARIA CRISTESCU

Secretar de redacție: — ELENA RADU

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la Centrala cărții, Oficiul de comerț exterior Căsuța poștală 134—135, Calea Victoriei 126, București, România sau la reprezentanții săi din străinătate.

La revue „Studii și cercetări de antropologie" paraît 2 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est $ 3,50; FF 17; DM 14.

Toute comande à l'étranger sera adressée à Centrala Cărții, Oficiul de comerț exterior, Boîte postale 134—135, Calea Victoriei 126, Bucarest, Roumanie ou a ses représentants à l'étranger.

En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

APARE DE 6 ORI PE AN

ADRESA REDACȚIEI:
BULEVARDUL DR. PETRU GROZA, NR. 8
BUCUREȘTI 15, C. P. 2311

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDII ŞI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

Tomul 7, nr. 2 1970

SUMAR

Istoria antropologiei

Pag.

TH. ENĂCHESCU, Contribuţia profesorului Francisc J. Rainer la dezvoltarea antropologiei româneşti 165

Antropologie istorică

D. BOTEZATU şi GH. ŞTEFĂNESCU, Caracterizarea antropologică a scheletelor din cimitirul feudal de la Cernica (sec. XVII—XVIII e.n.) 181

Antropologie contemporană

SUZANA GRINŢESCU-POP, MARIA VLĂDESCU şi TH. ENĂCHESCU, Fizionomia constituţională a populaţiei din satul Şirnea — prin tehnica şi metoda antropometrografică prof. L. Brian 193
HORST SCHMIDT, Caracterele morfologice ale mîinii la populaţia satului Şirnea 207
CORNELIU VULPE, Observaţii asupra dermatoglifelor la populaţia din Şirnea 213
MARIA CRISTESCU, S. ANTONIU, ŞT. COMĂNESCU şi M. ONOFREI, Aspecte ale evoluţiei caracterelor dimorfice în decursul creşterii şi dezvoltării copiilor . . . 223
MARIA ELENA GRAMATOPOL-ROŞCA şi OLIMPIA PETROVICI, Aspecte ale creşterii şi dezvoltării copiilor din Ţara Oaşului 233

Antropologie socială şi culturală

VASILE V. CARAMELEA, GH. GEANĂ, L. TOMESCU, IULIA TRANCU, SANDA HOINIC şi V. APOSTOLESCU, Din problemele teoretic-metodologice ale antropologiei sociale şi culturale româneşti 241
VASILE V. CARAMELEA, Antropologia socială şi culturală, ştiinţă a legilor generale de dezvoltare a comportamentului uman (I) 257

Cronică 263

Recenzii 265

IN MEMORIAM 269

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

FRANCISC J. RAINER

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONTRIBUȚIA PROFESORULUI FRANCISC J. RAINER LA DEZVOLTAREA ANTROPOLOGIEI ROMÂNEȘTI *

DE

TH. ENĂCHESCU

572 (498) (09)
572 (Rainer, J. Fr.)

Evocînd astăzi figura profesorului Rainer ca antropolog, înseamnă să prezentăm o nouă latură a activității acestui mare om de știință și cultură al țării noastre, a cărui muncă neobosită s-a identificat întotdeauna cu interesele superioare ale societății în mijlocul căreia a trăit, care a simțit ceea ce era nou, ceea ce era în dezvoltare și a pornit să muncească plin de abnegație și cu un curaj de neînfrînt la realizarea acestor aspirații.

De aceea, pe Fr. J. Rainer (1874—1944) îl găsim tot timpul vieții sale în fruntea unor inițiative care au condus la înființarea Societății de morfologie, la organizarea științifică a unui institut de educație fizică, la organizarea unui învățămînt de anatomie artistică sau ca întemeietor și organizator al Institutului de anatomie și embriologie.

Pe această linie de evoluție, continuu ascendentă, se situează și crearea antropologiei la București, care reprezintă realizarea aspirației sale către o disciplină de sinteză biologică și culturală sub egida căreia să se rînduiască tot complexul cunoștințelor despre om, despre „fenomenul biologic OM" — cum zicea el —, „manifestarea cea mai înaltă a evoluției vieții pe planeta noastră".

Dar dacă ne gîndim la apariția și trecerea printre noi a lui Rainer, ne dăm bine seama că el însuși a reprezentat în societatea timpului său un fenomen: un fenomen antropologic în sensul cel mare al cuvîntului, al aspirației umane către desăvîrșire. „Credința în perfectibilitatea omului a dominat activitatea sa" (6).

De aceea, întemeierea antropologiei la București ne apare ca o prelungire firească a personalității sale — a funcției prometeice a acestei personalități.

* Comunicare prezentată la 23 decembrie 1969, cu prilejul comemorării a 25 de ani de la moartea lui Fr. I. Rainer, întemeietorul Centrului de cercetări antropologice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fără a neglija rolul societății în realizările noastre, este greu să nu ne aducem aminte, cînd este vorba de Rainer și de antropologie, de cuvintele lui Herodot, care spunea că „Egiptul este un dar al Nilului". În cazul nostru întemeierea antropologiei la București își are reazemul principal în voința de viață a lui Rainer.

De aceea, contribuția lui Rainer la dezvoltarea antropologiei în țara noastră poate să fie mai bine înțeleasă dacă ne vom referi, cît de succint la aspirațiile sale, la formația, sa, la tendințele vremii sale, la realizările sale și la perspectiva de valorificare și de dezvoltare a acestora.

Care este semnificația orientării din acea vreme a prof. Rainer către antropologie și care este actualitatea acestei orientări pentru noi?

Într-o epocă ținînd de sfîrșitul secolului al XIX-lea și de o bună parte din prima jumătate a secolului nostru, caracterul analitic al științei în general, și al științelor despre om în special, fărîmițaseră din ce în ce mai mult cunoștințele despre acesta într-o serie de discipline, care, deși adînceau conținutul cunoașterii, nu puteau asigura numai prin ele însile o cunoaștere corelativă și integrativă, o explicare a omului și a esenței sale.

Dar tocmai în această perioadă progresul tehnic revoluționează societatea, se dezvoltă concepții noi despre lume și viață, despre semnificația civilizației noastre în raport cu omul care o făurește. Se simte nevoia ca binele și răul să fie apreciate în funcție de necesitățile, tendințele și prospectarea în viitor a speciei umane.

În acest context, antropologia, ca știință a speciei umane, a dezvoltării biologice a acesteia în timp și spațiu și a integrării acestei dezvoltări în societate, devine una dintre științele de perspectivă ale lumii moderne.

De aceea este meritul lui Rainer de a fi realizat, prin întemeierea antropologiei la București, nu numai „ținerea în pas cu vremea" a țării noastre, ci și asigurarea dezvoltării de perspectivă a acestui specific de preocupări în cadrul societății noastre.

Dar, numai sesizarea unor necesități științifice și culturale și dorința de a le satisface nu sînt suficiente pentru a dezvolta o știință.

Acțiunea de dezvoltare a antropologiei de către prof. Rainer își are rădăcinile în însăși personalitatea sa care, după cum o arată aceia care l-au cunoscut, a purtat în ea germenii unor aspirații și nevoi de cunoaștere, care dezvoltîndu-se progresiv și-au găsit expresia cea mai deplină în antropologie, în cunoașterea integrală a omului, „manifestarea cea mai înaltă a evoluției vieții pe planeta noastră".

Mărturia unui coleg de liceu (15) ni-l arată pe Rainer încă de pe atunci îndrăgostit de cultura umanistă, de studiul antichității clasice, de limbile elenă și latină, de estetică și elenism, de filozofie. Goethe, prin preceptele sale despre armonie, echilibru, reflectarea în operă a măreției lumii, Haeckel prin evoluționismul său materialist, Leonardo da Vinci prin cunoștințele sale enciclopedice și capacitatea de a depăși vremurile sale, reprezintă modele de gîndire și acțiune care l-au influențat profund.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Acum putem sesiza mai bine către ce culmi intelectuale și către ce efort suprauman se îndrepta spiritul lui Rainer pe care nevoia de concret îl îndeamnă să se dedice științelor pozitive, dar întotdeauna cu „sentimentul adînc al prezenței universului în structura intimă a ființei sale" (4).

Iată-l, deci, înscris la Facultatea de medicină, unde depune o muncă uriașă pentru a se instrui și unde este mereu în fruntea celor care își însușeau cuceririle acestei științe. Așa îl vedem fiind primul care — la noi — a decelat meningococul în lichidul cerebro-spinal, primul care a colorat hematozoarul palustru sau care a realizat reacția Vidal. Ca preparator al prosecturei Colțea, a realizat peste 2 000 de necropsii și pentru fiecare caz în parte timpul de lucru era de 7—8 ore.

Concomitent își lărgea necontenit posibilitățile de investigație științifică, efectuînd cercetări de histologie, de embriologie și, mai ales, îmbogățindu-și cunoștințele de biologie generală, în care își integra, ordonînd și ierarhizînd, toate noțiunile dobîndite.

De aceea, mai tîrziu, ca profesor de anatomie, Fr. J. Rainer dezvolta de la catedră o concepție biologică a anatomiei, care înlocuia vechea înregistrare statică, necauzală a amănuntului anatomic.

Vom prezenta pe scurt ideile pe care se axa acest învățămînt, fiindcă în acest fel, urmărind mersul gîndirii raineriene, vom înțelege dezvoltarea ei ulterioară într-o concepție antropologică.

Anatomia devine o știință a mișcării, a dezvoltării, a înlănțuirii cauzale în timp și spațiu a formelor, care astfel apar ca fenomene a căror origine este condiționată istoric.

Acest lucru este exprimat de profesorul Rainer cu forța ce-l caracterizează, în una dintre paginile jurnalului său: „să nu uit niciodată cînd expun o formă, să arăt ce-i curgător întrînsa — în viața individuală și în viața substanței vii — care-i partea dintr-însa care în mod evident aparține trecutului, încotro tinde" (1). Din dezvoltarea multilaterală a morfologiei, Rainer își făurește un instrument de lucru cu care să măsoare lumea dintotdeauna — lumea tuturor timpurilor și locurilor.

Ne găsim în fața unei concepții noi, care reprezintă o mare cotitură față de orientarea statică a timpului său, capabilă să se dezvolte și să genereze sinteze din ce în ce mai cuprinzătoare. De aceea, anatomia lui Francisc I. Rainer se transformă de la început într-o disciplină morfologică, care integrează în ea elemente de embriologie, fiziologie a dezvoltării, anatomie comparată, paleontologie. etc.

Dar concepția anatomică a lui Fr. J. Rainer nu se oprește aici, ci, îmbogățindu-se în perspective, cuprinde noi cîmpuri de investigație.

Raportul anatomiei cu artele plastice, cu procesul de creație, a format obiectul de preocupare a lui Rainer, care a predat anatomia artistică la fosta Școală de arte frumoase timp de aproape 20 de ani.

Fiind continuu preocupat de problema procesului de realizare activă a formelor, de dezvoltarea lor optimă, Fr. I. Rainer trece la cercetarea posibilităților pe care le oferă educația fizică pentru cea mai bună realizare a individului, pornindu-se la aceasta de la o concepție științifică, anatomică. Din nou îl vedem trecînd la acțiune, răspîndind aceste idei, ca profesor la Institutul de educație fizică din București.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Este de la sine înțeles că, în această situație, concepția anatomică, ea singură, devine necuprinzătoare. Și aceasta cu atît mai mult, cu cît omul era privit ca un purtător de cultură, iar evoluția lui biologică nedespărțită de societate și de cultura sa materială și spirituală.

De aceea se simțea nevoia unei noi poziții pentru sintetizarea acestui complex de fapte. Astfel, se dezvoltă în mod natural o concepție de sinteză a cunoștințelor despre om de pe o poziție antropologică a „fenomenului biologic OM".

Această cale, odată deschisă, ca orice caracterizează modul de acțiune a lui Fr. J. Rainer, nu se oprește aici, ci capătă forme concrete prin strîngerea unui impunător material științific care, la un moment dat, conduce la necesitatea și mai tîrziu la întemeierea Institutului de antropologie — actualul Centru de cercetări antropologice din București. Pornind inițial de la un moment personal de viață, aceasta duce la constituirea unei instituții de interes obștesc care, în vederile lui Fr. J. Rainer, avea rolul „să studieze din punct de vedere antropologic poporul român și să formeze antropologi" (18).

În momentul în care se puneau astfel de probleme nu existau în țara noastră instituții potrivite pentru asigurarea desfășurării unei activități susținute de cercetare antropologică. Ceea ce este demn de reținut este faptul că la baza viitorului Institut de antropologie nu au stat, așa cum ar fi fost de așteptat, o dispoziție legală, fonduri bugetare și clădire; Rainer nu a avut nimic din toate acestea, ci, cu multe zeci de ani înainte, cu acea energie neînduplecată care-l caracterizează, începe să strîngă colecții științifice impunătoare, aparatură de specialitate, tratate științifice, și să-și formeze colaboratori, în așa fel încît, în anul 1940, anul inaugurării, ne găseam în fața unui institut deplin încheiat, care se putea compara cu cele mai bune instituții similare ale unor țări de veche tradiție.

Și de această dată impresionează în realizarea respectivă noblețea simțămintelor personale ale lui Rainer, care și-au găsit în opera sa o perfectă integrare socială.

Să acultăm aceste cuvinte, ca săpate în bronz, pe care Fr. J. Rainer le rostește la inaugurarea Institutului de antropologie din București:

„Sentimentul dominant al întregii mele existențe, înțelegerea cît mai adîncă cu putință a vieții în funcția ei creatoare a formei umane, a fost idealul ce a dominat tot timpul intențiile mele. În calitate de profesor am avut posibilitatea să-mi îndeplinesc acest ideal; atunci mi-am pus problema: cum voi putea să răsplătesc societatea care mi-a dat putința să desăvîrșesc această operă? Fără a urmări popularitatea, am vrut să-mi plătesc datoria față de societatea care a pus la dispoziția mea mijloacele de lucru" (18).

În acest fel se începe construcția Institutului de antropologie, țara noastră fiind la acea dată una dintre puținele în care se clădea în mod special scopului destinat o clădire adecvată, în timp ce cele mai multe institute similare din alte țări erau adăpostite în localuri improvizate.

Și de data aceasta, profesorul Rainer nu a adoptat un plan limitat la cerințele momentului, ci, prevăzînd perspectiva de dezvoltare a antropolo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

giei și orientat, ca în tot ce făcea, spre viitor, a prevăzut săli imense pentru colecții și expunere de materiale și laboratoare spațioase și pline de lumină pentru cercetări. Institutul a fost organizat ca un nucleu de cercetare de sine stătător, capabil de a face față cerințelor curente ale unor cercetări antropologice. Pentru punerea în valoare a materialului adunat au fost organizate laboratoare de morfologie-microscopică, radiologie, fotografie, desen, reconstrucții etc.

Dar valoarea cea mai mare a acestor dotări este reprezentată de colecțiile științifice, care trebuiau să asigure cercetarea sub raport antropologic a poporului nostru. De aceea, o preocupare continuă — de o viață întreagă — a profesorului Rainer a fost aceea de a grupa colecții, care prin numărul pieselor să fie reprezentative și să permită tragerea unor concluzii științifice deplin fundate.

Printr-o muncă de peste 40 de ani, în condiții foarte grele, Rainer începe să adune de la prosectura Colțea și, mai tîrziu, împreună cu colaboratorii săi de la catedra de anatomie, craniile din colecția de populații actuale, care grupează cifra impunătoare de aproape 7 000 de piese. Puține instituții din lume se pot mîndri cu astfel de colecții.

Dar ceea ce trebuie relevat cu acest prilej este concepția care a stat la baza organizării colecției de cranii. Într-o vreme în care în antropologia timpului se strîngeau cranii cu scopul limitat de a se determina tipul antropologic — operație mai mult de înregistrare a unor forme, fără posibilitatea de a se merge către o explicație cauzală a fenomenului —, profesorul Rainer a notat pentru fiecare craniu vîrsta, sexul, profesia și maladia care a condus la moarte. Iată că, în acest fel, cercetătorului i se dă, posibilitatea să depășească vechiul punct de vedere static, factologic, care a condus între timp la concepții limitate și să abordeze forma în variabilitatea ei ca o expresie a condițiilor concrete în care ea se realizează. Și mai este demn de notat concepția raineriană că boala, privită ca fenomen de masă, capătă și ea o semnificație antropologică, putînd să lămurească nu numai condițiile de viață în care a trăit o populație, dar dîndu-ne și precizări asupra gradului ei de vitalitate, precum și indicații de discernere a direcției către care tinde procesul selectiv.

Un fapt puțin cunoscut pînă astăzi în legătură cu concepția care a stat la baza constituirii acestei colecții este acela că profesorul Rainer a organizat paralel și strîngerea datelor privind variantele anatomice ale părților moi — mușchi, vase și nervi — corespunzînd fiecărui craniu în parte.

Se vede din aceasta că, într-o vreme în care materialul antropologic era colecționat pretutindeni pentru scopuri limitate de clasificare, profesorul Rainer trasează un cadru mult mai larg cercetării antropologice, cu scopul de a integra amănuntul morfologic în ansamblul organismului, iar pe acesta din urmă în condițiile de mediu în care a trăit.

Iată de ce, pe aceeași linie de preocupări, colecția de cranii este întregită cu o altă colecție, la fel de importantă, cuprinzînd oasele scheletului. Prin aceasta trebuie să se realizeze o altă cerință, adînc resimțită în antropologia timpului, aceea de a se caracteriza osteologic o populație nu numai prin conformația craniului, ci și prin aceea a întregului schelet.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Importanța practică a acestei concepții se vădește cu prisosință astăzi, cînd unii dintre antropologii cei mai de seamă din străinătate au solicitat ca seminarul metodologic internațional din anul 1970 să se desfășoare la București, utilizîndu-se pentru aceasta colecția Rainer.

Paralel cu organizarea colecției craniologice a fost asigurată documentarea asupra primelor forme de apariție și evoluție ale omului printr-o colecție de mulaje, unică în acea vreme în țara noastră. Cu ajutorul ei se pot studia formele succesive de apariție ale omului. Reproducerea precisă a pieselor permite să se facă măsurători la fel ca și pe piesele originale. Profesorul Rainer a folosit aceste măsurători în determinarea craniului paleolitic de la Cioclovina.

Dar cerințele studiului modern biologic nu se mai limitează astăzi la simpla observație și clasare a faptelor. Experimentul a reușit să introducă în procesul biologic o sumă de elemente cunoscute, care pot fi urmărite și explicate. Această cerință de ordin experimental a fost îndeplinită, în ceea ce privește studiul osului, prin crearea colecției de morfo-biologie osoasă, în care a fost grupată toată gama nesfîrșită a variabilității osoase, așa cum a fost ea determinată de factori normali și patologici cunoscuți.

Această colecție de o mare valoare științifică prin piesele rare pe care le conține, provine din trierea unui imens material osteologic de la zeci de mii de schelete care au trecut prin sălile de disecție într-o perioadă de 20—30 de ani. Cele peste 1 200 de piese ale colecției de morfo-biologie a osului cuprind variabilitatea specială a segmentelor osoase, precum și procesele morfologice generale.

Colecțiile macroscopice au fost întregite prin colecții microscopice, în special de embriologie, disciplină care reprezintă una dintre auxiliarele cele mai importante în studiul organogenezei. Cele cîteva sute de mii de lame microscopice cuprind secțiuni de embriologie umană și animală de prim interes pentru antropologie.

Un loc aparte în preocupările profesorului Rainer a fost ocupat de documentarea științifică. Din fondul de cărți existent reiese că această documentare a fost concepută pe un plan foarte larg, deoarece Fr. I. Rainer vedea în antropolog în primul rînd omul de cultură, capabil de a interpreta istoria dezvoltării genului uman, utilizînd, pe lîngă datele de specialitate, cele mai variate izvoare de informații : biologie generală, fizică, sociologie, psihologie, filozofie, artă, istorie, literatură etc.

Tot pentru nevoile de documentare au fost întocmite sute de planșe științifice, iar profesorul Rainer personal a organizat o fototecă cu multe mii de planșe care constituiesc un material de prim plan pentru ilustrarea cunoștințelor antropologice sau a celor privind cultura materială umană din toate timpurile.

Cu toate că întreaga energie de o viață a profesorului Rainer a fost îndreptată către o mai bună creștere a tinerelor generații și fundarea unor instituții care ne lipseau, în vederea dezvoltării unor cercetări și a unei culturi de un nivel superior — profesorul Rainer rămînînd din acest punct de vedere un deschizător de drumuri și un mare învățător — în măsura în care a avut posibilitatea el a participat, și în această situație de mari răspunderi cetățenești, la cercetările științifice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Contribuția de cercetător a lui Francisc J. Rainer se caracterizează în primul rînd prin profunda ei probitate științifică, prin rigurozitate, conciziune și claritate. Întotdeauna prezentările sale sînt susținute de materialul concret care a servit la elaborare. Întotdeauna sînt arătate metodele și tehnicile folosite pentru ca oricine să poată urmări însuși modul de elaborare a lucrării.

În antropologie, la fel ca și în anatomie sau alte discipline, contribuția științifică a profesorului Rainer a fost cantitativ restrînsă; în schimb, lucrările sale au făcut epocă, reprezentînd momente de seamă în dezvoltarea antropologiei din țara noastră.

În primul rînd trebuie să menționăm faptul că o dată cu profesorul Rainer la București se afirmă din plin rigoarea științifică a cercetării antropologice.

În al doilea rînd, trebuie să fie amintit faptul că, deși contribuțiile profesorului Rainer și ale școlii sale sînt restrînse ca număr, ele acoperă totuși în mod practic cîmpul de preocupări ale antropologiei clasice: tipologia și somatologia populațiilor, serologia, dermatoglifele, antropologia părților moi, dezvoltarea copilului, craniologia populațiilor actuale, cercetări de paleontologie.

O trecere în revistă a principalelor lui cercetări va putea arăta atît rezultatele științifice la care a ajuns, cît și permanența gîndirii științifice a profesorului Rainer.

1. *Anchete antropologice în trei sate românești din Carpați* (*Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumaines des Carpathes*) (11) reprezintă momentul stabilirii colaborării istorice și devenită astăzi tradițională dintre antropologie și sociologie (școala Gusti).

În afară de aceasta, așa cum remarcă prof. Pittard cu ocazia prezentării omagiale a acestei lucrări la cel de-al XVII-lea Congres internațional de antropologie și arheologie preistorică din București (1937), anchetele Rainer reprezintă prima cercetare de adîncime a populațiilor românești (5).

Ea a fost distinsă de Academia Română cu premiul Oroveanu (cei 500 000 de lei au fost donați statului de prof. Rainer).

Care sînt caracteristicile acestei lucrări?

Concepția de bază este populaționistă, nu sînt studiați indivizi izolați, ci vetre de sat, care reprezintă comunități umane de reproducere, specificîndu-se întotdeauna puternica endogamie a acestora. Repetarea eventuală a tipurilor individuale în succesiunea generațiilor și nu numai a unor caractere izolate face parte din această preocupare, cum este cazul documentului fotografic reprezentînd perechea tată-fiu de la Fundul Moldovei.

În același timp, nu se rămîne nici pe poziția unilaterală de a se cerceta numai populaționist, ci se studiază și indivizii, în calitatea lor de entități biologice — dar aceasta pe baza unui complex de caractere, a căror modalitate de reprezentare și plasare în cîmpul sigmatic de variabilitate formează una dintre notele originale ale cercetării Rainer.

Ca în toate cercetările sale, Rainer nu se oprește — ori de cîte ori se poate — la o simplă notație a elementului morfologic, ci acesta este

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

judecat sub raport genotipic şi fenotipic, al dominanţei şi recesivităţii, al penetranţiei şi expresivităţii, al mixo-varianţei şi al jocului alelomorfic.

Sub acest raport sînt foarte ilustrative două discuţii întîlnite în studiu.

Astfel, referindu-se la dinaricii blonzi (Lebzelter), Rainer nu acceptă cu uşurinţă acest tip, ci mai curînd reflectează la „mixo-variante ale populaţiei ieşite din jocul de disociere a alelomorfelor şi din combinaţia lor întîmplătoare în cadrul unor populaţii rasial complexe" (11). Din păcate, exclamă Rainer, „cunoştinţele noastre asupra aspectului pe care-l prezintă metişii raselor europene sînt, într-adevăr, prea insuficiente pentru a decide"(11).

Sau un alt exemplu: „se ştie că forma turtită a occipitalului este considerată drept una dintre bunele caracteristice ale dinarizilor. Într-adevăr, îl găsim asociat, după cum era de aşteptat, cu statura foarte înaltă, sau înaltă cu complexionul închis, cu *lepto-* sau *hiperleptorinia*; dar de asemenea cu complexiunea discordantă — ca la Nerejul — cu talie mijlocie şi chiar cu mică; şi, ceva mai mult, îl găsim de asemenea asociat cu euri sau chiar *hipereuriprosopie*. Metisaj. Aceasta din cauză că această formă a occipitalului ar fi datorită unui factor dominant?" (11).

Impune siguranţa analizei, ponderea concluziilor, dar mai ales precizarea naturii fenomenului. Şi aceasta cu atît mai mult în cazul conformaţiei plate a occipitalului, care şi astăzi mai este încă socotită de unii cercetători ca o conformaţie dobîndită în cursul vieţii. În afară de aceasta, modul său de a considera apariţia şi transmiterea caracterului reprezintă o metodă care poate fi urmată în toate cercetările atît de complicate ale metisajului continuu şi străvechi al raselor europene.

În aceleaşi anchete, se acordă un interes deosebit discrepanţelor de complexion pigmentar (păr-iris), accentuîndu-se mereu faptul că ne găsim în faţa unor amestecuri rasiale.

Puternica discrepanţă de complexion a populaţiilor studiate îl face pe Rainer să accepte ideea depigmentării izolate a irisului şi nu obligatoriu ca rezultat al metisajului. Rasa nu este văzută de aceea fixist, ci în potenţialitatea ei evolutivă.

Aprecierea dimorfismului sexual prilejuieşte de asemenea constatări foarte interesante de antropologie a muncii, cum am spune astăzi. Astfel, constatînd la Drăguş o diferenţă staturală neobişnuit de mare între sexe — statura femeilor fiind mult prea mică în raport cu aceea a bărbaţilor —, Fr. J. Rainer spune:

„La Drăguş, femeile au drept îndatorire, în afară de acelea normale ale menajului şi maternităţii, şi pe acelea a unei bune părţi, a celei mai mari părţi, a grelelor lucrări ale cîmpului. Şi aceste lucrări încep pentru ele de foarte timpuriu. Aceasta influenţează după toate aparenţele creşterea şi, în orice caz, înălţimea discurilor intervertebrale" (11).

Anchetele antropologice din trei sate româneşti din Carpaţi s-au bucurat de o bună primire internaţională. Astfel, cunoscutul antropolog de limbă engleză D. M. Morant, recenzînd această lucrare în periodicul de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

mare circulație „Man", remarcă materialul faptic amplu, prelucrarea statistică perfect adecvată și maniera modernă de utilizare a diagramelor, conchizînd că „o investigație la fel de cuprinzătoare ca aceasta ar fi de dorit să existe și pentru satele din Anglia" (7).

Antropologul american C. Coon a folosit anchetele Rainer drept material de referință pentru aprecierea structurii antropologice a poporului român, precum și pentru compararea acestuia cu alte popoare (3).

De asemenea, trebuie să menționăm că anchetele Rainer reprezintă un material de cea mai mare valoare pentru urmărirea procesului de microevoluție a populațiilor, studiat astăzi de antropologii români și care a făcut obiectul unor comunicări internaționale (8).

Dar ceea ce credem că va face ca anchetele Rainer să înfrunte „dintele vremii" este mai ales prezentarea lor concretă și caldă, care reușește să învingă abstracția științifică și să dea o imagine vie a țăranului român de care prof. Rainer a fost atît de legat prin omenia sa adîncă și dragostea sa pentru popor.

2. *Sur le premier crâne d'homme paleolithique trouvé en Roumanie* (în colaborare cu prof. I. Simionescu) (12). Și pînă astăzi acesta este cel mai vechi craniu găsit în România. Lucrarea impune prin grija riguroasă în stabilirea faptelor, prin precizie și concizie.

Proveniența din același strat a silexelor și craniilor de *Ursus speleus* este demonstrată de natura comună a rocii de pe ele, ca și de același grad de fosilizare pentru piesele osoase.

Diagnosticul de *Homo sapiens diluvialis* este susținut prin suprapunerea conturului craniului de la Cioclovina pe acela de Neanderthal, care demonstrează „atît afinitatea morfologică, dar și gradul de atenuare al primitivității" (12).

Aceeași metodă este utilizată și pentru integrarea craniului de la Cioclovina în formele de la Predmost (Moravia), despre care Rainer spune : „sîntem frapați de omogenitatea grupului format" (12).

Dimensiunile calvarium-ului de la Cioclovina se înscriu, de altfel, fără abatere în limitele de variabilitate ale craniilor de la Predmost. Demonstrația științifică este fără reproș. Determinarea Rainer a intrat de la început în circuitul internațional.

3. *Există o corelație între grupele sanguine umane și celelalte caractere antropologice?* (9). Profesorul Rainer a fost unul dintre primii antropologi care au luat atitudine față de încercarea prematură de a se constitui un sistem de clasificare al grupărilor intraumane pe baza grupelor sanguine.

Francisc J. Rainer demonstrează lipsa de corelație dintre grupa sanguină și caracterele morfologice de interes antropologic, arătînd pe materialele de la Nerejul că persoane avînd unul și același grup sanguin acoperă în mod practic toată diversitatea morfologică a grupului uman din care fac parte.

Impresionează știința selecției acelor elemente care sînt de interes istoric, definitoriu sau demonstrativ pentru problema tratată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

4. *Une note réaliste curieuse dans l'art plastique du temple d'Aphaia d'Égine (1938)* (10). Este vorba de prezenţa rafeului median al buzei superioare, întinzîndu-se de la subseptul nazal la tuberculul buzei superioare şi tăind în două jumătăţi simetrice filtrum-ul. Era un caracter nedescris în literatura de specialitate, dar constatat de Rainer pe populaţia românească în proporţie de 32%. El reprezenta urma vizibilă a reunirii celor două bucăţi din care se compune, la o anumită vîrstă de dezvoltare, partea mijlocie a buzei superioare.

Aspectul incitant al acestei constatări este că deşi el apare reprodus pe două capete aparţinînd frontonului de est al templului Aphaia din Egina, el nu este descris nici de specialiştii colecţionari şi nici de literatura anatomică de specialitate. Vechii greci l-au observat însă şi ni l-au redat cu fidelitate.

Este un caracter care s-ar putea arăta de mare importanţă în studiile de ereditate şi în aplicaţiile practice ale acesteia.

5. *Variabilité des fissures du fois humain* (în colaborare cu Al. Tudor) 1945 (13). Este un studiu monografic de natură morfologică, avînd caracter de antropologie a părţilor moi. El este valoros atît prin întinderea materialului uman cercetat —300 de feţi umani născuţi la termen —, cît şi prin metodele utilizate, introducîndu-se criterii biometrice pentru a se putea aprecia prin variabilitate ce este constant şi ce este întîmplător în fisuraţia ficatului. Aceasta permite autorilor să înlocuiască vechea concepţie care admitea existenţa unor fisuri principale şi secundare, arătînd că de fapt toate fisurile descrise se înscriu în variabilitatea normală a fisuraţiei ficatului uman. Cu această ocazie se elaborează pentru prima dată în literatură un plan de fisuraţie a ficatului, cu perspectiva de a servi ca instrument de investigaţie în cercetarea comparativă şi filogenetică a speciei.

6. *Le métopisme chez les roumains et en général* (în colaborare cu Al. Tudor) 1946 (14). Cercetarea este efectuată pe o serie de 3 000 de cranii, cu ajutorul căreia se stabileşte procentul cel mai probabil al frecvenţei metopismului la români ($6{,}5 \pm 0{,}43$) şi se face comparaţia morfologică a craniilor metopice cu cele nemetopice în cadrul aceluiaşi grup de populaţie.

Caracteristicile tipologice de fond ale neurocraniului la români, de brahicefalie şi hipsicefalie sînt accentuate de metopism, apariţia metopismului determinînd un proces de „translaţie" de la forma „dolico" la forma „brahi". Dar acest proces este diferit în funcţie de sex, existînd un dimorfism sexual metopic. La femee este accentuată mai ales dezvoltarea lăţimii minime frontale, a înălţimii segmentului vertical al frunţii şi a arcului transvers în direcţia boselor frontale. La bărbaţi se accentuează dezvoltarea lăţimii maxime frontale, a diametrului *intersfenic şi a arcului interstefanic* Prin aceasta, caracterele feminine hiperdezvoltate prin metopism depăşesc limita de variabilitate feminină, înscriindu-se printre cele masculine. În ansamblu, însă, volumul craniului nu creşte, pentru că celelalte regiuni cefalice se dezvoltă în mod compensator mai puţin. La rîndul ei şi această compensaţie se realizează diferit în raport de sex.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

7. *Dintr-o anchetă somatologică într-o școală normală de fete*, teză pentru doctorat în medicină și chirurgie de Valentina Roșca, (1926) (17). Această contribuție, efectuată în cadrul institutului de anatomie și embriologie, condus de Rainer, se ridică pînă la nivelul anticipativ al unei lucrări moderne de antropologie auxologică. Diferențierea proporțiilor este apreciată prin lungimea trunchiului; datele absolute staturo-ponderale sînt corelate cu vîrsta cronologică, făcîndu-se astfel pasul necesar în determinarea vîrstei biologice. Concomitent se prezintă și elemente de fiziologie a dezvoltării (evoluția cu vîrsta a amplitudinii respiratorii ca expresie a debitului respirator curent, vîrsta de apariție a menstruației, dezvoltarea caracterelor sexuale secundare), starea dinților ca indicator al stării de nutriție a copilului în dezvoltare. Datele de creștere sînt completate cu date asupra indicelui cefalic, asupra complexului pigmentar, asupra formei părului.

Cu totul remarcabil pentru stadiul cercetărilor din acea epocă este faptul că se reușește să se pună în evidență în succesiunea generațiilor efectul unor carențe alimentare cauzate de condițiile de război la copii, arătîndu-se că aceasta se traduce prin reducerea taliei. De asemenea este extrem de valoroasă și deosebit de actuală constatarea că sedentarismul școlar are drept efect nociv micșorarea progresivă a ampliației respiratorii toracice, care „scade din an în an", devenind cea mai mică la fetele din ultima clasă de școală. Perspectiva modernă a lucrării este pusă în evidență de faptul că încă din anul 1926 se cerceta ca indicator de nutriție plica tegumentară care, azi, este general introdusă în toate studiile de nutriție.

8. *Cursurile și conferințele* au reprezentat pentru profesorul Rainer mijloacele prin care a transmis, mesajul antropologic, contemporanilor săi.

Din punct de vedere formal, ciclul de cursuri de antropologie a început cu acela predat încă din anul 1923 studenților de la Institutul de educație fizică în cadrul catedrei de anatomie și antropologie; sînt cele mai vechi cursuri de antropologie din țara noastră.

De fapt, trebuie să ținem seama că toate cursurile de anatomie ale profesorului Rainer erau expuse întotdeauna cu un punct de vedere istoric-comparat și dintr-o perspectivă umanistică, dezvoltînd chiar prin aceasta o concepție antropologică; de altfel, tocmai aceasta, forma una dintre laturile lor de mare interes, care atrăgea un auditoriu recrutat și de la alte facultăți și în special de la acelea umanistice, precum și dintre intelectualii care nu aveau o legătură directă cu universitatea.

De un răsunet larg s-au bucurat în special cursurile libere de antropologie ținute la Universitatea din București, în timpul ultimului război (1941—1942 și 1942—1943). Expuse cu acea forță și putere de sugestie care îi erau proprii profesorului Rainer, aceste cursuri au fost ascultate de un public care provenea din cele mai înalte pături intelectuale.

În legătură cu aceste cursuri, care nu pot fi uitate de toți aceia care au avut prilejul să le asculte, ne-a rămas această mărturisire de la profesorul

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Rainer : „cum aș putea vorbi fără emoție și respect despre un proces care a pus sute de milioane de ani spre a se desăvîrși ? Am datoria să fac să se nască în sufletele celor ce au venit să mă asculte aceleași sentimente adînci" (19).

O idee mai bună asupra problematicii antropologice dezvoltată de Rainer în prelegerile sale și mai ales despre freamătul său sufletesc adînc în fața devenirii umane ne-o putem face din lectura unui punctaj întocmit de el în vederea dezvoltării unui curs de antropologie :

11.VIII. 1942

FENOMENUL BIOLOGIC OM

— O introducere în antropologie —

E oare posibilă o prezentare integrală a vieții *într-altfel de cum o văd eu* : o aspirație spre creierea conștiinței (natura care vrea să se vadă pe ea însăși) ?

Viața vegetală în slujba vieții animale ? Finalism ? Cum poate fi făcută acceptată de o minte științifică această concepție ? *Prezentată după cuviință. Ea e măreață, dar constituie ca un punct de plecare solid pentru o altă atitudine față de lume.*

Pentru prima lecție, octombrie 19 — 1943

Să privim lucrurile de pe planul cel mai înalt accesibil nouă și stînd în domeniul ipotezelor, al credinței.

Știința ea însăși are la bază o credință : *lumea fenomenelor e inteligibilă.* O axiomă : nu poate fi dovedită.

Să facem un pas mai departe. Lumea are un sens.

Dacă e așa, în acel sens trebuie să ne încadrăm noi. Dar cine suntem noi ? Biologii, cvasii fără excepție, sunt transformiști. Noi suntem realizarea supremă a vieții animale. Dar din aceasta a răsărit ceva nou, care scoate pe om — într-o privință — din lumea animală.

Aci precizări : Cele două trepte umane, una pur biologică, ceailaltă și umană. Nevoia de a ne cunoaște baza biologică.

FENOMENUL BIOLOGIC OM

1. Omul e un organism viu, deci trebuie să le dau o idee despre organizație și organism.

2. *Ca imediată urmare* : el nu poate fi înțeles decît numai *comparativ cu alte organisme.*

3. Nu numai atît ; el nu poate fi înțeles decît încadrat în evoluția formelor. Omul e o ființă istorică.

4. *Evoluția sa se poate constata chiar în cuprinsul speței OM.*

Sinantropul e om ? Da. Dar un *Homos.* Desigur, omul din Neanderthal (Steinheim).

Dar iată evoluția spre omul paleoliticului superior, planșa s-o intercalez între 3 și 4, sau s-o încadrez în 4 ?

Mai am de găsit locul pentru *ereditate.*

Pentru problema raselor. Tipologia umană.

Omul din perspectiva biologistului.

Pot să întrebuințez cuvîntul noologic ?

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Epoca pe care o străbatem în studiul omului dă o deosebită importanță biologicului. În viața publică aceasta ocupă atenția generală.

Cum li s-a înfățișat acestor oameni în succesiunea vremurilor problema veșnică a morții? Raporturile lor cu natura, nașterea sentimentului religios.

E necesar să fac simțită solidaritatea noastră cu trecutul, chiar cel mai depărtat. Și constatarea invariabilului de-a lungul mileniilor.

Ceea ce era uman atît la ei, cît și la noi, rămîne egal; dar comportările, valorile, prejudecățile dispar o dată cu evul lor.

FENOMENUL BIOLOGIC OM

O treaptă indispensabilă spre cunoașterea de sine.

Lămurirea a ceea ce este specia om, încadrarea sa în aspectele lumii animale.

Organismele nu sînt simple obiecte, ci de asemenea și subiecte? (L.v. Wiese).

DOMESTICIREA

Ar trebui și curba de radiație și peisagiul glacial.

În cadrul aceloraşi cursuri, respectul de adevăr şi năzuința către binele uman i-au dat şi de această dată puterea de a demonstra lipsa de fundare a curentelor rasiste care susțineau existența rasei pure, în baza căreia națiunile ar fi putut să fie împărțite în națiuni superioare și inferioare și să fie astfel justificate exploatarea sau exterminarea unor popoare întregi.

Forța cursurilor și conferințelor profesorului Rainer a constat în conștiința mesajului care trebuia transmis auditoriului său, așa cum aceasta ne-a rămas exprimat în propriile-i cuvinte:

„N-ai dreptul de a vorbi altora decît atunci cînd vezi ținutul de cunoștințe și idei ca de pe o asemenea înălțime, și cînd ești în stare să-i ridici și pe ceilalți la aceiași înălțime, încît să aibă senzația că respiră mai liber și că-i bate vîntul înălțimilor" (2).

După cum credem că a reeșit din expunerea de mai sus, perioada Rainer în antropologia românească înseamnă rigurozitate și probitate științifică, crearea prin sacrificii a unei instituții dotate cu tot ceea ce-i trebuie pentru asigurarea desfășurării cercetării științifice, răspîndirea cunoștințelor antropologice nu numai ca pe niște fapte obiective, dar mai ales ca o chemare spre cultură și desăvîrșire umană.

După cum se vede, profesorul Rainer a avut o concepție integraționistă a antropologiei — chiar dacă în cercetări s-a limitat la abordarea acelor teme în care era specialist. Această concepție integraționistă a antropologiei nu reprezenta un caz izolat în vremea sa, deși pe atunci antropologii integraționiști deveneau din ce în ce mai rari.

Mai greu este însă să se precizeze în efortul de sintetizare antropologică raportul dintre biologie și cultural. Profesorul Rainer ne-a lăsat o adevărată „semiologie științifică" în acest domeniu, spunînd că „orice concepție a vieții izvorîtă numai din biologie este subumană. Dar nici o concepție a vieții nu trebuie să fie în contrazicere cu biologia" (16).

Aceasta este semnificația cea mare a învățăturii lui Rainer și a preluării sale de generațiile actuale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Dar aceste fapte nu au putut fi realizate decît de omul care o viață întreagă a lucrat „de dragul realizării depline a lucrului îndeplinit" (16).

Preluarea și dezvoltarea creatoare a moștenirii lui Rainer de către Academia Republicii Socialiste România, prin Centrul său de cercetări antropologice, reprezintă recunoașterea și cel mai frumos omagiu adus operei înfăptuite de profesorul Rainer.

În acest răstimp de 25 de ani care au trecut de la dispariția profesorului Rainer, antropologia din București a atins deplina sa maturitate științifică, a dezvoltat pe o treaptă din ce în ce mai înaltă cercetarea paleoantropologică și pe aceea a populațiilor actuale, s-a lărgit prin constituirea antropologiei sociale, culturale și psihologice, a făcut pași decisivi pentru aplicarea antropologiei în economie.

Numeroasele studii publicate acum în reviste proprii și monografii, angrenarea antropologiei în circuitul internațional stau mărturie a progresului realizat.

Fapta profesorului Rainer a rodit.

CONTRIBUTION DU PROFESSEUR FRANCISC J. RAINER AU DÉVELOPPEMENT DE L'ANTHROPOLOGIE ROUMAINE

RÉSUMÉ

Francisc J. Rainer, ancien professeur à la chaire d'anatomie de la Faculté de médecine (1874—1944), est le fondateur de l'Anthropologie à Bucarest. De ses efforts personnels poursuivis le long de toute une vie il résulta, entre autres, la création du Centre de Recherches anthropologiques de Bucarest. Cette unité de recherche était dotée, dès le début, d'une collection de 7 000 crânes contemporains, identifiés pour la plupart (lieu d'origine, sexe, âge, profession, cause de décès), d'une collection de morpho-biopathologie de l'os et d'une collection d'embryologie humaine et comparée; il y avait également une bibliothéque, ainsi que l'équipement de laboratoire nécessaire aux recherches d'anthropologie physique.

Les premières études d'anthropologie physique à Bucarest, désormais classiques (enquêtes anthropologiques, recherches sur le métopisme chez les Roumains, étude et détermination du plus ancien crâne paléolithique de Roumanie, etc.) sont elles aussi liées à son nom.

Le Professeur Rainer a été en même temps un humaniste qui concevait l'anthropologie concrète comme «*l'étude du phénomène biologique HOMME*». Il affirmait que «toute conception de la vie découlant seulement de la biologie est sous-humaine. Par contre, une conception de la vie ne doit pas être en contradiction avec la biologie».

Comme homme et comme savant, le Professeur Rainer croyait profondément au progrès illimité de l'esprit humain et à la perfectibilité de l'homme, ce qui en somme représente un «Programme anthropologique» d'étude et d'action universellement valable.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

BIBLIOGRAFIE

1. Brătescu Gh., *Misiunea profesorului* în *În amintirea profesorului Fr. I. Rainer*, sub îngrijirea M. Sevastos, Monitorul oficial, Imprimeria națională, București, 1946, 78.
2. — *Respectul pentru potențialitate*, în *În amintirea profesorului Fr. I. Rainer*, Monitorul oficial, Imprimeria națională, București, 1946, 79.
3. Coon C., *The races of Europa*, Macmillan 1954, 614, pl, 38 fig. 2,
4. Dinischiotu T. G., *Comemorare la radio* în, *În amintirea profesorului Fr. I. Rainer*, Monitorul oficial, Imprimeria națională, 1946, 98.
5. Gusti D., *Elogiul Academiei Române*, cuvîntare rostită la comemorarea lui Fr. I. Rainer, de la Academia Română, în *În amintirea profesorului Fr.-J. Rainer*, Monitorul oficial, Imprimeria națională, București, 1946, 44.
6. Milco M.-Șt., *L'enseignement universitaire du Proffesseur Fr. I. Rainer*, în *L'oeuvre scientifique de Fr. I. Rainer, IV. Enseignements, instituts, collections*, Monitorul oficial, București, 1947.
7. Morant G. M., *Man*, The royal Anthropological Institut, Londra, **38**, 114.
8. Necrasov O., Grințescu-Pop Suzana, Cristescu M., Enăchescu Th., Roșca-Gramatopol M., *Sur les phenomènes de microevolution observées dans la population actuelle de Roumanie*, Mitt. d. Sekt. Anthrop., *21*, 1967.
9. Rainer I. Fr., *Există o corelație între grupele sanguine umane și celelalte caractere antropologice?*, în volumul dedicat lui C. Kiriței escu, Cartea Românească, București, 1937.
10. — *Une note réaliste curieuse dans l'art plastique du temple d'Aphaia d'Egine*, Arhaiologhiknes Efemeridos, Atena, 1937.
11. — *Enquêtes anthropologiques dans trois villages des Carpathes*, Travaux de l'Institut d'Anatomie et d'Embriologie, Monitorul oficial, București, 1937, 21, 35 și 63.
12. Rainer I. Fr., Simionescu I., *Sur le premier crâne d'homme paleolithique trouvé en Roumaine*, Monitorul oficial, București, 1942; Analele Academiei Române, Seria III, **XVII**, Mem. 12, 7/495, 8/495.
13. Rainer I. Fr., Tudor Al., *Variabilité des fissures du foie humain*, în *L'œuvre scientifique de Fr. I. Rainer, III (anthropologie, morphologie (varia), bibliographie)*, Academia Română, Monitorul oficial, 1945.
14. — *Le Métopisme chez les Roumains et en général*, Academia Română, Monitorul oficial, 1946.
15. Riga Th. I., *Biografia profesorului Rainer* în, *În amintirea profesorului Fr. I. Rainer*, Monitorul oficial, Imprimeria națională, București, 1946, 66.
16. Riga Th. I., Călin Gh., *Dr. Fr. I. Rainer*, Edit. științifică, 1966, 101, 148.
17. Roșca V., *Dintr-o anchetă somatologică într-o școală normală de fete*, Teză, Sportul, București, 1926.
18. Tudor Al., *L'Institut d'Anthropologie Fr. I. Rainer, la Génesè, L'organisation, matériel scientifique*, în *L'Œuvre scientifique de Fr. I. Rainer IV. Enseignement, instituts, collections*, Monitorul oficial, 1947.
19. Zamfirescu I., *Cuvîntare comemorativă la Universitatea Ateneului român — Spre perfecțiune*, în *În amintirea profesorului Fr.-J. Rainer*, Monitorul Oficial, Imprimeria națională, București, 1946, 88.

Centrul de cercetări antropologice,
București

Primit în redacție la 20 iunie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CARACTERIZAREA ANTROPOLOGICĂ A SCHELETELOR DIN CIMITIRUL FEUDAL DE LA CERNICA (sec. XVII—XVIII e.n.)

DE

D. BOTEZATU şi GH. ŞTEFĂNESCU

572:902.6

Materialul osteologic de la Cernica (comună situată în apropierea oraşului Bucureşti) provine dintr-o necropolă complexă, unde alături de scheletele feudale tîrzii s-au descoperit şi un număr de peste 350 de schelete neolitice (cultura Boian), alcătuind una dintre cele mai mari necropole din această perioadă din sud-estul Europei.

Săpăturile au început încă din anul 1960, fiind conduse de prof. Gh. Cantacuzino [1] şi au continuat în fiecare an pînă în 1969. În cursul acestor ani au fost scoase la iveală, pe lîngă schelete neolitice, şi un număr de peste 140 de schelete feudale datînd din sec. XVII—XVIII e.n.

Din nefericire nu ne-a parvenit întregul material osteologic — cel din anul 1962 lipsind în întregime, iar cel din anii următori avînd multe schelete lipsă (ele fiind practic imposibil de separat din pămînt datorită stării proaste de conservare).

MATERIALUL DE STUDIU ŞI METODA DE LUCRU

Seria feudală de la Cernica cuprinde un număr de 83 de schelete de bărbaţi, femei şi copii, ceea ce atestă că avem de-a face cu un cimitir obişnuit. Aceste schelete le-am împărţit în mai multe categorii, ţinînd cont de indicaţiile primite de la autorul săpăturii şi care se refereau la poziţia membrelor anterioare ale scheletelor în momentul deshumării şi la inventarul arheologic găsit alături de ele.

O primă categorie (care în lucrarea noastră va purta numele de grupa A) o formează 9 schelete ale căror antebraţe au fost îndoite şi aşezate deasupra omoplaţilor. Alături de aceste schelete cu nr. 48, 57, 62, 63, 75, 90, 105, 110 şi 129, nu a fost găsit nici un fel de obiect de inventar.

[1] Căruia îi mulţumim şi pe această cale pentru materialul osteologic pus la dispoziţie şi pentru alte informaţii primite.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

O altă categorie, grupa B, este formată din 11 schelete care au avut antebraţele îndoite, apropiate unele de altele şi depuse în partea de sus a pieptului spre clavicule. Alături de aceste schelete cu nr. 66, 70, 73, 78, 82, 97A, 97B, 100, 129B şi 130, s-au găsit multe obiecte de inventar, ca: monede, podoabe de sticlă, fluturaşi din bronz etc.

În fine, ultima categorie, grupa C, este reprezentată de restul scheletelor ce au avut antebraţele îndoite şi depuse ori în partea inferioară a toracelui, ori în regiunea abdomenului.

Studiul antropometric a fost efectuat după metodele introduse de R. Martin; el a fost completat de un studiu morfoscopic referitor la caracterele nemăsurabile şi de unele observaţii privind leziunile osoase şi dentare, precum şi asupra unor anomalii morfologice ale scheletelor.

REPARTIŢIA SERIEI DUPĂ SEX ŞI VÎRSTĂ

Vîrsta a putut fi stabilită pentru toate cele 83 de schelete de la Cernica şi repartiţia sa, împreună cu cea a sexului, este prezentată în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Repartiţia pe sexe şi vîrstă a scheletelor de la Cernica

Vîrsta	Serie întreagă		♂		♀		Indeterminabili	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Infans I 0 — 7 ani	17	20,48	—	—	—	—	17	20,48
Infans II 7 — 14 ani	5	6,02	—	—	1	1,20	4	4,82
Juvenis 14 — 19 ani	3	3,61	—	—	3	3.61	—	—
Adultus 20 — 29 ani	8	9,64	1	1,20	7	8,43	—	—
Maturus 30 — 59 ani	46	55,42	34	40,96	12	14,47	—	—
Senilis 60 — *x*	4	4,82	2	2,41	2	2,41	—	—
Total	83	99,99	37	44,57	25	30,12	21	25,30

Din acest tabel rezultă că numărul de schelete de copii este destul de ridicat (26,51% din întreaga serie), şi în special al celor sub 7 ani (20, 48%, pe cînd copiii de 7—14 ani reprezintă doar 6,02%).

Din totalul scheletelor adulte, mature şi senile (69,88%), 37 sînt de sex masculin (44,57%) şi 21 de sex feminin (25,30%), afară de acestea mai fiind încă 4 schelete feminine dar din categoriile de vîrstă Infans II şi Juvenis.

Datorită faptului că nu am avut la dispoziţie întregul material osteologic, nu am putut face aprecieri asupra longevităţii acestei populaţii.

CARACTERISTICILE ANTROPOLOGICE ALE SERIEI FEUDALE DE LA CERNICA

Valorile statistice, calculate pe sexe pentru întreaga serie de la Cernica, sînt cuprinse în tabelul nr. 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Mediile principalelor caractere. Dimensiuni și indici

Nr. Martin	Dimensiuni și indici	Sex	Nr.	Minimum Maximum	M ± m	σ	V
1	g — op	B	25	165—196	182,53±0,92	6,89	3,77
		F	14	160—188	175,67±1,30	7,23	4,11
8	eu — eu	B	25	127—167	146,53±1,17	8,68	5,88
		F	16	136—157	144,77±0,95	5,68	3,92
9	ft — ft	B	22	85—108	98,54±0,76	5,33	5,40
		F	13	86—108	97,30±1,07	5,76	5,91
10	co — co	B	23	106—135	122,62±1,01	7,22	5,88
		F	9	109—133	121,45±1,06	7,15	5,88
17	ba — b	B	9	130—146	137,12±1,02	4,54	3,31
		F	2	127	127,45		
20	po — b	B	19	107—124	114,87±0,76	4,94	4,30
		F	8	106—121	116,32±1,11	4,69	4,03
45	zy — zy	B	10	122—147	134,15±1,38	6,49	4,83
		F	2	119—123	121,45		
48	n — pr	B	13	53—75	68,66±0,97	5,19	7,55
		F	5	62—67	64,85		
51	mf — ek	B	18	39—44	42,01±0,25	1,60	3,80
		F	4	38—43	40,95		
52	ind. orbital	B	17	28—36	32,80±0,35	2,16	6,58
		F	4	29—34	32,48		
54	al — al	B	13	22—28	25,50±0,34	1,87	7,33
		F	4	24—26	25,45 —	—	—
55	n — ns	B	14	43—57	51,45±0,72	4,03	7,83
		F	5	47—50	49,07 —	—	—
8 : 1	ind. cranian	B	23	69—92	80,28±0,78	5,59	6,90
		F	17	73—91	81,86±0,71	4,35	5,31
9 : 8	ind. fronto-pariet.	B	20	57—75	67,45±0,66	4,41	6,53
		F	12	60—75	68,53±0,76	3,94	5,74
9 : 10	ind. frontal transversal	B	21	74—96	80,26±0,73	5,02	6,25
		F	9	76—86	80,78±0,74	3,33	4,12
12 : 8	ind. occipit. parietal	B	17	72—86	79,04±0,67	4,14	5,23
		F	8	70—80	76,07±0,82	3,46	4,54
17 : 1	ind. bazilobr. long.	B	9	70—80	75,01±0,70	3,13	4,17
		F	2	71—73	72,00 —	—	—
17 : 8	ind. bazilobr. transv.	B	9	87—99	93,34±0,78	3,51	3,76
		F	2	90	90,45 —	—	—
20 : 8	ind. poriobr. transv.	B	19	64—87	78,55±0,88	5,70	7,25
		F	8	76—84	79,70±0,56	2,38	2,98

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2 (continuare)

Nr. Martin	Dimensiuni şi indici	Sex	Nr.	Minimum Maximum	M±m	σ	V
20 : 1	ind. poriobr. long.	B	19	58—66	62,76±0,40	2,61	4,15
		F	8	59—69	64,33±0,76	3,22	5,00
45 : 8	ind. parieto-jugal	B	10	86—100	92,25±0,91	4,28	4,63
		F	2	87	87,45 —	—	—
40 : 5	ind. gnatic	B	8	81—98	92,08±1,12	4,71	5,11
		F	1	88	88,45 —	—	—
48 : 45	ind. facial superior	B	9	49—55	52,23±0,37	1,68	3,31
		F	2	52—53	52,50 —	—	—
52 : 51	ind. orbitar	B	16	64—87	75,95±0,88	5,23	6,88
		F	5	67—92	82,45 —	—	—
54 : 55	ind. nazal	B	14	39—60	49,60±1,01	5,63	11,35
		F	4	48—53	51,75 —	—	—
32	unghi. tg. frunt./OAE	B	7	65—77	73,17±1,49	5,85	7,99
		F	3	78—89	83,45 —	—	—
75(1)	unghi. n-pr/ OAE	B	7	83—92	87,59±0,71	2,80	3,19
		F	3	76—92	86,00 —	—	—
	talia (Manouvrier)	B	36	156—174	164,67±0,41	3,66	2,22
		F	14	148—159	154,31±0,58	3,24	2,09
	talia (Trotter-Glesser)	B	36	161—178	169,87±0,41	3,71	2,18
		F	14	152—163	158,23±0,57	3,18	2,00

Deoarece numărul de schelete pentru fiecare din cele 3 grupe, amintite mai sus, este insuficient pentru o analiză statistică, am fost nevoiţi a analiza întregul material în ansamblu. Vom face totuşi o serie de aprecieri privind unele particularităţi ale celor 3 grupe, atunci cînd vom analiza valorile absolute sau indicii cranieni, precum şi talia.

I. CARACTERISTICILE NEUROCRANIULUI

Indicele cranian mediu este de tip brahicran atît pentru seria masculină (80,28), cît şi pentru cea feminină (81,86), situîndu-se însă la limita inferioară a acestei clase, acest fapt remarcîndu-se în special la seria masculină. Repartiţia pe categorii a indicelui cranian este prezentată în tabelul nr. 3.

Repartiţia pe categorii a acestui indice ne arată că maximul său de concentrare coincide cu clasa indicilor mezocran şi brahicran pentru bărbaţi şi brahicran pentru femei, la care se remarcă şi o uşoară tendinţă spre formele brahicrane accentuate.

Dacă analizăm repartiţia acestui indice în cadrul celor 3 serii, observăm o distribuţie asemănătoare cu cea a seriei întregi, excepţie făcînd doar grupa B unde există o orientare spre formele brahicrane extreme şi aceasta în special la femei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Indicii verticali, longitudinal și transversal. Datorită faptului că puține cranii ne-au oferit posibilitatea de a măsura înălțimea bazilo-bregmatică, ne vom ocupa în special de înălțimea porio-bregmatică și de indicii respectivi.

Tabelul nr. *3*

Repartiția pe categorii a indicelui cranian

Sex	Ultradolico-cran (x — 64,9)	Hiperdo-licocran (65—69,9)	Dolico-cran (70—74,9)	Mezocran (75—79,9)	Brahicran (80—84,9)	Hiperbrahi-cran (85— 89,9)	Ultrabra-hicran (90 — x)
♂ N	—	1	4	8	8	2	2
♂ %	—	4,00	16,00	32,00	32,00	8,00	8,00
♀ N	—	—	1	5	8	3	1
♀ %	—	—	5,56	27,78	44,44	16,67	5,56

Valorile medii ale indicilor porio-bregmatici longitudinali sînt la limita superioară a categoriei ortocrane la seria masculină (62,76), în timp ce la seria feminină aparține categoriei hipsicrane (64,33). În ceea ce privește mediile indicilor porio-bregmatici transversali, atît seria masculină (78,55), cît și cea feminină (79,70) se încadrează în categoria tapeinocrană. Tabelul nr. 4 prezintă repartiția pe categorii a acestor doi indici.

Tabelul nr. 4

Repartiția pe categorii a indicilor porio-bregmatici longitudinali și a indicilor porio-bregmatici transversali

Sexul	Ind. porio-bregm. longitudinal			Ind. porio-bregm. transversal		
	camecran (x — 57,9)	ortocran (58 — 62,9)	hipsicran (63 — x)	tapeinocran (x — 79,9)	metriocran (80 — 85,9)	acrocran (86 — x)
♂ N	—	10	9	11	6	2
♂ %	—	52,63	47,37	57,89	31,58	10,53
♀ N	—	3	5	5	3	—
♀ %	—	37,50	62,50	62,50	37,50	—

Din acest tabel putem constata că indicii porio-bregmatici longitudinali la grupul masculin se repartizează aproape egal între categoriile ortocrane și hipsicrane, aceasta din urmă prezentînd un procent mai mic decît prima. În grupul feminin, din contra, observăm o concentrare maximă în categoria hipsicrană, restul cazurilor situîndu-se în categoria ortocrană.

Indicii porio-bregmatici transversali oferă o concentrare maximă, atît pentru seria masculină, cît și pentru cea feminină, în categoria tapeionocrană.

Indicii fronto-parietal și frontal transversal. Media indicelui fronto-parietal, atît a seriei masculine (67, 45) cît și a seriei feminine (68, 53), se încadrează în categoria eurimetopă, amîndouă situîndu-se la limita superioară a acesteia. În ceea ce privește mediile indicilor frontali transversali, ele se situează pentru ambele serii în categoria frunților cu margini intermediare (80,26 și 80,78). În tabelul nr. 5 dăm repartiția pe categorii a acestor indici.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 5

Repartiţia pe categorii a indicilor fronto-parietal şi frontal-transversal

Sexul		Ind. fronto-parietal			Ind. frontal transversal		
		stenometop (x — 65,9)	metrimetop (66 — 68,9)	eurimetop (69 — x)	marg. diverg. (x — 79,9)	marg. interm. (80 — 99,9)	marg. paral (100 — x)
♂	N	7	4	9	10	11	—
	%	35,00	20,00	45,00	47,62	52,38	—
♀	N	2	5	5	4	5	—
	%	16,67	41,67	41,67	44,44	55,55	—

Analizînd cifrele acestui tabel, observăm că pentru indicii fronto-parietali concentrarea maximă este în categoria eurimetopă la sexul masculin, urmînd apoi cea stenometopă şi în fine cea metrimetopă. Pentru craniile feminine concentrarea maximă se împarte între categoriile eurimetopă şi metrimetopă, ultimul loc ocupîndu-l frunţile stenometope.

Indicii frontali transversali prezintă o aglomerare în categoria frunţilor cu margini intermediare pentru ambele sexe, locul doi fiind ocupat (la procentaje apropiate) de frunţile cu margini divergente, frunţile cu margini paralele lipsind.

În cele 3 grupe de schelete se constată, pentru indicele fronto-parietal, o distribuţie identică cu seria întreagă, în timp ce pentru indicele frontal transversal „grupa A" prezintă o tendinţă către frunţile de formă sferică, şi aceasta în special la scheletele feminine.

Indicele occipito-parietal prin mediile sale se situează la limitele superioare ale categoriei mijlocii, pentru ambele sexe (79,04 şi 76,07), prezentînd o tendinţă netă spre categoria următoare, a occipitalului larg şi aceasta în special la seria masculină. În tabelul următor (nr. 6) se dă repartiţia pe categorii a acestui indice.

Tabelul nr. 6

Repartiţia pe categorii a indicelui occipito-parietal

Sexul		Occipit. îngust (x—71,99)	Occipit. mijlociu (72 — 78,99)	Occipit. larg (79 — 85,99)	Occipit. f. larg (86 — x)
♂	N	—	9	7	1
	%	—	52,94	36,84	5,26
♀	N	2	3	3	—
	%	25,00	37,50	37,50	—

Din acest tabel se observă că frecvenţele maxime pentru ambele sexe se împart între categoriile mijlociu şi larg, urmînd apoi procente neglijabile ale occipitalelor foarte largi la seria masculină şi a occipitalelor înguste la seria feminină.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Forma neurocraniului în norma verticală este predominant ovoidă la ambele sexe, urmînd în ordine formele sferoide, elipsoide, pentogonoide şi brizoide.

Forma neurocraniului în norma occipitală prezintă o frecvenţă mare a formelor „bombă" (pentru ambele sexe), urmînd apoi formele de „casă" formele „cort" fiind foarte rare.

Fruntea este destul de înclinată la seria masculină şi mijlociu de înclinată la seria feminină, fruntea dreaptă fiind mai frecventă la craniile feminine decît la cele masculine.

Forma occipitalului mai des întîlnită este cea intermediară, urmată foarte aproape de forma bombată. Formele aplatisate (întîlnite în special la craniile din grupa A) şi cele foarte bombate au o frecvenţă mai mică.

Relieful supraorbitar este slab dezvoltat la seria feminină (gradul 1), în timp ce la craniile masculine se întîlneşte destul de frecvent şi gradul 2.

Relieful glabelar este mai accentuat la craniile masculine (în special la cele din grupa C, unde întîlnim procente ridicate pentru gradele 4—5) şi mai şters la craniile feminine.

II. CARACTERISTICILE CRANIULUI FACIAL

Indicele parieto-jugal oferă medii ce se situează la limita superioară a categoriei mezopside pentru craniile masculine (92,25) şi la aceeaşi limită, însă a categoriei micropside, pentru craniile feminine (87,45). Repartiţia sa pe categorii (tabelul nr. 7) ne arată că concentrarea maximă la seria masculină este în categoria macropsidă, celelalte două categorii avînd procente egale. Craniile feminine se încadrează toate în categoria micropsidă.

Indicele facial superior se încadrează prin mediile sale în categoria mezenă pentru ambele sexe (52,23 şi 53,00). Repartiţia sa pe categorii (tabelul nr. 7) indică pentru ambele sexe o frecvenţă maximă în categoria mezenă, cea leptenă avînd un singur individ (provenind din grupa A), iar cea eurienă de asemenea un individ (provenit din grupa B).

Tabelul nr. 7

Repartiţia pe categorii a indicilor parieto-jugal şi facial superior

Sexul	Ind. parieto-jugal			Ind. facial superior			
	micropsid (x—89,9)	mezopsid (90—92,9)	macropsid (93—x)	hipereurien (x — 44,9)	eurien (45—49,9)	mezen (50—54,9)	lepten (55—59,9)
♂ N	3	3	4	—	1	7	1
%	30,00	30,00	40,00	—	11,11	77,78	11,11
♀ N	2	—	—	—	—	2	—
%	100,00	—	—	—	—	100,00	—

Profilul vertical al masivului facial ne indică prin mediile sale un ortognatism moderat pentru ambele sexe (87,59 şi 86,00). De asemenea şi repartiţia sa pe categorii ne arată că cele mai multe cranii, atît masculine cît şi feminine, sînt ordonate în categoria ortognată (tabelul nr. 8)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 8

Repartiţia pe categorii a unghiului facial total

Sexul	Hiperprognat (x—69)	Prognat (70—79)	Mezognat (80—84)	Ortognat (85—92)	Hiperortognat (93— x)
♂ N	—	—	2	5	—
%	—	—	28,57	71,43	—
♀ N	—	1	—	2	—
%	—	33,33	—	66,66	—

Indicele orbitar prin mediile sale este la limita superioară a categoriei cameconce pentru seria masculină (75,95) şi în categoria mezoconcă pentru seria feminină (82,45). Repartizat pe categorii (tabelul nr. 9) el indică concentrări aproape egale la seria masculină, în categoriile mezoconcă şi cameconcă, categoria hipsiconcă fiind situată pe ultimul loc cu un singur reprezentant (el provenind din categoria de schelete ale grupei A).

Tabelul nr. 9

Repartiţia pe categorii a indicilor orbitar şi nazal

Sexul	Indicele orbitar			Indicele nazal			
	cameconc (x—75,9)	mezoconc (76—84,9)	hipsiconc (85—x)	leptorin (x—46,9)	mezorin (47—50,9)	camerin (51—57,9)	hipercamerin (58—x)
♂ N	7	8	1	4	4	4	2
%	43,75	50,00	6,25	28,57	28,57	28,57	14,29
♀ N	1	2	2	—	1	3	—
%	20,00	40,00	40,00	—	25,00	75,00	—

Indicele nazal oferă media masculină (49,60) la limita superioară a nasurilor mezorine, pe cînd cea feminină (51,75) la limita inferioară a cameriniei. Repartiţia sa pe categorii (tabelul nr. 9) ne arată că pentru seria masculină trei categorii (leptorină, mezorină şi camerină) au procente egale, urmînd apoi categoria hipercamerină cu procente încă apreciabile. Seria feminină are concentrarea majoritară în categoria camerină şi doar un singur caz în categoria mezorină.

Mandibula în seria feudală de la Cernica este dezvoltată moderat, cu gonioane uşor răsfrînte şi cu un indice mediu de robusticitate.

III. TALIA

Un ultim element pe care l-am cercetat este reprezentat de dimensiunile taliei, stabilite pentru 36 de schelete masculine şi 14 feminine. Pentru calcularea staturii am utilizat atît metoda lui Manouvrier, cît şi metoda Trotter-Gleser.

Aşa cum aceasta se vede în tabelul nr. 10, media acestui caracter, atît la seria masculină (164,67 cm), cît şi la cea feminină (154,31 cm), se încadrează în categoria mijlocie (aproape de limita sa inferioară).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 10

Repartiția pe categorii a staturii

Sexul		F. mică	Mică	Submijlocie	Mijlocie	Supramijlocie	Mare	F. mare
♂	N	—	2	13	14	4	3	—
	%	—	5,56	36,11	38,89	11,11	8,33	—
	limite	x—149,9	150—159,9	160—163,9	164—166,9	167—169,9	170—179,9	180—x
♀	limite	x—139,9	140—148,9	149—152,9	153—155,9	156—158,9	159—167,9	168—x
	N	—	2	2	6	3	1	—
	%	—	14,29	14,29	48,86	21,43	7,14	—

Repartiția pe categorii a taliilor prezintă la bărbați o frecvență mare a taliilor mijlocii, fiind urmate foarte aproape de taliile submijlocii. Taliile supramijlocii, mari și mici sînt mai puțin reprezentate, cele foarte mari și foarte mici lipsind complet. La femei, procentele cele mai mari revin taliilor mijlocii, urmînd apoi, cu un procent înjumătățit, taliile supramijlocii. Staturile feminine submijlocii, mici și mari sînt mai puțin frecvente, cele foarte mici absente.

Trebuie să menționăm că în general cele 3 grupe de schelete au o distribuție asemănătoare cu cele ale seriei generale; vom remarca însă în grupa B 2 schelete masculine cu cele mai mari talii din întreaga serie.

IV. DISPOZIȚII ANORMALE ȘI FENOMENE PATOLOGICE

Dintre anomaliile ce le putem semnala pe craniile de la Cernica, putem cita : modificări în erupția dentară (existența dentiției de lapte cu cea definitivă), prezența de oase vormiene pe suturile : lambdică (6 cazuri), interparietală (1 caz) și temporo-parietală (2 cazuri).

În ceea ce privește fenomenele patologice, cele mai des întîlnite, în ordinea frecvenței lor sînt următoarele : carii dentare (la peste 80% din numărul scheletelor studiabile), fenomene de parodontoză (9 cazuri), granuloame dentare (4 cazuri), fenomene de hiperostoză (2 cazuri), sinostoze la nivelul coloanei vertebrale în regiunea cervicală (1 caz).

V. DISCUȚIA REZULTATELOR ȘI CONCLUZII

Seria de schelete medievale de la Cernica se caracterizează în general prin : brahicranie, ortocranie accentuată, fruntea eurimetopă, mijlociu de înclinată, cu relief glabelar și supraorbitar moderat, occipitalul mijlociu spre larg, masivul facial mezen și ortognat, cu orbite mezoconci și nas mezorin, mandibula dezvoltată moderat, iar talia mijlocie la ambele sexe.

Craniile seriei de la Cernica aparțin în întregime tipului europoid, însă întîlnim și o formă metisă a tipului mongoloid la un singur craniu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Cu tot numărul redus de schelete la care s-au putut face observaţii tipologice, remarcăm existenţa în seria noastră a următoarelor tipuri: 1) forme masive caracterizate prin mezo-brahicranie, faţă lată şi joasă, nas mezorin şi camerin, orbite mezoconci, ce ar putea constitui reminiscenţe ale tipului protoeuropoid (la acestea s-ar mai putea adăuga şi unele influenţe esteuropoide); 2) forme gracilizate, dolico, mezo şi brahicrane cu calota tapeinocrană, occipital bombat, faţa mezenă, orbite cameconci şi talia submijlocie, ce ar reuni unele trăsături ale tipului mediteranoid; 3) forme brahicrane extreme, hipsicrane, cu occipitalul aplatisat, faţa mezenă şi leptenă, nasul leptorin şi talia înaltă (în special la bărbaţi), ce ar forma componenta dinarică a acestei populaţii.

Aceste trei tipuri alcătuiesc fondul principal al seriei studiate aici, la care se mai adaugă unele trăsături nordice şi foarte rar alpine. Din acest punct de vedere seria noastră se aseamănă, în ansamblul ei, cu seriile feudale de la Străuleşti, Bragadiru şi mai ales Strehaia.

Luată izolat, grupa A se depărtează cel mai mult atît de grupele B şi C, cît şi de celelalte serii feudale din Muntenia, prin prezenţa unui schelet masculin cu caractere anatoliene (armenoide), celelalte două schelete de adult care sînt măsurabile fiind foarte accentuat brahicrane şi planioccipitale. Unul dintre ei, care prezenta un masiv facial întreg, este mai accentuat leptorin decît scheletele din celelalte două grupe şi hipsiconc.

Subliniem faptul că este prima oară cînd se semnalează, în cadrul unor serii medievale tîrzii (sec. XVI—XVIII), prezenţa unui tip anatolian, care de altfel şi astăzi este foarte rar întîlnit în populaţia ţării noastre. Acest fapt ridică fie problema existenţei sale întîmplătoare în această grupă, fie prezenţa unei populaţii distincte cu un rit specific de înhumare.

Viitoarele săpături din această necropolă, ce vor scoate la iveală un număr mai mare de schelete, ne vor permite a face caracterizări de ordin tipologic pentru fiecare grup aparte şi vor elucida una din aceste ipoteze.

SUR LES CARACTÉRISTIQUES ANTHROPOLOGIQUES DES SQUELETTES PROVENANT DU CIMETIÈRE DE CERNICA (XVI—XVIII-e s.)

RÉSUMÉ

Les auteurs étudient les restes osseux provenant du cimetière féodal datant des XVIe—XVIIIe siècles. La série comprend 83 squelettes distribués en 3 groupes, selon certaines particularités de l'inhumation. Leur répartition selon l'âge et le sexe est présentée dans le tableau I.

L'analyse des données anthropologiques, somatoscopiques et typologiques met en relief le fonds europoïde de la série, qui n'offre que de très faibles traces d'influences mongoloïdes. Comme types secondaires europoïdes, on remarque la fréquence des caractères protoeuropoïdes, méditerranoïdes et dinariques, les éléments nordoïdes, est-europoïdes et alpins étant beaucoup plus rares. A noter la présence d'un squelette offrant bien des traits typiques de la sous-race anatolienne (arménoïde).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 1. Craniul nr. 63, Cernica.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

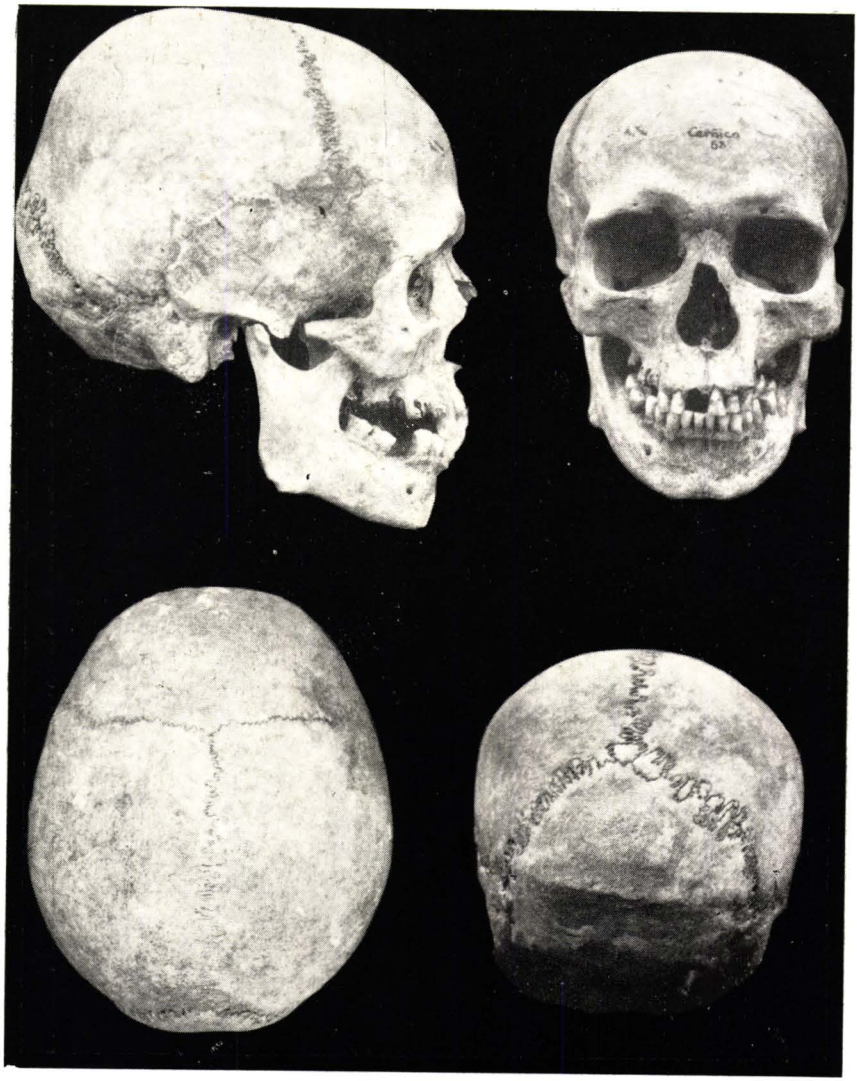

Fig. 2. — Craniul nr. 68, Cernica.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

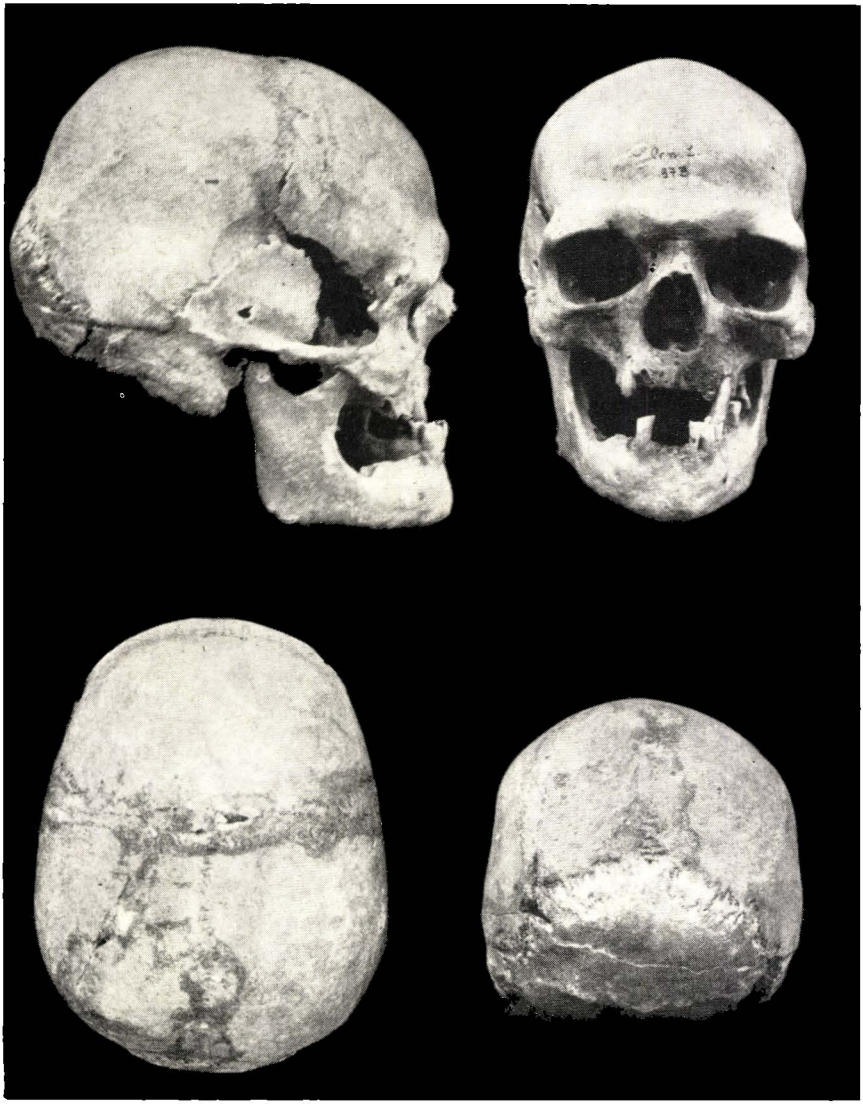

Fig. 3. — Craniul nr. 97 B, Cernica.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

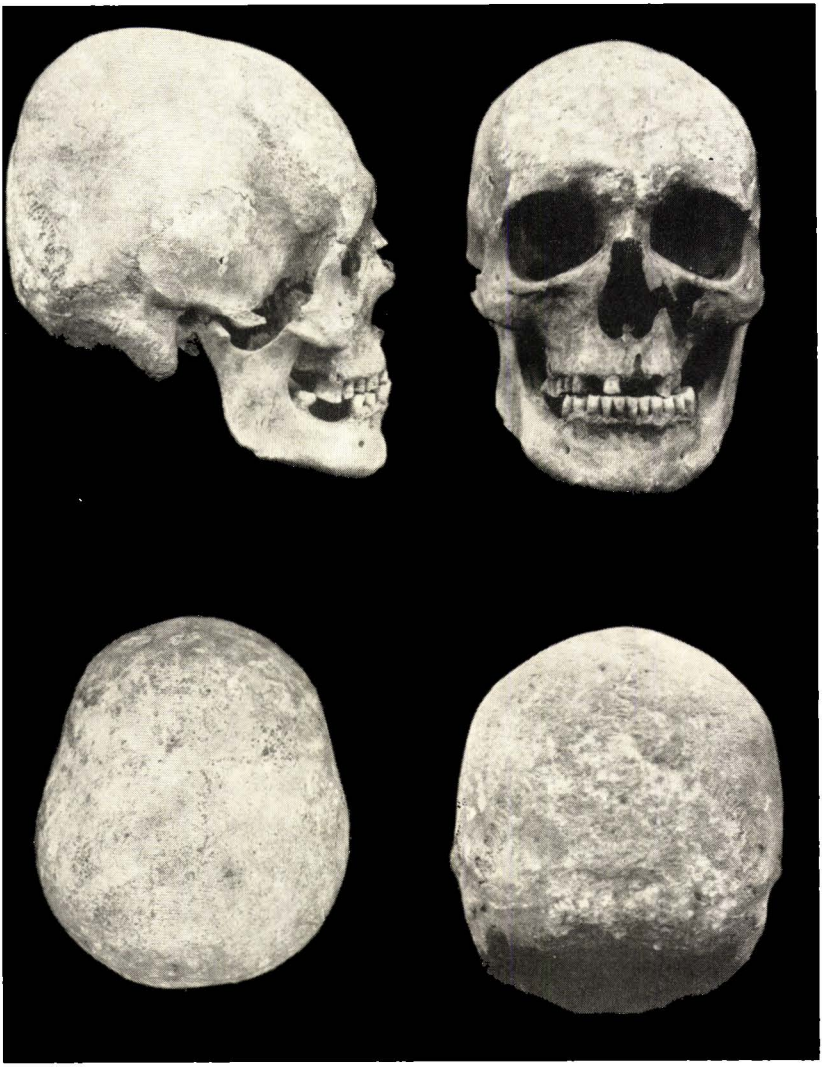

Fig. 1. Craniul nr. 115, Cernica.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

En ce qui concerne les particularités des trois groupes considérés, soulignons que le groupe A se distingue des groupes B et C justement par la présence de ce squelette à caractères anatoliens très rarement recontrés dans nos séries craniologiques médievales ainsi que chez notre population contemporaine.

BIBLIOGRAFIE

1. Botezatu D., Ştefănescu Gh., *Studiul antropologic al scheletelor din cimitirele feudale de la Coconi (sec. XIV—XV)*, St. cerc. antropol., 1969, **6**, *2*, 175.
2. Cantacuzino Gh., *Unele probleme istorice privind aşezările medievale muntene în lumina cercetărilor arheologice de la Cernica*, St. cerc. Ist. Veche, 1963, *2*, 361.
3. — *Die Jungsteinzeitlichen funde in Cernica (Bukarest)*, Dacia, 1963, **VII**, 27.
4. Necrasov O., Cristescu M., *Contribution à l'étude antropologique de la population Moldave du XVI-e siècle*, An. şt. Univ. Iaşi, 1957, sc̦t. II, **III**, *1—2*.
5. Necrasov O., Botezatu D., *Studiul antropologic al scheletelor feudale timpurii de la Doina (sec. XIII—XIV)*, St. cerc. antropol., 1964, **1**, *2*, 137.
6. Popovici I., *Necropola feudală de la Bragadiru — Zimnicea (sec. XVI). Observaţii antropologice*, St. cerc. antropol., 1969, **6**, *2*, 169.
7. — *Necropola feudală de la Străuleşti — Bucureşti, sec. XV—XVI. Date antropologice*, St. cerc. antropol., 1964, **1**, *1*, 47.
8. — *Aşezarea feudală de la Străuleşti, cimitir II, sec. XV—XVI*, St. cerc. antropol., 1966, **3**, *1*, 17.
9. — *Recherches anthropologiques sur la population valaque à l'époque féodale*, Ann. roum. d'Anthropol., 1966, *3*, 9.
10. — *Caracterizarea antropologică a unor schelete din cimitirul de la Strehaia, sec. XVII—XIX*, St. cerc. antropol., 1970, **7**, *1*, 19.

Primit în redacţie la 20 iunie 1970

Centrul de cercetări biologice, Iaşi,
Secţia de antropologie

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

FIZIONOMIA CONSTITUȚIONALĂ A POPULAȚIEI DIN SATUL ȘIRNEA

—prin tehnica și metoda antropometrografică prof. L. Brian —

DE

SUZANA GRINȚESCU-POP, MARIA VLĂDESCU și TH. ENĂCHESCU

572.5:616—071.3

Populațiile românești contemporane de pe teritoriul țării noastre sînt relativ destul de bine definite din punctul de vedere al apartenenței tipologice, adică al complexului asociativ rasial, datorită numeroaselor cercetări orientate în această direcție.

Materiale concrete asupra dimensiunilor, conformației, caracterelor ectoscopice cefalo-faciale, completate pentru scopuri tipologice cu referiri la statură, șezîndă, indice skelic și complex pigmentar stau la baza acestor definiri.

Însă, informarea asupra caracterelor corporale ale populațiilor noastre fie doar sub aspectul caracterizării dimensionale; proporții, indici, este cu mult mai restrînsă.

Cu atît mai mult sînt rare cercetările și definirile pe linia tipologiilor constituționale. Se știe prea puțin despre fizionomia constituțională a populațiilor noastre.

Dată fiind această situație, este deci oportun să se multiplice cercetările constituționale, mai ales atunci cînd ele se referă nu doar la caracterizări corporale izolate, ci sînt incluse în studiul multilateral al populației, despre care concomitent se cunosc multe aspecte, fapt care constituie o bază prețioasă pentru corelări.

Noi ne propunem în această lucrare să venim cu o prezentare constituțională a unui eșantion mai amplu de populație umană, anume populația adultă, autohtonă de patru generații din satul Șirnea—zona Bran, sat cercetat complex.

Metoda și tehnica pe care am aplicat-o este aceea propusă de prof. L. Brian, numită „antropometrografie" — sistem de evaluare sintetică a

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

„ectipiei" constituționale. Această metodă și tehnică au fost prezentate la mai multe congrese internaționale (Paris, 1960; Moscova, 1964) și în diferite lucrări ale autorului, publicate în Italia, Franța, Cehoslovacia. Ele tratează nu numai aspecte tehnice și metoda — mereu ameliorate —, dar vin și cu aplicații concrete de caracterizare a fizionomiei constituționale (1—7).

Lucrarea noastră se va înscrie deci ca o contribuție aplicativă a tehnicii și metodei antropometrografice L. Brian.

Prof. L. Brian este directorul laboratorului de antropologie — Institutul de anatomie și fiziologie comparată a Universității Genova — el este deci foarte introdus în aspectele de cercetare a constituției, Italia fiind una din țările în care această cercetare s-a ridicat la nivel de școală, reprezentată prin personalități de mare renume (Viola, Pende, Barbara). Prof. L. Brian, consîderă metoda sa antropometrografică ca o contribuție de reevaluare a metodologiei constituționale. Această metodă caută să întîmpine într-un mod mereu mai adecvat interesanta problemă a morfofiziologiei și pînă și a psihicului uman. Ea este capabilă să contureze cu cea mai mare evidență posibilă, cu simplitate și precizie orice fizionomie morfologică conexată studiului constituției.

CONCEPTELE FUNDAMENTALE LA BAZA METODEI, AȘA CUM SÎNT EXPRIMATE DE L. BRIAN

— Legea distribuției normale, care are foarte mare importanță în studiul de ansamblu al fiecărui eșantion numeros și uniform, prezintă mai puțină valoare pentru cercetarea pe individ, care trebuie să fie considerat aproape întotdeauna ca un mozaic al celor mai diferite tendințe.

— Fiecare individ este o realitate unică, totuși ea trebuie încadrată și clasificată cît de clar posibil în relație cu valorile medii ale grupului de apartenență.

— Deviațiile fiecărui subiect în raport cu normalitatea medie ideală sînt exprimate și evaluate prin măsurători alese anume și care se referă la un sistem de trei axe ortogonale după cele trei direcții fundamentale ale spațiului (median sagital, frontal, transversal); astfel apar mai evidente corelațiile clasice ale morfologiei individuale cu fiziologia și într-un anumit fel cu psihologia.

— În scopul de a evalua în mod just deviațiile morfologice proprii fiecărui subiect cu referire la o armonie ideală, au fost considerate orientările care reies din legile fundamentale ale anatomiei :

1. legea formei și volumului constant al organelor;
2. legea constanței raporturilor topografice;
3. legea simetriei;
4. legea antagonismului evolutiv ponderal — morfologic.

— Este necesar să se caute soluții raționale pentru clasificări ale formelor corporale reale, care să răspundă la perceperea imediată a valorilor absolute și relative ale individului și la o confruntare a fizionomiei sale în cadrul fizionomiei medii ideale a grupului apartenent, rezultînd o

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

orientare imediată asupra morfologiei caracteristice a subiectului și un diagnostic de ansamblu asupra fizionomiei constituției generale a acestuia.

— Definirile constituționale propuse să fie cît mai apropiate de realitate și ușor de stabilit.

ORIENTARE GENERALĂ ASUPRA ASPECTELOR TEHNICE ÎN METODA ANTROPOMETROGRAFICĂ

Metoda L. Brian se desfășoară în trei faze succesive :

1. Se pleacă de la observarea riguroasă a fiecărui individ în parte a eșantionului reprezentativ sau a grupului propus pentru studiu. (Prof. L. Brian dă în lucrările sale un model de fișă pentru prelevarea datelor necesare în metoda sa). În sistemul antropometrografic redus este indicată o listă de numai 10 măsurători, considerate ca cele mai operative pentru necesitățile stabilirii constituției. Se obțin astfel elemente pentru a califica eșantionul.

2. Faza a doua reprezintă constituirea sistemului de referință numit de autor grafic general (GG). Această fază cuprinde o succesiune de operațiuni : fixarea valorilor necesare pentru graficul general (plecînd de la calculul statistic al măsurătorilor individuale se obțin mediile corespunzătoare, apoi se procedează la raportări și omologări de nivele teoretice față de o dimensiune cheie — statura). Graficul general se prezintă ca un grilaj standard ; liniile sale verticale, una pentru fiecare dimensiune, înșirate în succesiune de grupuri, alcătuite conform unei anumite semnificații relativ la constituție, interferează linii orizontale paralele — una centrală și cîte cinci deasupra și dedesubtul acesteia —, realizînd astfel o împărțire în lung a graficului general în 10 grade decimale (Gd) (la rîndul său fiecare grad poate fi împărțit în jumătate și chiar patru sferturi, cu scopul de a reduce erorile de apreciere pe care le putem face atunci cînd pontăm pe grafic valorile individuale). Aceste linii orizontale reprezintă tipurile teoretice de referință. În cadrul acestora reținem cele trei tipuri teoretice fundamentale, care sînt : a) Axul central, numit bazomorf (BB), este expresia normalității medii ideale a grupului omogen. b) Paralela la nivelul + 5 gradient reprezintă tipul fundamental teoretic de referire, care reproduce proporțiile tipice ale bazomorfului, mărite. Acest tip este denumit rectomegamorf major (RMa). c) Paralela la nivelul — 5 gradient figurează al treilea tip fundamental teoretic de referire ; el reproduce proporțiile tipice ale bazomorfului, micșorate. Acest tip este numit rectomicromorf minor (RMi). Celelalte paralele se situează intermediar între limitele înscrise între BB, RMa și RMi. Valorile obținute pentru graficul general permit construirea antropometrogramei individuale (Amm) pentru subiecții aparținînd eșantionului în cauză.

3. Faza a treia se referă la caracterizarea constituțională a individului în cadrul grupului apartenent. Această fază își are și ea o succesiune de operațiuni. Astfel, se face o confruntare a combinațiilor reale a individului cu armonia ideală a bazomorfului și a celorlalte tipuri ideale ale GG ; această operațiune este pivotul construcției grafice numită antropometrogramă (Amm), care face posibilă o orientare imediată asupra morfologiei

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

caracteristice a fiecărui subiect. În relativă antiteză cu combinațiile teoretice numite rectomorfe, combinațiile reale denotă disarmonii, proprii fiecărui subiect. Subiecții reali prezintă deci combinații denumite de autor fractomorfe, deoarece prezintă îndepărtări — depășiri sau diminuări — pentru unele dimensiuni față de acelea analoge bazomorfului. Aceste abateri pot manifesta intensități mai mult sau mai puțin accentuate. Abaterile combinațiilor reale față de sistemul de referință a graficului general sînt apreciate și exprimate în grade decimale.

După constituirea antropometrogramei individuale urmează o prezentare închegată a acestor abateri, printr-o formulă antropometrografică (Amf).

Apoi, evaluînd în sistem de grupe (4 grupe în sistemul antropometrografic redus — A, B, C, D) prevalențele de orientare a dimensiunilor spre una din cele două ectipii fundamentale opuse [linia parabrevilină (Br) — brahitip (Bra) și linia paralongilină (Lo — dolicotip (Dol)], concomitent ținînd seama de intensitatea prevalențelor (sub 2. 1/2 grade decimale = armonici, peste 2. 1/2 grade decimale = disarmonici), se procedează la diagnostice parțiale pe grupe. Mai specificăm că, în antropometrogramă în vederea ușurării aprecierilor a tendințelor constituționale pe grupe de valori dimensionale, liniile verticale subțiri din grilaj indică caractere a căror preponderență în grup au semnificație de prevalență la subiecții paralongilini pînă la dolico tipi, iar liniile groase pe acelea care au semnificație de prevalență în direcția parabrevilin pînă la brahitip.

În sfîrșit, procedînd la o apreciere de sinteză a diagnosticelor parțiale, se instituie așa-numitul diagnostic de orientare care reprezintă o concluzie logică asupra tuturor grupurilor de tendințe manifestate de subiect, redînd fizionomia sa constituțională și morfologia sa caracteristică. Pentru stabilirea ușoară a diagnozelor de orientare, autorul a elaborat o schemă de ansamblu a constituțiilor pentru sistemul antropometrografic, redus.

Perspectivele metodei antropometrografice aplicată la constituție pe care inițiatorul acesteia, prof. L. Brian, le conturează, pornesc de la evaluări pe grupuri mici, iar acest cîmp de investigații lărgindu-se din aproape în aproape, prin aceste contribuții parțiale, se va trece la un orizont mai vast al confruntărilor între fizionomiile celor mai diferite grupuri umane; confruntări pînă la rasă, și chiar pînă la întreaga specie umană. Dacă deocamdată ne putem doar apropia de astfel de țeluri, rămîne de mare importanță perspectiva mai imediată a colaborării referitoare la probleme de muncă sau sport și mai ales la munca și obiectivele medicului — ca ajutor de preț în diagnosticul medical, prin posibilitățile sale raționale de cunoaștere a armoniilor și disarmoniilor proprii organismului omenesc.

În domeniul auxologiei nu poate scăpa din vedere avantajul dat de metoda antropometromorfică, de a prezenta bazomorfe pe vîrste succesive, dar și de a pune în evidență față de normalitate iregularitățile pînă la patologia creșterii. Mai adăugăm de asemenea că metoda va fi utilă în studii longitudinale, de urmărire a constituției în ontogeneză și în fenomene de accelerație.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

REZULTATE PROPRII

Materialele noastre concrete, prelevate pe o serie de 86 de bărbați și 103 femei, au condus la stabilirea fizionomiei constituționale a populației din Șirnea — zona Bran, pe baza măsurătorilor de tip constituțional, efectuate după tehnica L. Brian și elaborate după metoda sa.

Această realizare include :

— Constantele statistice ale unor dimensiuni constituționale mai puțin cunoscute pentru populațiile noastre (tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1

Variabilitatea caracterelor metrice corporale (seriile ♂ și ♀) *

Nr. crt.	Caracterul	Sex	N.	Interval de variație $X_1 - X_n$	Valori statistice			
					$\bar{X}$	± m	± σ	C.V.
1	Statura totală	M	86	1569—1812	1676,02	5,78	53,60	3,20
		F	112	1380—1676	1544,68	4,99	52,80	3,42
2	Înălțimea convențională trunchi (sst-plan așezat)	M	86	522—641	585,31	2,97	27,50	4,70
		F	107	435—589	535,34	2,58	26,70	4,99
3	Înălțimea convențională torace (sst — xy)	M	85	122—248	175,91	2,05	18,90	10,74
		F	105	109—225	156,79	1,94	19,90	12,69
4	Înălțimea convențională abdomen (xy-plan așezat)	M	85	339—469	409,91	3,02	27,80	6,78
		F	105	306—442	378,98	2,72	27,90	7,36
5	Lungimea membrelor infer. (statura minus șezînda)	M	86	688—895	784,50	4,43	41,10	5,24
		F	107	624—840	720,76	3,83	39,60	5,49
6	Diametrul antero-posterior toracic (la nivel xifoidian)	M	86	162—251	200,78	1,89	17,50	8,72
		F	104	140—246	183,92	1,72	17,50	9,52
7	Diametrul transvers toracic (a — a)	M	85	332—421	382,03	2,03	18,70	4,89
		F	106	289—391	352,14	1,74	17,90	5,08
8	Diametrul transvers abdominal (ic-ic)	M	86	249—317	280,66	1,72	15,90	5,67
		F	106	200—342	270,73	2,32	23,90	8,83
9	Perimetrul toracic (la nivel xifoidian)	M	86	773—1060	879,50	5,52	51,20	5,82
		F	106	700—950	812,52	5,03	51,80	6,38
10	Perimetrul abdominal (minimum mezogastric)	M	98	660—1010	784,16	7,79	72,20	9,21
		F	107	550—990	670,06	7,68	79,40	11,85
11	Șezînda	M	85	808—951	890,38	3,19	29,40	3,30
		F	104	755—897	828,73	3,01	30,70	3,70

* După metoda și tehnica L. Brian.

— Constituirea graficului general orientat pentru determinări constituționale — pentru sexul masculin și respectiv pentru sexul feminin — ale populației din Șirnea, reprezentînd deci un sistem de referință original și

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Graficul general de referință (GG) pentru seria masculină, $\overline{X}$ statura

Grade	St	IcTr	IcTo	IcAb	IMi
+ 10					
+ 9					
+ 8					
+ 7					
+ 6					
RMa	1837	644	194	451	864
	1820,9	638,1	192,2	446,9	856,1
+ 4	1804,8	632,2	190,4	442,8	848,2
	1788,7	626,3	188,6	438,7	840,3
+ 3	1772,6	620,4	186,8	434,6	832,4
	1756,5	614,5	185	430,5	824,5
+ 2	1740,4	608,6	183,2	426,4	816,6
	1724,3	602,7	181,4	422,3	808,7
+ 1	1708,2	596,8	179,6	418,2	800,8
	1692,1	590,9	177,8	414,1	792,9
BB	1676	585	176	410	785
	1659,9	579,1	174,2	405,9	777,1
− 1	1643,8	573,2	172,4	401,8	769,2
	1627,7	567,3	170,6	397,7	761,3
− 2	1611,6	561,4	168,8	393,6	753,4
	1595,5	555,5	167	389,5	745,5
− 3	1579,4	549,6	165,2	385,4	737,6
	1563,3	543,7	163,4	381,3	729,7
− 4	1547,2	537,8	161,6	377,2	721,8
	1531,1	531,9	159,8	373,1	713,9
RMi	1515	526	158	369	706
− 6					
− 7					
− 8					
− 9					
−10					
Ma−Mi	322	118	36	82	158
Gd	32,2	11,8	3,6	8,2	15,8
Gd/2	16,1	5,9	1,8	4,1	7,9

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 2

= 1676,62; σ = 53,60; RMa = 1636,80; raport fundamental 1837/1676 = 1,10

DapTo	DtTo	DtAb	PmTo	PmAb
221	420	309	968	862
219	416,2	306,2	959,2	854,2
217	412,4	303,4	950,4	846,4
215	408,6	300,6	941,6	838,6
213	404,8	297,8	932,8	830,8
211	401	295	924	823
209	397,2	292,2	915,2	815,2
207	393,4	289,4	906,4	807,4
205	389,6	286,6	897,6	799,6
203	385,8	283,8	888,8	791,8
201	382	281	880	784
199	378,2	278,2	871,2	776,2
197	374,4	275,4	862,4	768,4
195	370,6	272,6	853,6	760,6
193	366,8	269,8	844,8	752,8
191	363	267	836	745
189	359,2	264,2	827,2	737,2
187	355,4	261,4	818,4	729,4
185	351,6	258,6	809,6	721,6
183	347,8	255,8	800,8	713,8
181	344	253	792	706
40	76	56	176	156
4	7,6	5,6	17,6	15,6
2	3,8	2,8	8,8	7,8

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Graficul general de referință (GG) pentru seria feminină. $\bar{X}$ statură =

Grade	St	IcTr	IcTo	IcAb	IMi
+10					
+ 9					
+ 8					
+ 7					
+ 6					
RMA	1703	589	173	417	793
	1687,2	583,6	171,4	413,2	785,8
+ 4	1671,4	578,2	169,8	409,4	778,6
	1655,6	572,8	168,2	405,6	771,4
+ 3	1639,8	567,4	166,6	401,8	764,2
	1624	562	165	398	757
+ 2	1608,2	556,6	163,4	394,2	749,8
	1592,4	551,2	161,8	390,4	742,6
+ 1	1576,6	545,8	160,2	386,6	735,4
	1560,8	540,4	158,6	382,8	728,2
BB	1545	535	157	379	721
	1529,2	529,6	155,4	375,2	713,8
− 1	1513,4	524,2	153,8	371,4	706,6
	1497,6	518,8	152,2	367,6	699,4
− 2	1481,8	513,4	150,6	363,8	692,2
	1466	508	149	360	685
− 3	1450,2	502,6	147,4	356,2	677,8
	1434,4	497,2	145,8	352,4	670,6
− 4	1418,6	491,8	144,2	348,6	663,4
	1402,8	486,4	142,6	344,8	656,2
RMi	1387	481	141	341	649
− 6					
− 7					
− 8					
− 9					
−10					
Ma−Mi	316	108	32	76	144
Gd	31,6	10,8	3,2	7,6	14,4
Gd/2	15,8	5,4	1,6	3,8	7,2

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 3

1544,68 ; σ = 52,80 ; RMa = 1 703,08 ; raport fundamental 1703/1545 = 1,10

DapTo	DtTo	DtAb	PmTo	Pm Ab
202	387	298	894	737
200,2	383,5	295,3	885,9	730,3
198,4	380	292,6	877,8	723,6
196,6	376,5	289,9	869,7	716,9
194,8	373	287,2	861,6	710,2
193	369,5	284,5	853,5	703,5
191,2	366	281,8	845,4	696,8
189,4	362,5	279,1	837,3	690,1
187,6	359	276,4	829,2	683,4
185,8	355,5	273,7	821,1	676,7
184	352	271	813	670
182,2	348,5	268,3	804,9	663,3
180,4	345	265,6	796,8	656,6
178,6	341,5	262,9	788,7	649,9
176,8	338	260,2	780,6	643,2
175	334,5	257,5	772,5	636,5
173,2	331	254,8	764,4	629,8
171,4	327,5	252,1	756,3	623,1
169,6	324	249,4	748,2	616,4
167,8	320,5	246,7	740,1	609,7
166	317	244	732	603
36	70	54	162	134
3,6	7	5,4	16,2	13,4
1,8	3,5	2,7	8,1	6,7

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

autohton (tabelele nr. 2 și 3). Mai departe, odată în posesia acestui document de bază, ne-a fost foarte ușor să trecem, pentru fiecare individ în parte :

— la constituirea antropometrogramelor individuale ;

— la stabilirea formulelor antropometrografice ;

— la stabilirea diagnozelor parțiale ;

— la precizarea diagnosticului de orientare, pentru ca în final să putem da — în urma sortării antropometrogramelor — o evidență a fizionomiei constituționale și a frecvenței acestora în cadrul populației de la Șirnea, evidență seriată odată pe o schemă mai restrînsă (tabelul nr. 4) de repartizare, plecînd de la categorii de intensitate de exprimare (armonic și disarmonic) și subîmpărțirea acestora în tipuri constituționale principale, și altă dată (tabelul nr. 5), într-o desfășurare mai detaliată a tipurilor constituționale care să țină cont de dezvoltarea armonică și disarmonică, de somie ± și tipuri constituționale.

Tabelul nr. 4

Repartiția procentuală generală a indivizilor de sex masculin și feminin, în raport cu cele trei tipuri constituționale principale

Sex	N total	Armonici						Disarmonici					
		Lo		Paramedio		Br		Dol		Mediotipi		Bra	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
M	86	15	17,4	10	11,6	16	18,6	17	19,8	12	14,0	16	18,6
F	103	20	19,4	9	8,7	14	13,6	23	22,3	20	19,4	17	16,5

Tabelul nr. 5

Repartiția procentuală detaliată a indivizilor de sex masculin și feminin în raport cu tipul constituțional

Dezvoltare	Morfie ±	Tip Constituțional	Sex	N	%
Armonici	megamorfi	paralongilini	M	7	8,1
			F	7	6,8
		paramediolini	M	4	4,7
			F	4	3,9
		parabrevilini	M	10	11,6
			F	7	6,8
	mediomorfi	paralongilini	M	—	—
			F	2	1,9
		paramediolini	M	1	1,2
			F	—	—
		parabrevilini	M	1	1,2
			F	2	1,9

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

(*Tabel 5 continuare*)

Dezvoltare	Morfie ±	Tip constituțional	Sex	N	%
	micromorfi	paralongilini	M	8	9,3
			F	11	10,6
		paramediolini	M	5	5,8
			F	5	4,9
		parabrevilini	M	5	5,8
			F	5	4,9
Disarmonici	megamorfi	dolicotipi	M	5	5,8
			F	6	5,8
		mediotipi	M	5	5,8
			F	9	8,7
		brahitipi	M	9	10,5
			F	5	4,9
	mediomorfi	dolicotipi	M	4	4,7
			F	4	3,9
		mediotipi	M	—	—
			F	3	2,9
		brahitipi	M	2	2,3
			F	4	3,9
	micromorfi	dolicotipi	M	8	9,3
			F	13	12,6
		mediotipi	M	7	8,1
			F	8	7,8
		brahitipi	M	5	5,8
			F	8	7,8

Pentru o ilustrare practică a modalității de exprimare a fizionomiei constituționale prin antropometrograma construită în cadrul metodei antropometrografice a prof. L. Brian, am alăturat și cîteva exemplificări (fig. 1).

În concluzie, contribuția prezentei lucrări la problema cercetărilor de constituție trebuie acceptată ca o prezentare a unei tehnici și metode încă neintroduse în țara noastră, precum și a unei aplicații concrete de această natură pentru o populație românească, care aplicație își are valoarea sa de caracterizare proprie a fizionomiei constituției individuale și va putea servi ca punct de plecare pentru diferite comparări și corelații nu numai privitor la materiale autohtone, dar poate și pentru o perspectivă mai extinsă, interpopulationistă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

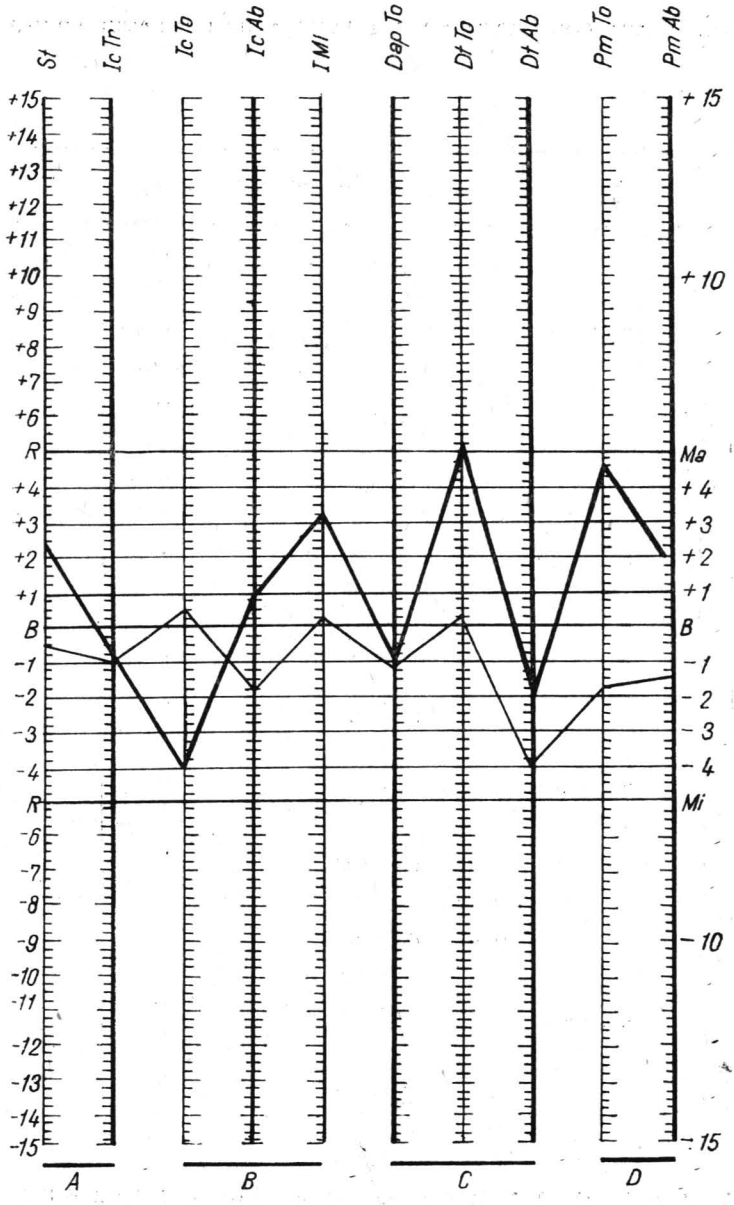

Fig. 1. ——→ Subiect masculin. —— Subiect masculin.

Formulă antropometrografică.

1. St = − 1/2
2. Ic Tr = − 1 (grupa A = Lo)
3. Ic To = + 1/2
4. Ic Ab = − 1 3/4
5. L Mi = + 1/4 (grupa B = Lo, Lo)
6. Dap To = − 1 1/4
7. Dt To = + 1/4
8. Dt Ab = − 4 (grup C = Lo, Dol)
9. Pm To = − 1 3/4
10. Pm Ab = − 1 1/2 (grupa D = Br)

Diagnostic de orientare : Fractomicromorf paralongilin (Lo) armonic

Formulă antropometrografică.

1. St = + 2 1/2
2. Ic Tr = − 1/2 (grupa A = Dol)
3. Ic To = − 4
4. Ic Ab = + 1
5. L Mi = + 3 1/4 (grupa B = Bra, Lo)
6. Dap To = − 1
7. Dt To = + 5 1/4
8. Dt Ab = − 2 (grupa C = Dol, Dol)
9. Pm To = + 4 3/4
10. Pm Ab = + 2 (grupa D = Dol)

Diagnostic de orientare : Fractomegamorf dolicotip (Dol) disarmonic

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

LA PHYSIONOMIE CONSTITUTIONNELLE DE LA POPULATION DU VILLAGE DE ȘIRNEA

RÉSUMÉ

Les auteurs appliquent la technique et la méthode anthropométrographique proposée par le Prof. L. Brian dans les recherches de physionomie constitutionnelle à l'étude d'une population villageoise roumaine, celle de Şirnea — zone de Bran.

De cette façon on a établi le système de référence (dénommé graphique général) spécifique à cette méthode, pour notre population, réalisant de la sorte un document original.

Nos données de répartition et fréquence des types constitutionnels, représentent également une contribution à la biologie de nos populations avec certaines perspectives applicatives pour la génétique et la médecine.

BIBLIOGRAFIE

1. Brian L., *Somario sistematico di antropologia constituzionalistica*, Notiz, Biol., 1960, *25*.
2. — *Antropometrografia Contributo ad una rielaborazione della metodologia constituzionalistica*, Atti VI. Congr., int. Sc. Anthrop. Ethnol., Paris, 1960, 1962, **I**.
3. — *Construction immédiate des anthropometrogrammes et diagnostics constitutionnels d'orientation dans les recherches sur les échantillons très amples de populations humaines*, Anth., Brno, 1966, **IV**, *3*.
4. — *Il Metodo Antropometrografico nello Studio e nella definizione della constituzione individuale*, Notiz. Biol., 1964, *26*.
5. — *Tecnica ed applicazione degli antropometrogrammi per la Standardizzazione delle Schede constituzionalitiche individuali*, Arch. per l'Anthrop. e la Ethnologia, 1965, **XCV**.
6. Brian L., Borgo E., *Fisionomia constituzionale di bambini liguri attraverso i grafici della metodologia antropografica. Nota I. Valori caracteristici e grafici generali*, Pammatone, 1964, *1*.
7. — *Étude anthropométrographique comparée sur des échantillons d'Athlètes français et italiens*, Bull. et Mém. Soc. D'Anth., 1966, Paris, 9, XIe serie.

Centrul de cercetări antropologice,
București

Primit în redacție la 20 iunie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CARACTERELE MORFOLOGICE ALE MÎINII LA POPULAȚIA SATULUI ȘIRNEA

DE

HORST SCHMIDT

572.512.823 : 616—071.3

Lucrarea de față se înscrie ca o contribuție la studiul antropologic complex efectuat de Centrul de cercetări antropologice în satele de munte din zona Bran.

Observațiile efectuate au fost trecute în fișe speciale întocmite de noi și care cuprind cele mai importante măsurători și caractere morfologice ale mîinii. Asimetriile au fost notate separat, iar indivizii ce folosesc mai frecvent mîna stîngă au fost excluși.

Lungimea am măsurat-o între interstilion și dactilion III, iar lățimea între metacarpale radiale și metacarpale ulnare, ceea ce reprezintă de fapt lățimea maximă a palmei. Tipurile au fost clasificate după scara lui Schlaginhaufen (3), în care hyperdolicocheir și dolicocheir reprezintă tipul de mînă îngustă iar brachicheir și hiperbrachicheir tipul lat.

În clasificarea tipurilor de unghii am folosit schema lui Koenner (2) cu cele 11 tipuri : 1 — în formă de dreptunghi cu latura mare în plan vertical, 2 — în formă de patrat, 3 — în formă de dreptunghi cu latura mare în plan orizontal, 4 — în formă de trapez, 5 — în formă de trapez cu colțurile rotunjite, 6 — în formă de trunchi de con cu baza mare în sus, 7 — în formă de elipsă cu diametrul mare în plan vertical, 8 — în formă de elipsă cu diametrul mare în plan orizontal, 9 — de formă rotundă, 10 — în formă de fus, 11 — în formă de semicerc. La aceste 11 tipuri noi am mai adăugat un al 12-lea tip în formă de patrat cu colțurile rotunjite.

Ca și în cazul celorlalte sate studiate, s-au luat în evidență indivizi între 20 și 60 de ani originari de cel puțin 3 generații din satul Șirnea.

MĂSURĂTORI ȘI INDICI

În literatura de specialitate găsim numeroase date care tratează lungimea mîinii — Weissenberg (6), Schlaginhaufen (3) etc. —, dar foarte

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

puţine se referă la lăţimea mîinii. Amintim aici doar lucrarea lui Wechsler (5).

Rezultatele noastre sînt expuse în tabelul nr. 1. Diferenţa dintre

Tabelul nr. 1

Valorile statistice ale măsurătorilor mîinii

Sex	Măsurătoarea	Dreapta						Stînga					
		Max.	Min.	M	±m	σ	V	Max.	Min.	M	±m	σ	V
♂	lungime	208	169	184,14	4,32	8,64	4,69	207	168	184,38	4,28	8,56	4,64
	lăţime	103	77	90,37	2,86	4,95	5,47	102	78	89,74	2,79	4,83	5,38
	indice	53,75	45,10	48,54	2,08	2,08	4,28	53,48	44,26	48,10	2,00	2,00	4,15
♀	lungime	193	144	168,40	2,82	6,30	3,74	190	148	168,85	2,91	6,50	3,84
	lăţime	90	71	80,80	2,35	3,32	4,10	88	70	79,84	2,28	3,22	4,03
	indice	51,53	43,33	47,53	1,93	1,93	4,06	50,93	41,66	46,68	1,76	1,7	3,77

sexe este evidentă. Se observă însă că atît la femei cît şi la bărbaţi, în genere, mîna dreaptă este mai scurtă dar mai mai lată şi invers la stînga.

Comparînd rezultatele noastre cu cele obţinute de alţi autori, observăm, în ceea ce priveşte lungimea mîinii, că populaţia din Şirnea se apropie din acest punct de vedere de valorile găsite de Wechsler (5) la unele populaţii din Elveţia. În schimb, lăţimea depăşeşte valorile găsite la alte populaţii, ceea ce explică procentul foarte ridicat de tipuri de mîini late la bărbaţi şi mai ales la femei (tabelul nr. 2). Se mai observă că o dată cu înaintarea în vîrstă se produc modificări care duc la creşterea procentului tipului de mînă lată atît la bărbaţi cît şi la femei.

Tabelul nr. 2

Procentul tipurilor de mîini pe sexe

Sex	Hiperdolicocheir x — 40,9		Dolicocheir 41,0 — 43,9		Mesocheir 44,0 — 46,9		Brachicheir 47,0 — 49,9		Hiperbrachicheir 50,0 — x	
	dr.	st.	dr.	st.	dr.	st.	dr.	st.	dr.	st.
♂	—	—	5,10	5,10	24,49	35,72	51,02	56,12	19,39	3,06
♀	—	—	—	—	17,24	21,84	47,13	50,57	35,63	27,59

FORMULA DIGITALĂ

Frecvenţa formulelor digitale la populaţia din Şirnea este redată în tabelul nr. 3. Deosebirea între sexe este foarte mică, cu o uşoară predominanţă la femei a formulei 3.2.4. găsită de altfel şi de alţi autori ca Wechsler (5).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Procentul de asimetrii atinge la bărbați 24,14%, iar la femei 22,22%. Față de datele obținute de noi în două sate învecinate. Fundata (4) și Moeciu de Sus [1], și față de cele ale lui Weissenberg (6) unde procentul cel mai ridicat de asimetrii revine femeilor, la Șirnea se produce o inversare, caracteristică destul de rar întîlnită la populațiile noastre.

Tabelul nr. *3*

Distribuția procentuală a caracterelor mîinii la populația satului Șirnea

Caractere	Variabilitatea caracterelor	♂			♀		
		N	%	total	N	%	total
Pilozitatea falangei II	cu pilozitate	48	54,54	88	47	47,95	98
	fără pilozitate	40	45,46		51	52,05	
Membrana interdigitală	slab dezvoltată	35	39,77	88	37	37,37	99
	mediu dezvoltată	34	38,64		41	41,42	
	bine dezvoltată	19	21,59		21	21,21	
Lungimea degetului 1	sub niv. articulației fal. II	82	94,25	87	95	96,94	98
	la niv. articulației fal. II	5	5,75		3	3,06	
	peste niv. articulației fal. II	—	—		—	—	
Formula digitală	3.4.2.	114	65,14	175	128	64,65	198
	3.2.4.	28	16,00		38	19,19	
	3.2=4.	33	18,86		32	16,16	

În cadrul asimetriilor la ambele sexe formulele dr. 3.4.2. st. 3.2. = 4. și dr. 3.2.4. st. 3.2. = 4. sînt cele mai des întîlnite (tabelul nr. 4).

Tabelul nr. 4

Distribuția asimetriilor formule i digitale

Sex	Număr total	dr. 3.2.4 st. 3.4.2.	dr. 3.4.2. st. 3.2.4.	dr. 3.2=4. st. 3.4.2.	dr. 3.4.2. st. 3.2=4.	dr. 3.2.4. st. 3.2=4.	dr. 3.2=4. st. 3.2.4.
♂	21	—	9,52	23,81	38,10	28,57	—
♀	22	18,19	9,09	13,64	22,72	22,72	13,64

Repartiția formulei digitale pe clase de vîrstă ne indică o creștere o dată cu vîrsta a formulei 3.4.2. și o descreștere a frecvenței formulelor 3.2.4. și 3.2. = 4. Fenomenul este mai evident la bărbați și mai puțin pregnant la femei. Astfel, la bărbați formula 3.4.2. crește de la 42,86% (la 20 de ani)

[1] SCHMIDT *Hand morphological characters of the population in the Moeciu de Sus village* (ma nuscris).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

la 70,83% la 60 de ani, pe cînd la femei creşterea la aceleaşi clase de vîrstă este doar de 57,50% la 62,50%. Această creştere a formulei 3.4.2. se face la bărbaţi în dauna formulei 3.2. = 4., iar la femei în dauna formulei 3.2.4., aceste două formule din urmă avînd şi o repartiţie inversă la cele două sexe.

LUNGIMEA DEGETULUI 1

La ambele sexe lungimea policelui într-un procent de peste 94% este sub nivelul articulaţiei falangei II a degetului 2 (tabelul nr. 3). Doar într-un procent de 1% apar asimetriile şi în cadrul acestora formula la care degetul 1 de la mîna dreaptă este sub, iar cel de la mîna stîngă la nivelul articulaţiei falangei II a degetului 2 este mai frecventă.

MEMBRANA INTERDIGITALĂ

Predomină forma medie urmată de cea slab dezvoltată la femei şi cea slab dezvoltată urmată de cea medie la bărbaţi. Mare este, la ambele sexe, procentul de membrane bine dezvoltate. O caracteristică specială este procentul ridicat de sinfalangie sau început de sinfalangie la femei (5%) în special între degetele 3 şi 4, nemaiîntîlnit la nici o altă populaţie studiată.

În ceea ce priveşte **pilozitatea falangei II**, cum era şi de aşteptat, este mai ridicată la bărbaţi, dar în genere este mai slab dezvoltată faţă de populaţia de la Fundata (4) şi Moeciu de Sus.

UNGHIILE

Diferenţele dintre cele două sexe sau dintre mîna stîngă şi dreaptă în ceea ce priveşte frecvenţa diverselor tipuri de unghii luate în ansamblu sînt foarte mici. Predomină tipul 5 (în formă de trapez) urmat de tipul 2 (în formă de patrat) şi 1 (în formă de dreptunghi cu latura mare în plan vertical). Şi repartiţia pe degete este foarte asemănătoare. La bărbaţi începînd cu degetul mare formula cea mai des întîlnită la mîna dreaptă este 2—9 (1)—5—5—5, şi la stînga 2—1 (9)—5—5—5, iar la femei la ambele mîini 2—9(1)—5—5—5. Cea mai mare variaţie de forme este întîlnită la degetul 2, pe cînd la 5 şi 4 tipul 5 predomină clar.

În concluzie, putem desprinde existenţa unor deosebiri între sexe (lungimea şi lăţimea mai mare la bărbaţi, predominanţa tipului mediu şi lat la bărbaţi şi lat şi foarte lat la femei, procentul mai ridicat la femei a formulei 3.2.4., iar la bărbaţi a formulei 3.2=4.), precum şi unele modificări ce intervin o dată cu vîrsta. Astfel, la ambele sexe în decursul anilor creşte procentul de mîini late, precum şi frecvenţa formulei 3.4.2., în schimb scad formulele 3.2.4. şi 3.2 = 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

LES CARACTÈRES MORPHOLOGIQUES DES MAINS CHEZ LA POPULATION DU VILLAGE ȘIRNEA

RÉSUMÉ

Le présente étude relève l'existence de quelques différences entre les sexes, à savoir : longeur et largeur plus grandes des mains chez les hommes, prédominance du type moyen et large chez les hommes, large et très large chez les femmes, pourcentage plus élevé, chez les femmes, de la formule 3.2.4. et chez les hommes de la formule 3.2 = 4.

On remarque de même quelques modifications qui interviennent avec l'âge. Par exemple, chez les deux sexes, s'accroît au cours des années le pourcentage des mains larges ainsi que la fréquence de la formule 3.4.2.

BIBLIOGRAFIE

1. Büchi E., *Beobachtung über das Verhalten der Handform in postjuvenilen Alter*, Arch. J. Klaus-Stift., 1949, **24**, 247.
2. Koenner D., *Anthropologische und morphologische Beobachtungen an der menschlichen Hand*, Mitt. anthrop. Ges. Wien, 1938, 68.
3. Schlaginhaufen O., *Beobachtungen über die Handform bei Schweizern*, Bull. Schweiz. Ges. Anthrop. Ethol., 1932/33, 29—59.
4. Schmidt H., *Variabilitatea unor caractere morfologice ale mîinii la populația din satul Fundata*, St. cerc. antropol., 1969, **6**, 2.
5. Wechsler W., *Anthropologische Untersuchung der Hanform mit einem familienkundlichen Beitrag*, Arch. J. Klaus-Stift., 1939, 14.
6. Weissenberg S., *Die Südrussischen Juden*, Arch. f. Anthrop., 1895, 23.

Centrul de cercetări antropologice, București

Primit în redacție la 20 iunie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

OBSERVAȚII ASUPRA DERMATOGLIFELOR LA POPULAȚIA DIN ȘIRNEA

DE

CORNELIU VULPE

572.524.12

Comuna Șirnea, ca și Fundata pe care noi am studiat-o anterior, face parte din grupul restrîns de localități din țara noastră care se situează la o altitudine de peste 1 000 m. Populația de aici păstrează unele tradiții de ordin etnografic, folcloric și matrimonial, ceea ce ar putea fi un indiciu în sensul unei anumite izolări.

Pentru studiul dermatoglific al populației din Șirnea au fost selecționate 146 de persoane, dintre care 62 de bărbați și 84 de femei. Conform fișelor genealogice observate, subiecții triați au o ascendență locală de cel puțin trei generații.

1. DERMATOGLIFELE DIGITALE

În urma determinării tipului de desen digital conform notației clasice (ALV) și a orientării desenului, unde s-a utilizat metoda de clasificație a lui Monique de Lestrange (rsu), s-a putut constata o repartiție a desenelor, în cea mai mare parte corespunzătoare cu schema clasică și numai uneori au fost întîlnite abateri de la acest mod de distribuție. Astfel, dacă se urmărește tabelul nr. 1, se poate observa, atît la bărbați cît și la femei, indiferent de mînă, că arcurile și lațurile radiale sînt mai frecvente pe degetul II, că lațurile ulnare sînt mai des întîlnite pe degetele V și III, în timp ce vîrtejurile sînt mai numeroase pe degetele I și IV. Din acest mod de distribuție al frecvențelor nu se poate cădea de acord cu schema clasică, care arată că frecvența verticilelor pe degetele I și IV ar fi în raport de egalitate, fapt ce nu concordă, în cazul nostru, datorită repartiției net diferite a verticilelor pe cele două degete, unde procentul este mult mai crescut pentru degetul I. În privința orientării desenului, indiferent de mînă și sex, se poate vedea că desenele radiale sînt caracteristice degetului II,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Frecvența desenelor papilare digitale în funcție de deget, mînă și sex la populația din Șirnea

Sex	Deget	Mînă	A	Lr	Lu	L	VR	VS	V	r	s	u	Nr. degete
Bărbați	I	d	— —	— —	21 35,00	21 35,00	16 26,67	23 38,33	39 65,00	1 1,67	21 35,00	38 63,33	60
		s	1 1,67	1 1,67	25 41,66	26 43,33	10 16,67	23 38,33	33 55,00	1 1,67	12 20,00	47 78,33	60
	II	d	4 6,67	12 20,00	19 31,66	31 51,66	15 25,00	10 16,67	25 41,67	30 50,00	7 11,67	23 38,33	60
		s	5 8,33	9 15,00	21 35,00	30 50,00	12 20,00	13 21,67	25 41,67	18 30,00	10 16,67	32 53,33	60
	III	d	3 5,00	1 1,67	36 60,00	37 61,67	12 20,00	8 13,33	20 33,33	6 10,00	12 20,00	42 70,00	60
		s	3 5,00	2 3,33	43 71,67	45 75,00	4 6,67	8 13,33	12 20,00	5 8,33	5 8,33	50 83,34	60
	IV	d	— —	— —	28 46,66	28 46,66	28 46,66	4 6,67	32 53,33	1 1,67	15 25,00	44 73,33	60
		s	— —	— —	34 56,67	34 56,67	19 31,66	7 11,67	26 43,33	— —	6 10,00	54 90,00	60
	V	d	— —	— —	49 81,67	49 81,67	9 15,00	2 3,33	11 18,33	— —	3 5,00	57 95,00	60
		s	— —	1 1,67	51 85,00	52 86,67	3 5,00	5 8,33	8 13,33	1 1,67	1 1,67	58 96,66	60
Femei	I	d	1 1,19	— —	34 40,48	34 40,48	24 28,57	25 29,76	49 58,33	3 3,57	23 27,38	58 69,05	84
		s	4 4,76	1 1,19	48 57,14	49 58,33	12 14,29	19 22,62	31 36,91	6 7,14	15 17,86	63 75,00	84
	II	d	6 7,14	19 22,62	29 34,52	48 57,14	16 19,05	14 16,67	30 35,72	34 40,48	14 16,67	36 42,85	84
		s	4 4,76	16 19,05	39 46,43	55 65,48	15 17,86	10 11,90	25 29,76	28 33,33	14 16,67	42 50,00	84
	III	d	4 4,76	2 2,38	62 73,81	64 76,19	9 10,72	7 8,33	16 19,05	3 3,57	11 13,09	70 83,33	84
		s	9 10,72	2 2,38	55 65,48	57 67,86	11 13,09	7 8,33	18 21,42	4 4,76	16 19,05	64 76,19	84
	IV	d	1 1,19	1 1,19	48 57,14	49 58,33	31 36,91	3 3,57	34 40,48	1 1,19	16 19,05	67 79,76	84
		s	2 2,38	— —	52 61,90	52 61,90	20 23,82	10 11,90	30 35,72	— —	8 9,52	76 90,48	84
	V	d	1 1,19	— —	77 91,67	77 91,67	6 7,14	— —	6 7,14	— —	2 2,38	82 97,62	84
		s	1 1,19	— —	75 89,29	75 89,29	6 7,14	2 2,38	8 9,52	— —	— —	84 100,00	84

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

în timp ce desenele ulnare au cea mai mare frecvență pe degetele V și IV. Orientarea simetrică indică diferențe în funcție de sex. Astfel, la bărbați această orientare este mai des întîlnită pe degetul I și IV, pe cînd la femei pe degetul I și II.

Comparînd mîna dreaptă cu cea stîngă se poate constata, atît la bărbați cît și la femei, că arcurile și lațurile sînt mai frecvente la mîna stîngă, în timp ce vîrtejurile sînt mai numeroase la mîna dreaptă. La fel, orientarea desenelor arată că la mîna dreaptă sînt mai numeroase desenele radiale și simetrice, pe cînd la mîna stîngă sînt într-un procent mai ridicat desenele ulnare (tabelul nr. 2). Femeile, în comparație cu bărbații, prezintă

Tabelul nr. 2

Frecvența desenelor papilare digitale în funcție de mînă și sex la populația din Șirnea

Sex și mînă / Desen și orientare	♂			♀			♂ + ♀
	st.	dr.	st. + dr.	st.	dr.	st. + dr.	
A	9 3,00	7 2,33	16 2,67	20 4,76	13 3,09	33 3,93	49 3,40
Lr	13 4,33	13 4,33	26 4,33	19 4,52	22 5,24	41 4,88	67 4,65
Lu	174 58,00	153 51,00	327 54,50	269 64,05	250 59,52	519 61,78	846 58,75
ΣL	187 62,33	166 55,33	353 58,83	288 68,57	272 64,76	560 66,66	913 63,40
VR	48 16,00	80 26,67	128 21,33	64 15,24	86 20,48	150 17,85	278 19,30
VS	56 18,67	47 15,66	103 17,17	48 11,43	49 11,66	97 11,55	200 13,89
ΣV	104 34,67	127 42,33	231 38,50	112 26,67	135 32,14	247 29,40	478 33,19
r	25 8,33	38 12,66	63 10,50	38 9,05	41 9,76	79 9,40	142 9,86
s	34 11,33	58 19,33	92 15,33	53 12,62	66 15,71	119 14,17	211 14,65
u	241 80,33	204 68,00	445 74,17	329 78,33	313 74,52	642 76,43	1087 75,49
N	300	300	600	420	420	840	1440

un număr mai mare de bucle și unul mai mic de verticile, situație ce corespunde cu schema clasică.

Distribuția globală a desenelor papilare digitale pe întreg eșantionul studiat (A = 3,40%; L = 63,40%; V = 33,19%; r = 9,86%; s = 14,65%; u = 75,49%) arată că, din acest punct de vedere, valorile se încadrează în limitele de variabilitate întîlnite la populațiile românești studiate pînă în prezent.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

2. DERMATOGLIFELE PALMARE

Terminaţiile principalelor linii palmare (D, C, B şi A) au fost notate conform clasificaţiei lui Cummins şi Midlo (tabelul nr. 3), în timp ce gruparea terminaţiilor celor trei linii principale D, C şi B corespunde formulelor recomandate de Wilder (tabelul nr. 4).

Aşa după cum se desprinde din tabelul nr. 3, terminaţiile liniei A la mîna stîngă a ambelor sexe prezintă un maximum de frecvenţă în punctul 3 (♂ : 62,90%; ♀ : 66,67%), după care urmează punctele d

Tabelul nr. 3

Traseul principalelor linii palmare la populaţia din Şirnea

Puncte de terminaţie	stînga								dreapta							
	D		C		B		A		D		C		B		A	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
a) bărbaţi																
1							4	6,45								
2							11	17,74								
3					3	4,84	39	62,90							18	29,03
4					2	3,22	3	4,84							13	20,97
5′					29	46,77	4	6,45					14	22,58	27	43,55
5″			17	27,42	15	24,19	1	1,61			8	12,90	20	32,26	4	6,45
6					1	1,61							1	1,61		
7	16	25,81	19	30,65	12	19,35			8	12,90	19	30,65	27	43,55		
8																
9	32	51,61	12	19,35					26	41,93	25	40,32				
10	1	1,61							1	1,61						
11	12	19,35							27	43,55						
O	1	1,61	3	4,84							2	3,22				
X			9	14,52							8	12,90				
x			2	3,22												
N	62		62		62		62		62		62		62		62	
b) femei																
1							6	7,14								
2							12	14,29								
3					2	2,38	56	66,67							19	22,62
4					2	2,38	5	5,95							43	51,19
5′			3	3,57	41	48,81	5	5,95					20	23,81	22	26,19
5″			20	23,81	24	28,57					10	11,90	24	28,57		
6			1	1,19							1	1,19	1	1,19		
7	23	27,38	17	20,24	15	17,86			10	11,90	26	30,95	36	42,86		
8	1	1,19							1	1,19			2	2,38		
9	44	52,38	23	27,38					33	39,29	30	35,71	1	1,19		
10	1	1,19							2	2,38	2	2,38				
11	15	17,86							38	45,24	1	1,19				
O			4	4,76							8	9,52				
X			13	15,48							3	3,57				
x			3	3,57							3	3,57				
N	84		84		84		84		84		84		84		84	

terminaţie 2 şi 1. De menţionat că la mîna dreaptă nu s-a înregistrat nici o terminaţie a liniei A în punctele 1 şi 2. Mai mult chiar, la această mînă se constată o creştere a procentelor în puncte mai ridicate (4 şi 5), ceea ce

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

indică o tendință spre transversalitate mai accentuată la mîna dreaptă atît la bărbați cît și la femei.

Linia B prezintă, la ambele sexe, un maximum de terminații în punctele 5′ și 5″ de la mîna stîngă, iar la mîna dreaptă cifra cea mai ridicată corespunde punctului 7. Și această situație este în acord cu o mai accentuată transversalitate a acestei linii la mîna dreaptă.

Linia C se caracterizează printr-un procent crescut de forme abortive la mîna stîngă (♂ : $C_x = 17,74\%$; $C_0 = 4,84\%$; ♀ : $C_x = 19,05\%$; $C_0 = 4,76\%$) și unul mai coborît la mîna dreaptă (♂ : $C_x = 12,90\%$; $C_0 = 3,22\%$; ♀ : $C_x = 7,14\%$; $C_0 = 9,52\%$). Făcîndu-se o medie a formelor abortive pe întregul eșantion, se obține pentru C_x un procent de 14,20, iar pentru C_0 un proiect de 5,58. Acest număr mai crescut de forme abortive C_x și altul mai coborît de forme C_0 este o caracteristică a populațiilor europene. Raportul invers, în care formele abortive C_0 sînt mai numeroase decît formele C_x, este o caracteristică a populațiilor negroide.

Traseul liniei D, la mîna stîngă a ambelor sexe, se termină mai frecvent în punctul 9, în timp ce la mîna dreaptă maximum de frecvență se înregistrează în punctul 11. Și de data aceasta se atestă o transversalitate mai accentuată a liniei la mîna dreaptă.

Din cele prezentate mai sus s-a putut constata că principalele creste papilare palmare prezintă o mai accentuată tendință spre transversalitate la mîna dreaptă atît la bărbați cît și la femei. Dacă se compară însă mîna dreaptă a bărbaților cu mîna dreaptă a femeilor, se poate observa, atunci cînd se însumează tendința spre transversalitate a celor două linii A și D (înțelegînd prin aceasta însumarea frecvențelor punctelor de terminație 5

Tabelul nr. 4

Formulele lui Wilder

Sex	Mîna	11–9–7 11–x–7 11–o–7	9–7–5 9–x–5 9–0–5	7–5–5 7–x–5 7–0–5	Alte formule	N
♂	dr.	25 40,32	20 32,26	8 12,90	9 14,52	62
	st.	9 14,52	22 35,48	13 20,97	18 29,03	62
	dr. + st.	34 27,42	42 33,87	21 16,93	27 21,77	124
♂	dr.	33 39,29	30 35,71	10 11,90	11 13,09	84
	st.	15 17,86	30 35,71	19 22,62	20 23,81	84
	dr. + st.	48 28,57	60 35,71	29 17,26	31 18,45	168
♂ + ♀		82 28,08	102 34,93	50 17,12	58 19,86	292

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

pentru A şi 11 pentru D), că, în ansamblu, transversalitatea acestor linii este mai accentuată la bărbaţi decît la femei.

Gruparea terminaţiilor principalelor linii palmare după formulele lui Wilder (tabelul nr. 4) arată o mai mare frecvenţă a formulelor 11—9—7 la mîna dreaptă, atît la bărbaţi cît şi la femei, în timp ce formula 7—5—5 este mai des întîlnită la mîna stîngă a ambelor sexe. Interesantă este, în cazul de faţă, situaţia de echilibru a frecvenţelor între mîna stîngă şi dreaptă (bărbaţi şi femei) în privinţa formulei 9—7—5. Schiţînd această situaţie, am putea obţine graficul din figura 1.

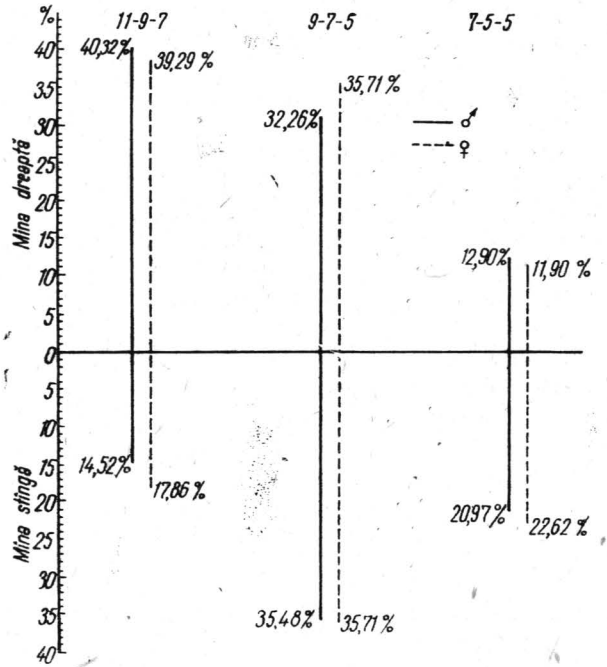

Fig. 1. — Repartiţia procentuală a formulelor lui Wilder în funcţie de mînă şi sex la populaţia satului Şirnea.

Repartiţia globală a desenelor papilare palmare la populaţia din Şirnea arată următoarea situaţie, în funcţie de diferitele regiuni ale palmei:

Spaţiul IV > hipothenar > spaţiul III > thenar + I > spaţiul II.

Frecvenţa desenelor palmare în funcţie de mînă şi sex indică următoarea situaţie:

♂ : d > s pentru regiunea hipothenară, spaţiul II şi spaţiul III
♀ : d > s pentru spaţiul II şi III
♂ : s > d pentru regiunea thenară şi spaţiul IV
♀ : s > d pentru regiunea hipothenară, regiunea thenară şi spaţiul IV

După cum se vede din schema de mai sus, numai în privinţa desenelor hipothenariene situaţia întîlnită la bărbaţi nu concordă cu aceea

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

întîlnită la femei, deoarece la bărbați aceste desene sînt mai frecvente la mîna dreaptă, în timp ce la femei ele sînt mai numeroase la mîna stîngă. Diferențe marcate între sexe apar atunci cînd se compară spațiul interdigital IV, unde numărul desenelor este mult mai ridicat la bărbați (tabelul nr. 5).

Tabelul nr. 5

Repartiția desenelor papilare palmare la populația din Șirnea

Regiune	♂			♀			♂ + ♀
	st.	dr.	st. + dr.	st.	dr.	st. + dr.	
Regiunea hipothenară	20 32,26	22 35,48	42 33,87	35 41,67	28 33,33	63 37,50	105 35,96
Regiunea thenară + I	10 16,13	6 9,68	16 12,90	12 14,28	8 9,52	20 11,90	36 12,33
Spațiul II	2 3,22	4 6,45	6 4,84	1 1,19	2 2,38	3 1,78	9 3,08
Spațiul III	12 19,35	24 38,71	36 29,03	22 26,19	33 39,29	55 32,74	91 31,16
Spațiul IV	46 74,19	32 51,61	78 62,90	47 55,95	40 47,62	87 51,78	165 56,51
N	62	62	124	84	84	168	292

Triradiusul axial în poziție proximală (t) este cel mai frecvent, în comparație cu celelalte poziții (t', t'' și t combinat). Îi urmează, în ordine descrescîndă, poziția t combinat, apoi t median (t') și, în sfîrșit, pe ultimul loc se situează triradiusul axial în poziție distală (t''). Poziția proximală a acestui triradius este mai des întîlnită la bărbați decît la femei. Tot aici mai pot fi sesizate și diferențe de latură date de procentul mai ridicat la mîna stîngă a bărbaților, în timp ce aceeași poziție t la femei este mai numeroasă la mîna dreaptă. Diferențe de latură mai pot fi sesizate la triradiusul median (t') al bărbaților, unde el este mai frecvent la mîna dreaptă, iar în privința triradiusului axial în poziție combinată diferențele de latură sînt înregistrate la femei, prin prezența unui procent mai ridicat de astfel de poziții la mîna stîngă a acestora.

3. DERMATOGLIFELE PLANTARE

La studiul dermatoglifelor plantare s-a utilizat metoda de notație a lui Wichmann. Rezultatele obținute au fost înregistrate în tabelul nr. 7, din care se poate vedea că aproximativ în toate regiunile plantei, atît la bărbați cît și la femei, cele mai numeroase structuri sînt cele arcuiforme, după care urmează laturile distale și cele proximale, iar pe ultimul loc se situează structurile verticilare. În funcție de repartiția tipului de desen în diferite regiuni ale plantei se pot observa diferențe marcate între sexe. Astfel, în cîmpul 2 al bărbaților predomină laturile distale, iar la femei dominante sînt structurile arcuiforme. În cîmpul 3 formele predominante, la ambele sexe, sînt arcurile, ele fiind totuși mult mai numeroase la bărbați

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

decît la femei. Situaţia se inversează la regiunea thenară, unde laţurile distale, deşi majoritatea atît la bărbaţi cît şi la femei, prezintă totuşi un procent vizibil mai ridicat la femei.

În urma studiului dermatoglifelor la populaţia din Şirnea s-a putut constata că, din punctul de vedere al repartiţiei desenelor papilare digi-

Tabelul nr. 6

Triradiusul axial la populaţia din Şirnea

Triradius axial	♂			♀			♂ + ♀
	st.	dr.	st. + dr.	st.	dr.	st. + dr.	
t	38 61,29	36 58,06	74 59,68	39 46,43	44 52,38	83 49,40	157 53,77
t′	4 6,45	6 9,68	10 8,06	10 11,90	10 11,90	20 11,90	30 10,27
t″	— —	— —	— —	1 1,19	2 2,38	3 1,79	3 1,03
ttu tt′ etc.	20 32,26	20 32,26	40 32,26	34 40,48	28 33,33	62 36,90	102 34,93
N	62	62	124	84	84	168	292

tale, frecvenţele înregistrate se încadrează în limitele de variabilitate ale populaţiilor româneşti. Distribuţia desenelor, în funcţie de deget, concordă, în general, cu schema clasică, remarcîndu-se totuşi o neconcordanţă în privinţa degetului I, unde frecvenţa verticilelor este net crescută faţă de degetul IV, astfel încît nu se stabileşte un raport de egalitate între cele două degete, aşa cum se indică în schema clasică.

Traseul principalelor linii palmare prezintă, atît la bărbaţi cît şi la femei, o tendinţă mai accentuată spre transversalitate la mîna dreaptă. Atunci cînd se ia în consideraţie traseul liniilor A şi D, prin însumarea terminaţiilor acestora, se observă că transversalitatea lor, mai accentuată la mîna dreaptă, este totuşi ceva mai pronunţată la bărbaţi decît la femei.

Linia C, prin frecvenţa mai mare a formelor abortive C_x faţă de forma C_0, se încadrează în limitele de variabilitate caracteristice populaţiilor europene.

Distribuţia desenelor papilare, în funcţie de diferitele regiuni ale palmei, arată diferenţe în funcţie de sex prin numărul mai crescut de desene în spaţiul interdigital IV al bărbaţilor.

Triradiusul axial prezintă diferenţe de latură şi de sex prin procentul mai crescut de poziţii proximale la mîna stîngă a bărbaţilor, în timp ce la femei această poziţie este mai des întîlnită la mîna dreaptă.

În sfîrşit, desenele plantare dau diferenţe marcate între sexe, fapt pus în evidenţă în special în cîmpurile 2 şi 3, precum şi în regiunea thenară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 7

Repartiția desenelor papilare plantare la populația din Șirnea

Sex	Desen	T		C_1		C_2		C_3		H	
		s	d	s	d	s	d	s	d	s	d
Bărbați	O	3 4,84	4 6,45	44 70,97	49 79,03	9 14,52	7 11,29	49 79,03	44 70,97	56 90,32	52 83,87
	D	26 41,93	34 54,84	3 4,84	— —	39 62,90	41 66,13	9 14,52	15 24,19	— —	— —
	P	— —	— —	13 20,97	12 19,35	4 6,45	4 6,45	1 1,61	— —	— —	— —
	T	12 19,35	10 16,13	— —	— —	— —	— —	3 4,84	2 3,22	6 9,68	10 16,13
	F	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
	W	13 20,97	10 16,13	2 3,22	1 1,61	9 14,52	9 14,52	— —	1 1,61	— —	— —
	WS	8 12,90	4 6,45	— —	— —	1 1,61	1 1,61	— —	— —	— —	— —
	N	62	62	62	62	62	62	62	62	62	62
Femei	O	6 7,23	8 9,64	57 68,67	59 71,08	38 45,78	34 40,96	79 95,18	76 91,57	78 93,97	74 89,16
	D	47 56,63	58 69,88	9 10,84	5 6,02	31 37,35	36 43,37	3 3,61	5 6,02	— —	— —
	P	— —	— —	16 19,28	19 22,89	6 7,23	3 3,61	— —	— —	— —	— —
	T	9 10,84	7 8,43	— —	— —	— —	— —	1 1,20	2 2,41	5 6,02	9 10,84
	F	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
	W	12 14,46	8 9,64	1 1,20	— —	6 7,23	10 12,05	— —	— —	— —	— —
	WS	9 10,84	2 2,41	— —	— —	2 2,41	— — —	— —	— — —	— —	— —
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

OBSERVATIONS CONCERNANT LES DERMATOGLYPHES DE LA POPULATION DE ŞIRNEA

RÉSUMÉ

L'étude des dermatoglyphes de la population de Şirnea met en évidence le fait qu'au point de vue de la répartition des dessins papillaires digitaux, les fréquences s'encadrent dans les limites de variabilité enregistrées pour la population roumaine. Le tracé des principales lignes palmaires présente chez les deux sexes, une tendance plus accentuée vers la transversalité pour la main droite, cette tendance étant cependant en quelque sorte plus prononcée chez le sexe masculin par comparasion au sexe féminin. Les formes abortives de la ligne C (Cx et Co) enregistrent des fréquences qui sont caractéristiques aux populations européennes. De même, le groupement des terminaisons des principales lignes palmaires, conformément aux formules de Wilder, concorde, par les pourcentages enregistrés, avec la situation rencontrée chez les populations européennes. En cei qui concerne les dermatoglyphes plantaires, par manque de matériel comparatif, nous ne pouvons nous servir que des références concernant la population de notre pays à la quelle Şirnea se rattache par le nombre similaire de dessins des différentes régions de la plante.

BIBLIOGRAFIE

1. CUMMINS H., MIDLO GH., *Finger prints, palms and soles*, Philadelphia, 1943.
2. MARTIN R., SALLER K., *Bau und Struktur der Haut, b) Papillarsystem*, Lehrbuch der Anthrop. in system. Darstellung. 11 Lief., Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, 1961.
3. VULPE C., RUDESCU AL., *Contribution à l'étude des empreintes digitales, palmaires et plantaires chez la population de cinq villages de la zone du bassin supérieur du Teleajen*, Ann. roum. d'Anthrop., 1968, 5, 81.

Centrul de cercetări antropologice, Bucureşti

Primit în redacţie la 20 iunie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ASPECTE ALE EVOLUȚIEI CARACTERELOR DIMORFICE ÎN DECURSUL CREȘTERII ȘI DEZVOLTĂRII COPIILOR

DE

MARIA CRISTESCU, S. ANTONIU, ST. COMĂNESCU și M. ONOFREI

572.5 : 616 — 053.6 — 071.3

Dimorfismul sexual pe plan morfologic, amplu studiat la adult, a fost mai puțin analizat din punctul de vedere al evoluției acestuia în diverse etape ale copilăriei și adolescenței. Unul dintre noi, într-o lucrare de sinteză apărută în 1968, a consacrat un capitol special importantelor modificări care au loc pe planul diferențelor dintre cele două sexe, în dimensiunile corporale în decursul adolescenței. În lucrarea de față ne vom ocupa de diferențele între cele două sexe în dimensiunile cefalo-faciale comparativ cu cele corporale începînd cu vîrsta de 7 ani, deci cu faza cunoscută în literatură sub numele de „marea copilărie".

Materialul de studiu îl constituie un număr de 714 fete și 717 băieți din mediul rural (județul Iași), în vîrstă de 7—13 ani. S-au stabilit valorile medii pe clase de vîrstă ale principalelor dimensiuni cefalo-faciale și corporale : diametrul longitudinal și transversal al capului, înălțimea capului, lărgimea frunții, înălțimea și lărgimea feței, lungimea și lărgimea nasului, înălțimea, lungimea trunchiului și a picioarelor, greutatea, lărgimea umerilor și a bazinului, perimetrul toracic al brațului și cel al coapsei. Pe baza acestor dimensiuni s-au calculat diferiți indici.

REZULTATELE OBȚINUTE

Analiza valorilor medii atît a dimensiunilor cefalo-faciale, cît și a celor corporale în limitele de vîrstă studiate ne dovedește că în perioada de la 7 la 10 ani băieții prezintă majoritatea dimensiunilor lor antropometrice ușor superioare fetelor, exceptînd perimetrul brațului și al coapsei. Rezultă că în decursul „copilăriei mari" se manifestă un dimorfism sexual de tipul celui adult, însă de mult mai mică amploare.

Începînd cu clasa de vîrstă de 11 ani, cînd fetele intră în puseul lor prepuberal, intervin schimbări importante în ritmul de creștere a diverselor dimensiuni la fete comparativ cu băieții. Drept consecință, fetele depășesc băieții prin majoritatea dimensiunilor lor corporale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Într-adevăr, urmărind graficele 11—14 din figurile 2 constatăm că în medie statura, statura-şezînd, lărgimea umerilor şi a bazinului, care pînă la debutul fenomenului de maturitate sexuală a fetelor erau mai mari la băieţi decît la fete, începînd cu clasa de vîrstă de 11 ani devin mai mari la acestea din urmă.

În schimb, dimensiunile cefalo-faciale, diametrele longitudinal şi transversal ale capului, înălţimea capului, lărgimea frunţii, lungimea şi lărgimea feţei, lungimea şi lărgimea nasului, aşa cum se vede din graficele 1—8 din figurile 1 şi 2, înregistrează valori medii mai mari la băieţi în raport cu fetele şi în perioada cînd acestea din urmă devin superioare primilor prin dimensiunile lor corporale.

Rezultă deci că în timp ce la nivelul dimensiunilor corporale întîlnim un dimorfism pasager de sens opus celui adult (a cărui formă de manifestare a fost deja adîncită într-o lucrare anterioară de unul dintre noi), la nivelul segmentului cefalic nu se remarcă acelaşi fenomen, deşi după datele din literatură (Goldstein, Shutleworth) s-a înregistrat şi aici un puseu prepuberal. Faptul însă că acesta nu depăşeşte în medie valoarea de 2 mm, iar la vîrsta de 10 ani lungimea, lărgimea şi circumferinţa capului au aproape 96% din valoarea adultă, face ca dimensiunile capului să păstreze acelaşi aspect dimorfic în decursul întregii ontogeneze. Este vorba deci de un gradient al creşterii capului superior la băieţi în raport cu fetele încă din primele faze ale ontogenezei, determinat genetic. Este interesant că şi dimensiunile faciale care înregistrează o creştere mai sensibilă decît cele ale calotei în perioada peripuberală se comportă din punct de vedere dimorfic asemănător cu aceasta din urmă, ambele fenomene avînd desigur o cauză comună (sexul genetic).

Dacă trecem acum la analiza valorilor relative (tabelul nr. 1), exprimate prin indici la nivelul cefalic, nu constatăm diferenţe sexuale importante în proporţii. Indicele cefalic este la fete uşor mai scăzut în medie decît la băieţi, o situaţie inversă decît cea pe care o întîlnim de obicei într-o populaţie adultă, unde, din contra, femeile oferă un indice ceva mai brahicran decît bărbaţii. Aceasta s-ar putea explica prin aceea că la bărbaţi, probabil, se produce o creştere mai accentuată a diametrului anteroposterior după realizarea maturităţii sexuale, prin creşterea reliefului osos glabelar şi occipital.

Lărgimea frunţii raportată la lărgimea feţei oferă în faza neutrală a copilăriei un indice mediu asemănător la cele două sexe, dar o dată cu realizarea maturităţii sexuale a fetelor valoarea indicelui fronto-jugal scade la acestea.

Indicele facial prezintă la toate clasele de vîrstă studiate valori mai ridicate la băieţi decît la fete, dovedind că primii au feţe relativ mai înalte, iar cele de-al doilea relativ mai largi. Indicele nazal este din contra în medie mai ridicat la fete decît la băieţi, deci ele au un nas relativ mai îngust.

Dacă trecem acum la analiza proporţiilor corporale, trebuie de subliniat că la acest nivel realizarea maturităţii sexuale aduce modificări mult mai importante decît la nivelul proporţiilor cefalice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

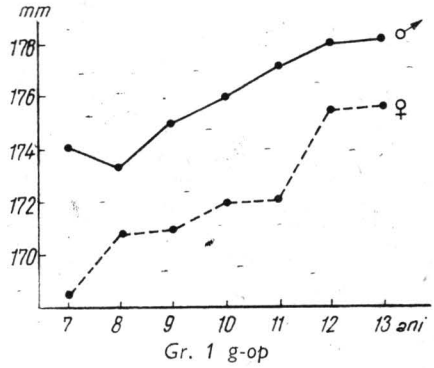

Gr. 1 g-op

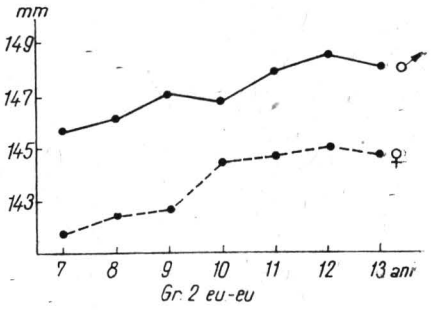

Gr. 2 eu-eu

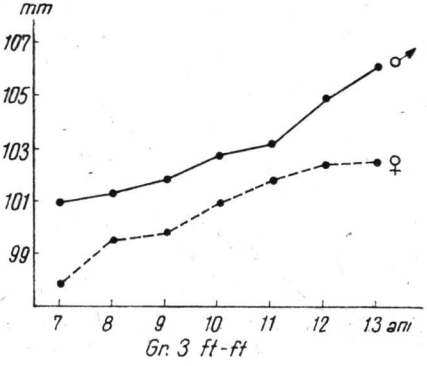

Gr. 3 ft-ft

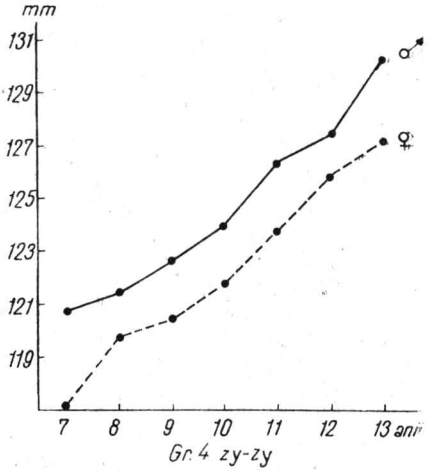

Gr. 4 zy-zy

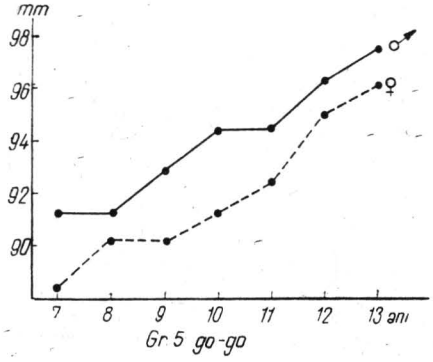

Gr. 5 go-go

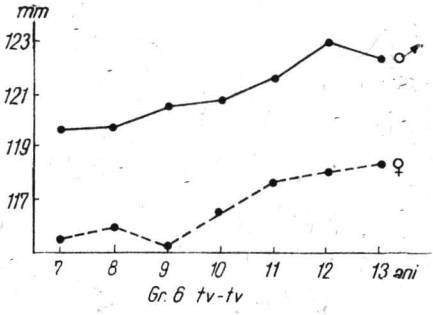

Gr. 6 tv-tv

Fig. 1

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

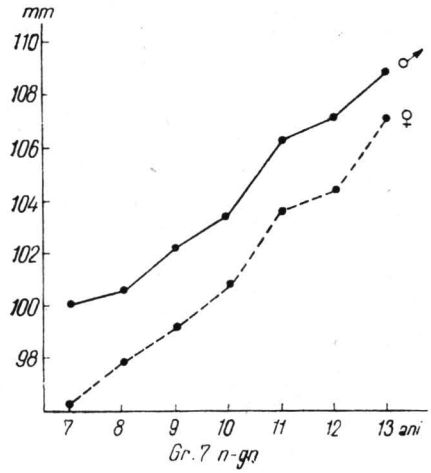

Gr. 7 n-gn

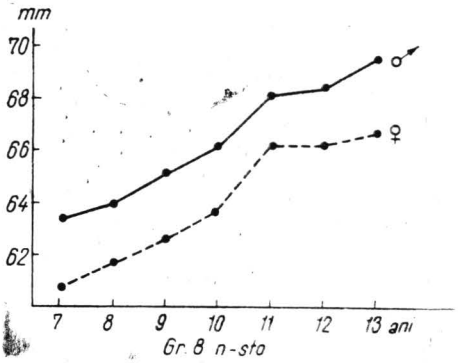

Gr. 8 n-sto

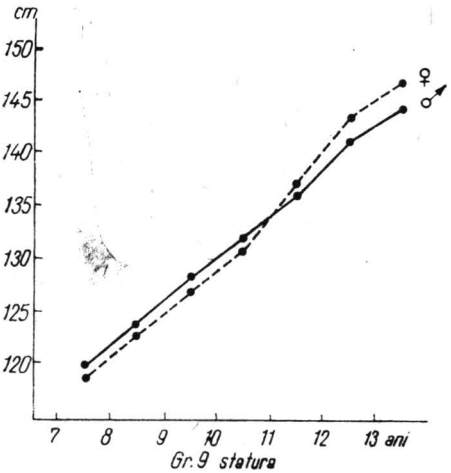

Gr. 9 statura

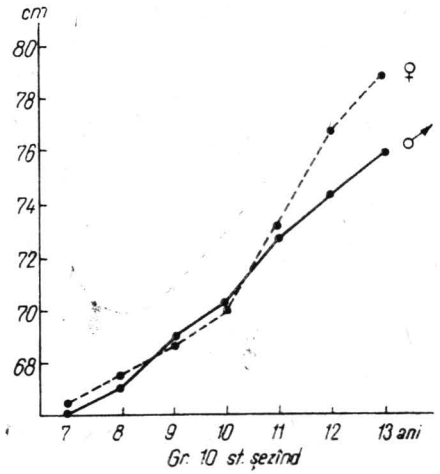

Gr. 10 st. șezînd

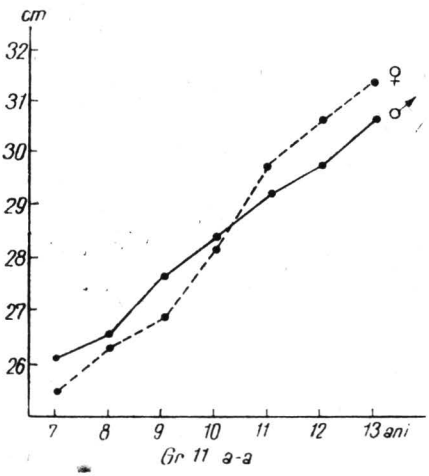

Gr. 11 a-a

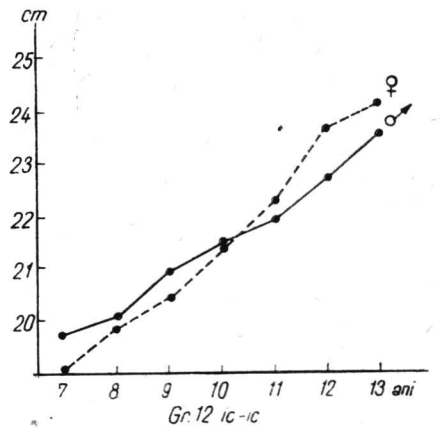

Gr. 12 ic-ic

Fig. 2

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

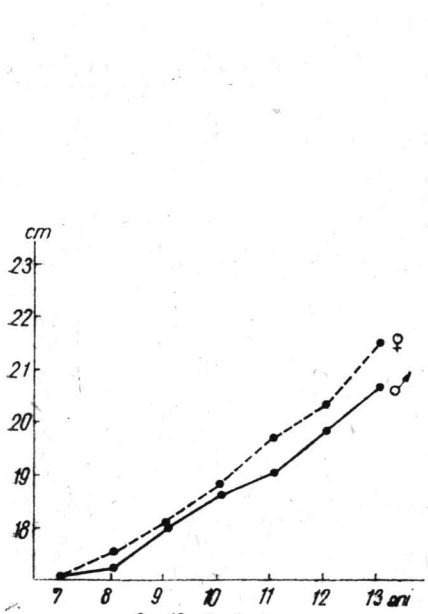

Gr. 13 circ. braț

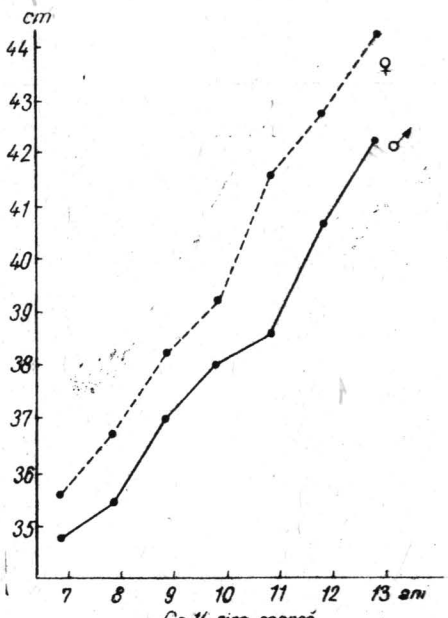

Gr. 14 circ. coapsă

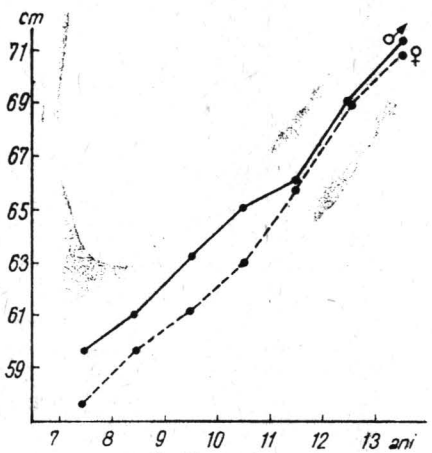

Gr. 15 circ. toracică

Fig. 3

În cadrul indicilor corporali studiaţi de noi se pot distinge următoarele categorii :

1. Indici care păstrează în cadrul limitelor de vîrste studiate o aceeaşi tendinţă, maturitatea sexuală nefăcînd decît să amplifice diferenţele sexuale existente şi în perioada neutrală a copiilor. Aşa sînt indicele schelic, întotdeauna mai ridicat la băieţi decît la fete, diferenţa accentuîndu-se o dată cu pubertatea, precum şi indicele de grosime a coapsei şi braţului, întotdeauna mai mari în medie la fete decît la băieţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Valorile medii ale dimensiunilor cefalo-faciale

bă

CARACTERE \ VÎRSTA	7		8		9	
	M	m	M	m	M	m
g-op	174,1	0,42	173,3	0,32	175,0	0,35
eu-eu	146,7	0,40	146,12	0,30	147,3	0,30
ft-ft	101,0	0,31	101,3	0,20	101,8	0,26
zy-zy	121,8	0,39	121,4	0,24	122,6	0,28
go-go	91,4	0,40	91,4	0,25	92,9	0,28
t-v	120,7	0,36	119,8	0,28	120,6	0,26
n-gn	100,1	0,40	107,7	0,27	102,3	0,26
n-sto	64,6	0,27	64,1	0,22	65,2	0,23
n-sbn	44,8	0,24	43,9	0,17	45,4	0,20
al-al	28,2	0,10	27,8	0,12	28,4	0,13
Greutatea	2252	18	2394	18	2636	17
Statura	1201,7	3,9	1241,5	3,1	1280,1	3,1
şezîndă	660,2	2,1	672,9	1,5	695,5	1,5
sst-sy	365,9	1,7	374,2	1,1	384,4	1,3
isp-sol	648,9	2,7	679,9	2,4	704,0	2,2
a-a	262,6	0,9	266,1	0,8	277,8	0,8
ic-ic	197,1	0,9	200,0	0,6	209,0	0,7
perim. braţ	170,2	1,0	172,6	0,6	180,0	0,7
prim. tor.	598,5	2,1	612,5	1,7	633,9	1,8
perim. coap.	338,5	1,7	344,5	1,2	360,5	1,2

fe

g-op	168,4	0,44	170,7	0,29	170,9	0,32
eu-eu	141,8	0,46	142,4	0,26	142,7	0,21
ft-ft	97,8	0,35	99,5	0,22	99,8	0,24
zy-zy	117,2	0,46	119,8	0,26	120,4	0,27
go-go	88,4	0,40	90,2	0,29	90,2	0,25
t-v	115,6	0,46	116,0	0,25	115,4	0,26
n-gn	96,1	0,43	97,9	0,24	99,2	0,26
n-sto	60,9	0,36	61,5	0,22	62,8	0,22
n-sbn	42,2	0,31	42,9	0,18	43,9	0,17
al-al	27,4	0,16	28,4	0,12	28,7	0,11
greutatea	2139	19	2362	15	2547	24
statura	1188,0	3,5	1235,6	2,8	1269,3	3,6
şezîndă	665,4	2,4	676,9	1,6	691,3	1,8
sst-sy	354,5	1,6	369,8	1,2	375,0	1,3
isp-sol	651,5	2,8	678,8	1,9	703,9	2,5
a-a	255,2	1,3	263,7	1,4	269,9	1,1
ic-ic	190,9	0,8	198,0	0,2	204,9	0,7
perim. braţ	170,4	1,0	175,9	0,6	121,5	1,1
perim. tor.	575,6	2,1	596,0	1,6	610,7	2,0
perim. coap.	346,0	2,1	357,9	1,3	373,1	1,9

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 1

şi corporale la băieţi şi fete

ieţi

10		11		12		13	
M	m	M	m	M	m	M	m
175,9	0,34	177,1	0,30	178,0	0,35	178,2	0,37
146,8	0,25	147,9	0,25	148,9	0,29	148,0	0,31
102,7	0,22	103,0	0,17	105,1	0,22	106,1	0,29
123,9	0,25	125,4	0,21	127,3	0,26	130,3	0,38
94,4	0,23	94,3	0,21	96,4	0,26	97,6	0,39
120,7	0,24	121,7	0,19	123,2	0,27	122,7	0,35
103,6	0,29	106,9	0,20	107,1	0,27	109,0	0,29
66,0	0,23	68,6	0,18	68,5	0,21	69,6	0,29
45,9	0,19	48,6	0,16	48,0	0,21	48,2	0,27
28,8	0,12	30,1	0,10	29,3	0,12	30,1	0,15
2837	18	3098	16	3385	22	3710	41
1319,5	3,3	1372,0	2,9	1424,3	3,6	1452,7	5,1
708,4	1,6	730,7	1,3	746,8	1,7	765,7	2,7
392,8	1,1	405,8	1,0	419,6	1,2	427,7	1,9
733,8	2,5	768,8	2,2	800,8	2,9	825,9	3,3
284,5	1,0	296,4	0,6	298,7	1,0	307,5	1,3
214,5	0,6	219,7	0,6	227,9	0,8	236,1	0,9
186,6	0,8	190,5	0,7	198,8	0,8	206,9	1,0
649,9	1,7	659,0	1,6	691,4	1,9	712,9	3,0
370,1	1,6	376,2	1,3	396,5	1,6	411,1	2,3

te

172,0	0,29	172,1	0,29	175,4	0,36	175,6	0,39
144,4	0,28	144,6	0,23	145,0	0,26	144,7	0,39
101,0	0,16	101,8	0,16	102,4	0,22	102,4	0,25
121,9	0,23	123,8	0,23	126,0	0,24	127,1	0,28
91,3	0,22	92,4	0,20	95,0	0,24	96,1	0,30
116,6	0,24	117,8	0,20	118,2	0,27	118,5	0,32
100,9	0,25	103,8	0,25	104,3	0,29	107,2	0,35
63,9	0,19	66,6	0,19	66,3	0,20	66,6	0,28
44,9	0,15	47,6	0,17	46,8	0,18	46,9	0,24
29,0	0,09	30,0	0,09	30,2	0,13	30,7	0,13
2772	20	3201	25	3568	32	3873	35
1311,0	3,1	1382,9	4,6	1443,5	3,4	1470,1	4,4
706,4	1,5	737,3	1,7	770,7	2,3	790,8	2,8
389,5	1,0	406,9	1,1	425,6	1,4	431,5	1,6
732,2	2,2	777,7	2,3	825,5	2,6	832,4	3,0
283,8	0,7	297,4	0,7	306,5	1,0	314,8	1,1
213,3	0,6	223,8	0,7	236,4	1,1	241,1	1,0
188,1	0,7	197,9	0,9	203,8	0,8	215,5	1,2
632,2	1,5	658,9	2,1	690,4	2,4	710,8	3,0
382,4	1,5	406,6	1,7	417,2	2,2	432,4	2,4

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Valorile medii ale indicilor cefalo-faciale și corporale la băieți și fete

Indici \ Vîrsta	7	8	9	10	11	12	13
Băieți							
Ind. cefalic	83,55	84,32	84,23	83,45	83,36	83,58	83,09
Ind. fronto-jugal	83,58	83,45	83,07	82,92	82,14	82,55	81,40
Ind. fronto-parietal	69,31	69,35	69,02	69,99	69,66	70,75	71,70
Ind. jugo-mandibular	75,62	75,33	75,75	76,15	76,19	75,72	74,85
Ind. facial superior	52,69	52,85	53,18	53,28	54,68	53,82	53,41
Ind. facial total	82,88	83,00	83,42	83,65	85,25	84,14	83,63
Ind. nazal	64,44	63,39	62,58	62,71	61,95	61,08	62,53
Ind. skelic	81,37	84,71	84,27	86,22	87,69	89,05	89,90
Ind. Rohrer	12,79	12,31	12,30	12,23	11,81	11,77	11,89
Ind. $\frac{\text{a-a}}{\text{statura}}$	21,85	21,43	21,70	21,57	21,60	20,90	20,88
Ind. $\frac{\text{ic-ic}}{\text{statură}}$	16,40	16,10	16,32	16,26	16,01	16,00	16,03
Ind. $\frac{\text{sst-sy}}{\text{statură}}$	30,44	30,14	30,02	29,76	29,57	29,46	29,04
Ind. $\frac{\text{isp.}}{\text{statură}}$	53,99	54,76	54,99	55,61	56,03	56,22	56,08
Ind. $\frac{\text{ic-ic}}{\text{a-a}}$	75,05	75,15	75,23	75,39	74,04	76,29	76,78
Ind. $\frac{\text{perimetrul braț}}{\text{statură}}$	14,16	13,90	14,06	14,14	13,88	13,95	14,04
Ind. $\frac{\text{perim. torace}}{\text{statură}}$	49,80	49,33	49,51	49,25	48,03	48,54	48,40
Ind. $\frac{\text{perim. coapsă}}{\text{statură}}$	28,16	27,74	28,16	28,04	27,41	27,83	27,91
Fete							
Ind. cefalic	84,17	83,39	83,41	83,92	83,33	83,15	82,68
Ind. fronto-jugal	83,47	83,08	82,90	83,81	82,27	81,26	80,55
Ind. fronto-parietal	68,99	69,91	69,95	69,93	70,45	70,62	70,75
Ind. jugo-mandibular	75,42	75,26	74,90	74,86	74,63	75,42	75,59
Ind. facial superior	51,95	51,36	52,15	52,44	53,81	52,63	52,39
Ind. facial total	81,98	81,71	82,33	82,71	83,88	82,74	84,34
Ind. nazal	64,97	66,17	65,36	66,04	63,03	64,53	65,45
Ind skelic	81,42	82,99	83,50	85,68	86,76	87,13	86,09
Ind. Rohrer	12,47	12,15	12,05	11,95	11,82	11,69	11,90
Ind. $\frac{\text{a-a}}{\text{statură}}$	21,48	21,34	21,26	21,64	21,50	21,23	21,41
Ind. $\frac{\text{ic-ic}}{\text{statură}}$	16,06	16,02	16,14	16,27	16,18	16,37	16,40
Ind. $\frac{\text{sst-sy}}{\text{statură}}$	29,84	29,92	29,54	29,71	29,42	29,48	29,35

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2 (continuare)

Indici \ Vîrsta	Băieți						
	7	8	9	10	11	12	13
Ind. $\frac{\text{isp}}{\text{statură}}$	54,86	54,93	55,45	55,85	56,23	57,18	56,62
Ind. $\frac{\text{ic-ic}}{\text{a-a}}$	74,51	75,08	75,91	75,15	75,25	77,12	76,58
Ind. $\frac{\text{perim. braț}}{\text{statură}}$	14,34	14,23	14,29	14,34	14,31	14,11	14,65
Ind. $\frac{\text{perim. torace}}{\text{statură}}$	48,45	48,23	48,11	48,22	47,64	47,82	48,35
Ind. $\frac{\text{perim. coapsă}}{\text{statură}}$	29,12	28,96	29,39	29,16	29,40	28,90	29,41

2. O altă categorie de indici oferă în perioada neutrală a copilăriei diferențe sexuale de o manieră diferită de cea pe care o întîlnim o dată cu realizarea maturității sexuale și care se păstrează apoi și la adult. Așa este indicele de lărgime a bazinului, care pînă la pubertatea fetelor înregistrează valori mai mari la băieți, pentru ca apoi situația să se inverseze. De o manieră asemănătoare se comportă și indicele Rohrer.

3. În sfîrșit, o altă categorie de indici prezintă în perioada neutrală diferențe sexuale de același tip cu cele întîlnite la adult dar în epoca adolescenței oferă o situație diferită. Așa este indicele de lărgime a umerilor, care înregistrează valori medii mai mari la băieți decît la fete atît în copilărie cît și la adult, dar care la adolescență oferă un aspect special dimorfic datorită puseului prepuberal al staturii foarte accentuat la băieți, neînsoțit de o creștere corespunzătoare a lărgimii umerilor ce se va realiza abia după desăvîrșirea maturității sexuale.

CONCLUZII

Analiza datelor făcută mai sus demonstrează că în perioada copilăriei studiată de noi (7—10 ani) dimorfismul sexual pe plan dimensional se manifestă discret, dar în același sens cu cel întîlnit la adult, băieții înregistrînd în medie valori ale caracterelor antropometrice ceva mai mari decît fetele (cu excepția perimetrului brațului și al coapsei).

O dată cu apariția primelor semne ale pubertății la fete are loc la nivelul dimensiunilor corporale instalarea unui dimorfism sexual pasager de sens opus celui adult caracterizat prin dimensiuni corporale în medie mai mari la fete decît la băieți. La nivelul segmentului cefalo-facial nu se remarcă acest fenomen, dimensiunile capului și ale feței păstrînd același aspect dimorfic în decursul întregii ontogeneze.

În ceea ce privește proporțiile corporale, secrețiile hormonale care încep o dată cu pubertatea prezintă o gamă variată de efecte asupra

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

acestora fie adîncind diferenţele sexuale, din copilărie determinate genetic, fie aducînd elemente noi în cadrul tabloului dimorfismului sexual neîntîlnite în stadiul infantil, fie în sfîrşit imprimînd unele caractere dimorfice tipice adolescentului cu caracter pasager.

ASPECTS DE L'ÉVOLUTION DU DIMORPHISME SEXUEL DURANT LA CROISSANCE ET DÉVELOPPEMENT DES ENFANTS

RÉSUMÉ

Durant la période de la « grande enfance » (7 — 10 ans) le dimorphisme sexuel dimensionnel est du même type que celui de l'adulte mais de beaucoup moindre ampleur, les dimensions céphalo-faciales et corporelles (excepté les circonférences de la cuisse et du bras) étant en moyenne seulement un peu plus grandes chez les garçons que chez les filles. Les proportions corporelles et céphalo-faciales offrent un dimorphisme sexuel variable en comparaison de celui de l'adulte. Elles sont du même type mais de moindre ampleur, ou d'un type différent.

Chez les filles, au moment des premiers indices de puberté, apparaît un dimorphisme dimensionnel corporel inverse en comparaison du dimorphisme définitif, les filles offrant alors des dimensions corporelles en moyennes supérieures à celles des garçons du même âge. Ce phénomène ne se reflète point au niveau de la région céphalo-faciale, dont les particularités dimorphiques restent les mêmes au cours de toute l'ontogenèse.

BIBLIOGRAFIE

1. Cristescu M., *Aspecte ale creşterii şi dezvoltării adolescenţilor din Republica Socialistă România*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1969.
2. Davenport C. B., *Postnatal developement of the head*, Proc. Amer. phil. Soc., *83*, 1940.
3. Goldstein M. S., *Development of the head in the same individuale*, Human Biol., *11*, 1939.
4. Meredith H. V., *Relation betwen the eruption of selected mandibular permanent tuth and the circumpuberal acceleration in stature*, J. Dent. Child., 26, 1959.
5. Nanda R. S., *The rates of growth of several facial components measured from serial cephalometrie roentgenograms*, Amer. G. Orthodont., **41**, 1955.
6. Shuttleworth F. K., *The phisical and mental growth of girls and boys aged sixto nineteen in relation to age at maximum growth*, Monogr. Soc. Res. Child. Developm., **4**, *3*, 1939.
7. Tanner J. M., *Growth at adolescence*, Oxford, 1962.

Centrul de cercetări biologice, Iaşi,
Secţia de antropologie

Primit în redacţie la 20 iunie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ASPECTE ALE CREȘTERII ȘI DEZVOLTĂRII COPIILOR DIN ȚARA OAȘULUI

DE

MARIA ELENA GRAMATOPOL-ROȘCA și OLIMPIA PETROVICI

572.5 : 616 – 053.6

Lucrarea de față se integrează în cercetarea complexă antropologică pe care ne-am propus să o realizăm asupra populației din Țara Oașului. Ea se referă la particularitățile de creștere și dezvoltare ale copiilor din cîteva sate din această zonă.

MATERIALUL DE STUDIU ȘI METODA DE LUCRU

Lucrarea se bazează pe studiul a 628 de fete și 631 de băieți de vîrstă cuprinsă între 7 și 15 ani, originari din satele Certeze, Moișeni, Bicsad și Cămărzana.

Cercetarea pe teren s-a realizat în primăvara anului 1968.

S-au recoltat următoarele date de ordin biometric: greutate, statură, statură-șezînd, perimetrul toracic subaxilar, perimetrul maxim al brațului și coapsei, diametrele biacromian, bihumeral, bicristal și bitrohanterian; datele s-au prelucrat statistic atît în valori absolute, cît și în valori relative.

În vederea precizării momentului de instalare a pubertății s-a stabilit la băieți gradul de dezvoltare a organelor genitale, iar la fete s-a notat data apariției menarhei.

ETAPA REALIZĂRII MATURITĂȚII SEXUALE

Din analiza cifrelor tabelului nr. 1, în care s-a înscris repartiția procentuală pe clase de vîrstă a fetelor pubere, se constată următoarele: la vîrsta de 11 ani fetele sînt în totalitate impubere, numărul puberelor crește progresiv începînd cu vîrsta de 12 ani, nereușind totuși să atingă la vîrsta de 15 ani decît o frecvență destul de mică, numai de 43,75%.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Repartiția procentuală pe clase de vîrstă a fetelor pubere

Vîrsta	Nr. total	Pubere	
		N	%
11	68	—	—
12	78	2	2,56
13	80	7	8,75
14	64	25	39,06
15	32	14	43,75

Tabelul nr. 2

Repartiția procentuală a fetelor pubere în funcție de vîrsta apariției menarhei

Vîrsta	Pubere	
	N	%
11	1	2,08
12	3	6,25
13	18	37,50
14	21	43,75
15	5	10,41

Din analiza cifrelor tabelului nr. 2, în care s-a înscris repartiția procentuală a puberelor în funcție de vîrsta apariției menarhei, se constată că maximum de frecvență a declanșării ciclului menstrual corespunde cu clasa de vîrstă de 14 ani. Vîrsta medie puberală este de altfel de 14,04 ani.

În ceea ce privește băieții, nefiind posibilă stabilirea momentului apariției primelor polurii care indică instalarea maturității sexuale, s-a urmărit acest proces pe baza stabilirii gradului de dezvoltare a organelor genitale (scara Bunak).

Analiza cifrelor tabelului nr. 3, în care s-a înscris repartiția procentuală a băieților în funcție de gradul de dezvoltare a organelor genitale, ne evidențiază faptul că băieții par a avea o pubertate de tip relativ mai

Tabelul nr. 3

Repartiția procentuală a băieților în funcție de gradul de dezvoltare a organelor genitale

Vîrsta	Gradul I		Gradul II		Gradul III		Gradul IV	
	N	%	N	%	N	%	N	%
11	49	74,24	16	24,24	1	1,51	—	—
12	43	57,33	31	41,33	1	1,33	—	—
13	29	38,15	43	56,57	4	5,26	—	—
14	9	16,36	33	60,00	11	20,00	2	3,63
15	2	5,55	19	54,77	15	41,66	—	—

tardiv decît celelalte serii rurale studiate pînă în prezent în țara noastră, spre deosebire de fete, care înregistrează din punctul de vedere al pubertății diferențe mai puțin ample în raport cu celelalte zone studiate. Într-adevăr, gradul IV de dezvoltare a organelor genitale, care este considerat ca reprezentînd instalarea maturității sexuale la băieți, apare cu totul izolat, în procent de 3,63 la vîrsta de 14 ani. Gradul III de dezvoltare a organelor

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

genitale atinge la vîrsta de 15 ani doar o frecvență de 41,66%. La această vîrstă încă un procent mare din băieți sînt departe de momentul instalării maturității sexuale, 52,77% avînd gradul II de dezvoltare a organelor genitale și 5,55% gradul I.

DATE DE ORDIN BIOMETRIC

VALORI ABSOLUTE

În cele ce urmează vom urmări modificările ce au loc pe plan dimensional în etapele pe care copiii le parcurg în intervalul de vîrstă studiat de noi.

Așa cum se vede din tabelul anexă, în etapa anterioară celei prepuberale propriu-zise, băieții prezintă valori medii superioare față de cele ale fetelor pentru statură, statura-șezînd, lungimea membrelor inferioare, greutate, diametrele biacromian, bihumeral și bicristal, perimetrul toracic (acesta din urmă cu excepția vîrstei de 8 ani), fetele deținînd valori superioare pentru perimetrul coapsei și brațului (ambele cu excepția vîrstei de 9 ani) și pentru diametrul bitrohanterian (cu excepția vîrstei de 7 ani). Se remarcă deci că în general băieții sînt ușor superiori din punct de vedere dimensional în raport cu fetele, diferențele fiind mai atenuate la caracterele ce reprezintă caractere dimorfice feminine (lărgimea bazinului) sau chiar rămîn în inferioritate față de fete pentru alte caractere de acest tip (perimetrul brațului și coapsei, lărgimea bitrohanteriană).

Începutul epocii prepuberale a fetelor se exprimă pe plan dimensional prin depășirea băieților și la dimensiunile pe care aceștia le dețineau superioare în perioada precedentă. Acest fenomen de depășire a băieților de către fete debutează la vîrsta de 10 ani, dar numai pentru unele dimensiuni și cu diferențe foarte mici și nesemnificative (statura, statura-șezînd, diametrul bicristal). Pentru alte dimensiuni, care reprezintă caracterele dimorfice masculine, fetele reușesc ceva mai greu să depășească băieții, de exemplu diametrul biacromian și lungimea membrului inferior la 11 ani, diametrul bihumeral și perimetrul toracic la 13 ani.

Datorită pubertății tîrzii a băieților, fetele păstrează această superioritate dimensională la toate clasele de vîrstă, inclusiv cea de 15 ani, cu excepția valorilor lungimii membrului inferior, caracter dimorfic masculin prin care băieții reușesc să depășească fetele la 15 ani. De remarcat reflectarea la acest nivel a întîrzierii puberale a băieților, prin depășirea ușoară dar constantă a lor de către fete între vîrstele de 11 și 15 ani, fenomen ce nu s-a constatat la alte serii studiate pînă în prezent.

VALORI RELATIVE

Așa cum se vede din tabelul nr. 4, indicele skelic prezintă la fete o creștere a valorilor medii pînă la vîrsta de 12 ani, cînd are loc maximum de macroskelie, urmînd apoi coborîrea valorilor (cu excepția unei creșteri nesemnificative la 14 ani).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Valorile medii ale indicilor corporali la fete şi băieţi

Vîrsta	Ind. skelic	Ind. Rohrer	Ind. A—a/statură	Ind. Ic-ic/stat.	Ind. Ic-ic/A-a	Ind. perim. tor/statură
			fete			
7	82,41	13,22	22,14	16,48	74,42	47,29
8	84,70	13,10	22,05	16,43	74,50	47,30
9	86,78	12,50	22,03	16,38	77,13	46,80
10	86,95	12,47	21,85	16,55	75,74	45,99
11	89,74	12,18	21,74	16,25	74,73	45,96
12	90,18	12,22	21,55	16,43	76,21	45,61
13	89,51	12,30	21,79	16,57	76,06	45,66
14	90,05	12,89	21,98	16,93	77,01	46,28
15	88,61	13,15	22,20	17,15	77,25	47,01
			băieţi			
7	82,15	13,49	22,22	16,54	74,44	48,90
8	85,74	13,05	22,22	16,51	74,28	48,57
9	86,80	12,71	21,96	16,36	74,50	47,83
10	88,79	12,61	22,04	16,31	74,02	47,54
11	89,96	12,50	21,90	16,36	74,70	47,04
12	90,50	12,19	21,80	16,17	74,19	46,53
13	91,63	12,17	21,79	16,16	74,18	46,55
14	92,61	12,40	21,90	16,33	74,56	47,07
15	94,27	12,30	21,97	16,31	74,24	46,87

La băieţi are loc o creştere continuă a valorilor medii ale indicelui, coborîrea neavînd loc nici la vîrsta de 15 ani.

Se remarcă superioritatea valorilor indicelui skelic la băieţi în raport cu fetele, ea fiind însă foarte uşoară pînă la vîrsta de 13 ani, cînd diferenţele în favoarea băieţilor încep să se accentueze.

Indicele Rohrer prezintă la fete o coborîre a valorilor medii pînă la vîrsta de 11 ani cînd este atinsă valoarea minimă, urmînd în continuare o creştere progresivă a valorilor. La băieţi se înregistrează acelaşi fenomen, cu valoarea minimă plasată însă la vîrsta de 13 ani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Se remarcă o ușoară și inconstantă tendință de superioritate a băieților în raport cu fetele pînă la 12 ani, cînd fetele preiau și păstrează superioritatea caracteristică femeii adulte.

Indicele Ic-ic/a-a înregistrează la toate clasele de vîrstă (cu excepția clasei de 7 ani unde valorile sînt practic egale) valori medii superioare la fete în raport cu băieții, demonstrînd existența la fete a unui bazin mai larg față de umeri începînd chiar cu vîrstele anterioare prepubertății, diferențele accentuîndu-se încă, începînd cu vîrsta de 12 ani.

Indicele a-a/statură prezintă la fete o tendință de micșorare a valorilor medii pînă la 12 ani, cînd începe tendința de mărire a lor. La băieți are loc de asemenea o coborîre a valorilor medii pînă la vîrsta de 13 ani (cu excepția celei de 10 ani), după care urmează o ușoară creștere. Nu se realizează însă un dimorfism sexual accentuat din punctul de vedere al indicelui a-a/statură, aceasta petrecîndu-se așa cum s-a constatat în alte serii (1) de-abia în perioada postpuberală.

Indicele ic-ic/statură prezintă la fete în general o tendință de micșorare a valorilor pînă la vîrsta de 11 ani, după care urmează o creștere constantă a acestora, ceea ce denotă un fenomen de mărire a lărgimii bazinului în raport cu statura. La băieți se înregistrează o scădere a valorilor medii pînă la 13 ani (cu excepția vîrstei de 11 ani), după care urmează o creștere (14 ani) și practic o staționare a valorilor la 15 ani.

Începînd cu vîrsta de 12 ani fetele prezintă valori medii ale acestui indice, superioare în raport cu valoarea băieților.

Indicele perimetrul toracic/statură prezintă atît la fete cît și la băieți o tendință de coborîre a valorilor medii pînă la vîrsta de 13 ani, cînd acestea încep să crească. Băieții dețin valori medii ale acestui indice superioare în raport cu fetele, la toate vîrstele, cu excepția celor de 15 ani.

CONCLUZII

Nivelul de dezvoltare morfo-fiziologică a copiilor din Țara Oașului, comparativ cu cel al seriilor de copii din alte regiuni ale țării studiate în ultima vreme, se caracterizează printr-o pubertate relativ tîrzie, diferențele fiind însă mai pronunțate la băieți decît la fete. În ceea ce privește ritmul de creștere, dacă analizăm sporul total realizat în perioada de la 7 la 15 ani de copiii din Țara Oașului comparativ cu cei din satele din jud. Iași, care se plasează și ei printre seriile cu o pubertate relativ tardivă în țara noastră, constatăm următoarele: la fete diferența între sporurile totale de creștere între cele două serii este numai de 0,49 cm în favoarea fetelor din jud. Iași, în timp ce la băieți se înregistrează o diferență importantă de 4,70 cm, iarăși în favoarea băieților din jud. Iași. De altfel și diferențele în ritmul de realizare a maturității sexuale sînt mult mai pronunțate la băieți decît la fete.

Dacă luăm în considerație că mediile staturii populației adulte sînt în Țara Oașului (bărbați: 167,97 cm; femei: 155,16 cm) foarte apropiate și chiar ușor mai ridicate față de cele ale populației în satele jud. Iași (bărbați: 166,46 cm; femei: 154,84 cm), sporul total de creștere mai mic la copii din Țara Oașului față de cei din jud. Iași în perioada studiată se explică prin pubertatea mai tîrzie a primilor decît a celor de-al doilea

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

(în special la băieți), care se corelează cu un ritm de creștere mai lent, dar de mai lungă durată. De altfel procentul staturii copiilor de 7 ani din talia adultă nu este în Țara Oașului nici la fete nici la băieți diferit de cel din jud. Iași (76,01% și 76,27% la fete și 70,85% și 70,74% la băieți), în timp ce la 15 ani statura băieților din Țara Oașului oferă un procent din statura adultă de 91,07, iar cei din jud. Iași de 95,13, fetele oferind procente foarte apropiate la cele două serii (99,15% și 100%).

ASPECTS DE LA CROISSANCE ET DU DÉVELOPPEMENT DES ENFANTS DU « PAYS D'OAȘ »

RÉSUMÉ

La croissance et le développement des enfants étudiés au « Pays d'Oaș » (garçons et filles âgés de 7—15 ans) se caractérisent par une puberté relativement tardive en comparaison des autres séries rurales de notre pays. Les valeurs staturales réalisées à 7 ans sont très proches de celles des enfants du même âge, de notre milieu rural en général.

La poussée pubérale est relativement plus atténuée mais dure plus longtemps.

BIBLIOGRAFIE

1. Cristescu Maria, *Aspecte ale creșterii și dezvoltării copiilor din Republica Socialistă România*, București, 1969.
2. Gramatopol-Roșca Maria Elena, Fedorovici C. și Tudose Olimpia, *Contribuție la studiul antropologic asupra populației din „Țara Oașului"*, St. cerc. Antropol., **7**, *1*, 1970.
3. Necrasov Olga, Botezatu D., Stirbu Maria, Klüger Rachel, Gramatopol-Roșca Maria Elena et Cotuna D., *Sur la variabilité de la capacité vitale et les facteurs qui la déterminent*, Ann., roum., d'Anthrop., *3*, 1966.
4. Tanner J. M., *Growth at adolescence*, Oxford, 1962.
5. Vague J., *La differenciation sexuelle humaine*, Paris, 1953.

Centrul de cercetări biologice, Iași,
Secția de antropologie

Primit în redacție la 20 iunie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul anexă

Parametrii de poziție și dispersie ai dimensiunilor antropometrice

Vîrsta	N	Greutatea		Statura		Statura-șezînd		a-a		hm-hm		ic-ic		trh-trh		Perim. braț		Perim. coapsă		Perim. toracic	
		M	m	M	m	M	m	M	m	M	m	M	m	M	m	M	m	M	m	M	m
f e t e																					
7	58	21,67	0,19	117,95	0,34	64,66	0,20	26,12	0,10	26,93	0,10	19,44	0,09	21,13	0,09	16,16	0,07	34,15	0,16	55,79	0,20
8	73	23,66	0,20	121,81	0,38	65,95	0,19	26,87	0,10	27,83	0,10	20,02	0,09	21,83	0,08	16,49	0,07	35,06	0,18	57,62	0,17
9	92	25,37	0,18	126,64	0,34	67,80	0,19	27,90	0,07	28,64	0,07	20,75	0,07	22,68	0,08	16,84	0,07	36,12	0,16	59,28	0,17
10	83	28,61	0,19	131,88	0,32	70,54	0,19	28,82	0,09	29,72	0,08	21,83	0,08	23,69	0,08	17,58	0,07	37,97	0,15	60,66	0,18
11	68	31,25	0,33	136,90	0,48	72,14	0,23	29,77	0,12	30,67	0,12	22,25	0,10	24,56	0,11	18,13	0,10	38,81	0,24	62,92	0,29
12	78	35,45	0,35	142,58	0,45	74,97	0,23	30,74	0,10	31,65	0,10	23,43	0,10	26,31	0,12	19,00	0,11	41,19	0,24	65,04	0,22
13	80	40,05	0,40	148,18	0,45	78,19	0,28	32,29	0,13	33,30	0,13	24,56	0,16	27,82	0,13	20,07	0,10	43,37	0,22	67,67	0,24
14	64	45,63	0,56	152,37	0,40	80,17	0,30	33,50	0,11	34,60	0,12	25,80	0,12	29,52	0,15	21,72	0,16	46,42	0,35	70,53	0,34
15	32	47,85	0,70	153,85	0,59	81,57	0,35	34,16	0,18	35,17	0,19	26,39	0,17	30,34	0,19	22,13	0,24	46,76	0,41	72,33	0,74
b ă i e ț i																					
7	45	22,33	0,24	118,32	0,45	64,97	0,27	26,30	0,10	27,34	0,11	19,58	0,10	21,34	0,10	15,82	0,11	32,90	0,18	57,89	0,25
8	87	24,16	0,19	122,81	0,39	66,27	0,20	27,30	0,08	28,19	0,09	20,28	0,07	21,78	0,07	16,42	0,07	34,10	0,15	58,45	0,15
9	84	26,35	0,21	127,55	0,35	68,28	0,18	28,01	0,08	29,09	0,08	20,87	0,06	22,61	0,07	16,97	0,08	36,44	0,15	61,01	0,17
10	82	28,67	0,22	131,53	0,41	69,67	0,21	28,99	0,09	30,06	0,09	21,46	0,07	23,45	0,07	17,42	0,07	36,31	0,14	62,54	0,16
11	78	31,38	0,28	135,92	0,46	71,55	0,26	29,77	0,09	30,93	0,10	22,24	0,10	24,34	0,09	18,17	0,09	37,84	0,19	63,95	0,20
12	80	33,73	0,27	140,40	0,38	73,70	0,21	30,61	0,10	31,70	0,11	22,71	0,10	25,06	0,10	18,60	0,09	39,03	0,21	65,33	0,18
13	78	37,27	0,36	145,24	0,50	75,79	0,27	31,65	0,13	32,89	0,14	23,48	0,10	26,05	0,10	19,39	0,10	40,39	0,20	67,62	0,23
14	60	40,53	0,47	148,39	0,58	77,04	0,29	32,51	0,15	33,73	0,15	24,24	0,11	27,29	0,14	20,10	0,11	41,94	0,24	69,85	0,25
15	37	43,29	0,67	152,10	0,91	78,29	0,44	33,43	0,25	34,75	0,25	24,82	0,18	27,78	0,22	20,69	0,15	42,63	0,35	71,29	0,41

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

DIN PROBLEMELE TEORETIC-METODOLOGICE ALE ANTROPOLOGIEI SOCIALE ŞI CULTURALE ROMÂNEŞTI

— Un studiu-atlas reflectînd caracterul naţional prin metoda „staţiilor pilot" —

DE

VASILE V. CARAMELEA, GH. GEANĂ, L. TOMESCU, IULIA TRANCU, SANDA HOINIC şi V. APOSTOLESCU

572

„„Num ai atunci cînd antropologul îşi „trăieşte" drumul pe care merge într-un sistem de obiceiuri, pe o bucată de timp, poate ajunge să cunoască şi să fie capabil să analizeze în mod explicit un context total de comportare".

F. M. KEESING
(„Cultural Anthropology")

Într-un studiu publicat în numărul anterior al revistei, în încheierea lui unul dintre noi (Vasile V. Caramelea) sintetiza astfel actuala orientare teoretic-metodologică şi tematică majoră actuală a antropologiei sociale şi culturale româneşti: *„Antropologia socială şi psihoculturală din ţara noastră este o antropologie structuralist-funcţionalistă, dar istorică, efectuînd studiul comparativ societate-cultură-personalitate în diferite contexte social-istorice, formaţiuni social-economice, într-un sistem de gîndire integralist dinamic"*[1].

Se arată de asemenea în acelaşi studiu că în antropologia socială şi culturală românească metodele structuralist-funcţionaliste ca şi altele, de exemplu „configuraţionalistă", se folosesc complementar metodei dialectice.

Într-adevăr, abordînd cea mai prioritară tematică de cercetare ştiinţifică, socotită şi cea majoră a antropologiei sociale contem-

[1] V. V. Caramelea, *Structuralismul în antropologia socială şi culturală (I)*, St. cerc. antropol., 7, *1*, 1970.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

porane [2], un grup de antropologi din Centrul de cercetări antropologice din Bucureşti, avînd o pregătire în diverse discipline sociale şi umaniste, sprijinit de numeroşi colaboratori de la diferite institute de cercetare ştiinţifică, cu concursul unor cadre didactice, şi-a concentrat activitatea de cercetare pe problema „individ — societate — cultură" în contextul social al *industrializării* şi *cooperativizării relaţiilor sociale agrare* în ţara noastră. De fapt, în acest context social, în această etapă de dezvoltare istorică a ţării noastre a fost introdusă şi la noi, sub titlul de *„antropologie socială şi culturală"* cea mai tînără disciplină socială şi a omului.

Legate de studiul acestei probleme au fost de asemenea efectuate cercetări asupra unor procese derivate: al socializării, al enculturaţiei, al personalităţii de bază etc. Cercetările se fac comparativ *înainte* şi *după* desfăşurarea proceselor de industrializare şi cooperativizare a agriculturii, cu mecanizarea acesteia, încît se pun o serie de probleme de adaptare biologică, de integrare psiho-socială, de interes în structurarea personalităţii.

Scopul acestor cercetări este de a cunoaşte *structura socială, configuraţia culturală* şi *personalitatea* în *interacţiunea* şi *dinamica* lor nu numai *comparativ* în timp în cele două contexte social istorice, tradiţional şi contemporan, ci totodată comparativ în spaţiu şi pe zone social-economice şi culturale („subculturi") româneşti, probleme avînd vizibil interes practic, aplicativ, de ordin *educaţional*, de urmărirea *formării omului* şi *realizării* lui ca *personalitate*, în societatea în care vieţuieşte şi cultura pe care o trăieşte.

Cercetarea este cuprinsă în programul internaţional UNESCO pentru problema „Human adaptability", cu titlul *Anthropological researches on human population in an industrial and agrarian community.*

1. CONCEPTELE DE BAZĂ ŞI PRINCIPALELE CONCEPTE ADIŢIONALE DERIVATE, FOLOSITE ÎN CERCETĂRILE CONCRETE ŞI ELABORĂRILE TEORETICE ALE ANTROPOLOGIEI SOCIALE ŞI PSIHOCULTURALE ROMÂNEŞTI

De remarcat că în aceste cercetări se operează cu conceptele de bază pe care, în orientarea ei actuală, le foloseşte antropologia socială şi culturală românească şi în elaborările ei teoretice, şi anume cu cele trei dimensiuni ale comportamentului uman — *„societate"*, *„cultură"*, *„personalitate"* — în interrelaţia lor. De aceea antropologia socială şi culturală românească este în fond o *antropologie socio-psiho-culturală.*

Această orientare şi abordarea tematică a interacţiunii *„individ — societate — cultură"* sau *„societate — cultură — personalitate"* marchează o *etapă nouă* în *istoria antropologiei româneşti*, care este aceea a introducerii în mod oficial a *antropologiei sociale şi culturale* la noi ca ştiinţă academică.

În aceste cercetări concrete sînt folosite şi o serie ce *concepte adiţionale*, unele dintre ele fiind *direct derivate* din conceptele *de bază*, cum sînt,

[2] Pentru această tematică modernă indicăm lucrările a doi antropologi: Paul Bohannan, *Social Anthropology*, New York 1963, p. 15 şi Felix M. Keesing, *Cultural Anthropology*, New York, 1968, p. 5.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

de exemplu, cele exprimate prin termenii: *socializare, enculturaţie, personalitate de bază, personalitate modală, personalitate de statut* etc.

Aceste *concepte adiţionale* arată desigur şi mai mult modul în care antropologia socială şi culturală românească concepe interrelaţia „individ-societate-cultură", care, fără îndoială, este o *preluare critică* a unor *elemente* din *antropologia cea mai modernă socio-psiho-culturală*, curent antropologic contemporan care s-a născut prin contribuţia a unor mari reprezentanţi ai ei, mondial recunoscuţi: Edward Sapir, Ruth Benedict, Ralph Linton, şi alţii, curent teoretic-metodologic care a fost aprobat chiar şi de fondatorii şcolii antropologice americane, prof. Franz Boas [3].

2. CERCETĂRILE INTENSIVE, SPECIALIZATE, INTERDISCIPLINARE ŞI COMPARATIVE DIN STAŢIA PILOT BERIVOIEŞTI – ARGEŞ

Marii antropologi clasici ai acestei discipline au arătat cu toţii că abordarea temei „individ-societate-cultură" datorită complexităţii ei *prezintă mari dificultăţi de ordin metodologic.*

De aceea pentru experimentarea metodelor şi tehnicilor, pentru verificarea ipotezelor, înainte de a fi extinse cercetările pe o arie mai mare, antropologia socială, culturală şi psihologică românească, chiar de la introducerea ei în mod oficial în ţara noastră, în 1964, şi-a creat o „staţie pilot", „laborator de teren", o „bază de cercetări" permanente.

Rezultatelor cercetărilor realizate în acest *laborator de teren*, prima staţie pilot a antropologiei sociale şi culturale româneşti li se datoreşte în covîrşitoare măsură, *introducerea* şi totodată şi *consolidarea* la noi a tinerei discipline sociale şi a omului, creîndu-se posibilitatea de a se studia nu numai *omul sub aspect comportamental*, respectiv comportamentul uman instituţionalizat pe care-l găsim în societate şi cultură în „mediul social-cultural, istoric şi actual ", ci şi *omul integral.* Tot în acest laborator s-au pus problemele şi s-au adus contribuţii pentru dezvoltarea unor noi specializări apărute pe plan mondial în cadrul antropologiei sociale şi culturale [4].

a. CERCETAREA UNOR „SUPRAVIEŢUIRI" ARHAICE ÎN DIVERSE OBICEIURI ŞI INSTITUŢII

Antropologia socială şi culturală românească nu a pierdut nici o clipă din vedere că ea ca disciplină socială şi a omului este mai înainte de toate o „embriologie a gîndirii şi a instituţiilor umane" şi că ea trebuie

[3] În „Introducerea" sa la cunoscuta operă a lui Ruth Benedict *Patterns of Culture* (1934), care a fost tradusă în 14 limbi şi tipărită în zeci de ediţii, Franz Boas scrie: „În secolul de faţă s-au dezvoltat multe abordări faţă de problemele antropologiei sociale... Trebuie să înţelegem individul ca trăind în cultura lui, iar cultura ca trăită de indivizi. Interesul în aceste probleme socio-psihologice nu este opus abordării istorice. Dimpotrivă, el relevă procesele dinamice care au acţionat în schimbările culturale".

[4] Vasile V. Caramelea, *Un laboratoire permanent sur terrain d'anthropologie sociale et culturelle — station pilote Berivoieşti — Muscel departement d'Argeş (Roumanie)*, Annuaire roumain d'anthropologie, **7**, 1970.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 1. — Sediul laboratorului de teren de antropologie socială și culturală, stația pilot Berivoești — Argeș (în construcție).

Fig. 2 — În stația pilot Berivoești, d-ra Susie Linsey, din U.S.A. (New Jersey), doctorandă în antropologie, primind explicații asupra funcționării unui „rodan".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

să determine, în primul rînd, credinţele şi obiceiurile (mana, magia) care au supravieţuit la popoarele de cultură mai înaltă[5].

Astfel, în staţia pilot s-au făcut mai întîi cercetări foarte temeinice pentru o serie de obiceiuri şi instituţii, „supravieţuiri" arhaice, primitive, care, cu modificări, ni s-au transmis pînă astăzi, descoperindu-le ca pe nişte „vestigii" în structura socială şi în configuraţia culturală a satului. De exemplu, rămăşiţele „devălmăşiei primitive", în stăpînirea şi folosirea unor pămînturi[6], sub forma comunismului primitiv egalitar.

Unele supravieţuiri arhaice s-au menţinut cu adaptări, ca de exemplu obiceiul unor „schimburi prin daruri", întrucît conţin elemente de un înalt umanism, asigurînd prin reciprocitatea lor solidaritatea, coeziunea, echilibrul, buna înţelegere a grupului.

Ele au fost cercetate etnografic (descrise) şi etnologic, încercîndu-se comparaţii şi căutîndu-se vechimea, practica lor de către popoare nedezvoltate încă prea mult social-economic şi cultural, de către populaţii istorice. Aceste supravieţuiri arhaice, primitive, întîlnite, desigur cu modificări, chiar la unele populaţii socotite ca trăind într-o înaltă civilizaţie, sînt interpretate apoi antropologic la nivel de „comportament general uman", sub toate aspectele şi sub toate dimensiunile lui.

În staţia pilot s-a putut urmări pentru date de amănunt şi dinamică astfel de supravieţuiri de obiceiuri în cadrul a diverse instituţii social-culturale printr-un sistem de reobservări periodice, unele de asemenea efectuate *participaţional*; primul semnatar al articolului este integrat în grupul uman din staţia pilot din moşi-strămoşi, iar cînd n-a fost prezent în sat a asigurat continuitatea observaţiei participaţionale printr-un colaborator localnic, pregătit în acest scop).

Stăruim ceva mai mult aici asupra acestei metode, gîndind că dacă din numărul mare de specialişti în ştiinţele sociale şi umaniste fiecare ar urmări în profunzime, în continuu, problemele majore ale societăţii şi culturii în interrelaţia şi totalitatea lor într-o unitate, în care fie că s-a născut, fie că a ales-o (bineînţeles în cadrul cercetărilor lui care se pot şi trebuie sub alt aspect să se extindă pe zone, regiuni, areale), am putea cunoaşte mai bine şi în orice moment realitatea socială, economică şi culturală, problemele de ordin uman din ţara noastră. În plus, am avea şi specialişti cu experienţă şi de cercetare pe teren.

Istoricul nostru Constantin C. Giurescu, profesor la Universitatea din Bucureşti, într-o recenzie făcută în „Revista istorică română" (1946) primului volum din studiul început în staţia pilot, V. V. Caramelea (*Satul Berivoeşti, I, Obştea moşnenilor, Cîmpulung-Muscel*, 128 p.) conchide că „Rîvna autorului al cărui neam e vechi în Berivoeşti poate servi drept pildă şi altor cărturari care se trag din sate moşneneşti sau răzăşeşti"; ne îngăduim să apreciem că deşi istoric exeget al documentelor, a aprobat desigur complementar această metodă, cînd e posibil a fi aplicată, chiar pentru istorici, mai ales cei sociali.

---

[5] James Georges Frazer, *The Scope of Social Anthropology*, lecţia inaugurală la primul curs din lume de antropologie socială ţinută la 14 mai 1908 la Liverpool, publicată în *Psyche's Task*, Londra, 1913.

[6] Vasile V. Caramelea, *Contribution etnographique concernant les vestiges de la communauté villageoise primitive chez les Roumains*, VIeme Congrès International de science anthropologiques et ethnologiques, Paris, 1960, 2, 29—32.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

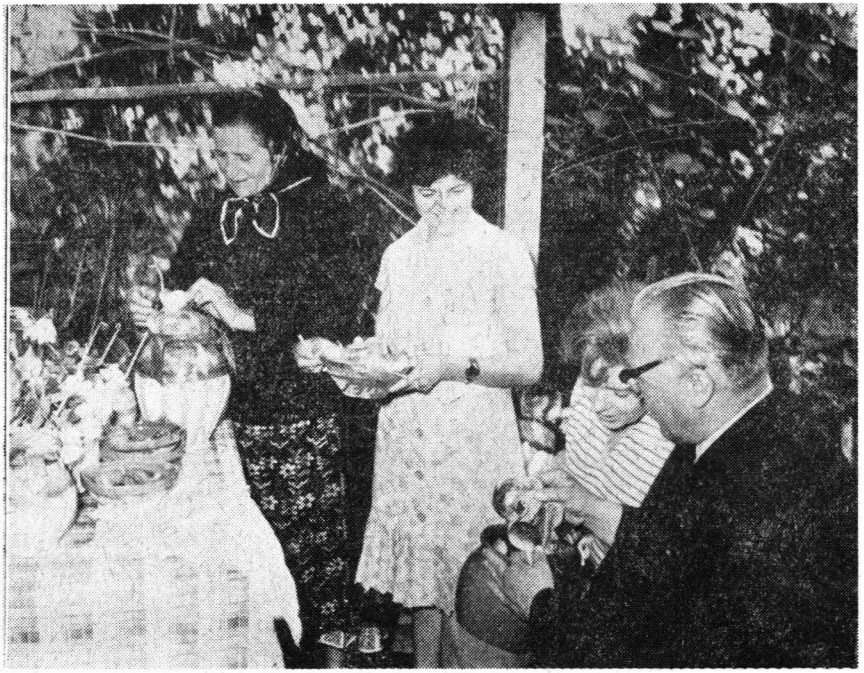

Fig. 3. — Antropologii sociali şi culturali fac un inventar pentru etapa etnografică a cercetării unui obicei în staţia pilot Berivoeşti: „daruri reciproce de oale, străchini, împreună cu preparate alimentare, iuminări" etc.

Fig. 4. — Schimbul prin daruri între două neamuri la Sărbătoarea Moşilor în staţia pilot Berivoeşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

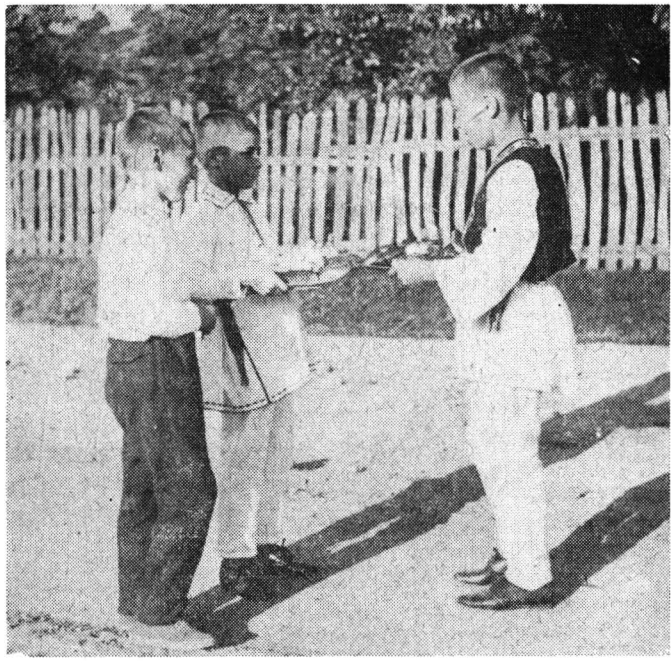

Fig. 5. — Schimbul prin daruri între băieți concomitent cu pronunțarea legămîntului „furtaților", obicei arhaic supraviețuind în stația pilot Berivoești.

Fig. 6. — Inventarul „schimbului de daruri între fete, pecetluind legămîntul „suratelor". Antropologul social și cultural consemnează „formula": „Ești surată pîn-la moarte? Sînt surată pîn-la moarte" (de trei ori); obicei studiat în stația pilot Berivoești.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 7. — Faza etnografică precedînd pe cea etnologică în interpretarea „antropologic-socială şi psiho-culturală" a unui străvechi obicei studiat în staţia pilot Berivoeşti.

Fig. 8. — Model cultural tradiţional de creştere, îngrijire şi educare a copilului în staţia pilot Berivoeşti, în cadrul cercetărilor de „cultură şi personalitate". Copil în leagăn, cu mîinile şi picioarele înfăşate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 9 — Ultimele supravieţuiri ale unor exorcisme în procesul stingerii magiei albe şi negre în staţia pilot Berivoeşti. Date de etnoiatrie pentru o interpretare la nivelul antropologie sociale şi culturale.

Pentru antropologi însă metoda poate fi încadrată în sfatul profesorului F. M. Keesing, care scrie : „Cel ce lucrează în cercetarea antropologică îşi are ales locul şi populaţia pentru munca sa de teren în concordanţă cu sarcina sau problema sa, îşi stabileşte reşedinţa pentru săptămîni sau luni, ba chiar e posibil pentru ani întregi, apoi revine din nou, iarăşi şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

iarăşi" (*op. cit.*, p. 15). Este desigur o întărire a metodei „observatorul participant" aplicată de antropologul englez de origine poloneză, Bronislaw Malinowski, în cercetările lui de teren.

b. CERCETAREA COMPORTAMENTULUI UMAN, A SOCIETĂŢII, CULTURII ŞI PERSONALITĂŢII ÎN CONTEXTUL SOCIAL AL INDUSTRIALIZĂRII ŞI AL COOPERATIVIZĂRII RELAŢIILOR SOCIALE AGRARE

Dar „antropologii sociali susţin — scrie E.E.Evans Pritchard — că subiectul lor îmbrăţişează toate culturile şi societăţile umane şi pe a noastră proprie"[7]. Noi am trecut după studiul omului tradiţional la cercetarea „omului industrial", deci a celui care trăieşte în societatea şi cultura contemporană.

De altfel Claude Lévi-Strauss a şi spus că „antropologia nu este solidară cu tocătorul din piatră, cu totemismul, cu poligamia" şi că „ea a demonstrat de altfel bine acest lucru în decursul acestor ultimi ani în care unii antropologi s-au orientat spre studiul societăţilor denumite „civilizate"[8].

În intervalul 1964—1970, grupuri de antropologi sociali şi culturali şi de cercetători ştiinţifici din alte domenii au făcut încontinuu pe opt colectivităţi umane din comuna Berivoieşti cercetări-sondaj în sprijinul rezolvării în primul rînd a unor probleme de ordin metodologic, în studierea relaţiei „individ — societate — cultură", dar şi pentru a obţine date de amănunt asupra acestei probleme urmărită în contextul social contemporan, industrial. Problema a fost formulată : „Omul, schimbările în muncă şi în modul de viaţă" sau „Industrializare, schimbări tehnice, social-economice şi culturale, adaptare morfofiziologică, integrare psihosocială, limbaj, estetică, educaţie, personalitate".

Aceste cercetări au fost apreciate la diferite congrese internaţionale sau prezentări în străinătate.

În ţară, discuţii asupra lor s-au făcut în mai multe periodice : „Familia", „Probleme economice", „Sociologia militans" etc.

„Sînt cele mai întinse cercetări de, *tip complex* din ultima vreme", scrie prof. dr. docent Traian Herseni „cercetări de sociologie, psihologie şi fiziologia muncii, coordonate antropologic, fizic, social şi psiho-cultural, avînd ca temă principală : omul integral în societatea industrială" (vezi „Studii şi cercetări de antropologie" şi „Annuaire roumain d'anthropologie" din 1968). „Cercetările continuă, ca şi publicarea rezultatelor obţinute, încît este vorba din nou nu numai de o realizare, dar şi de o nouă perspectivă" (revista „Familia", anul V (105), nr. 1 (45) 1969).

De asemenea, lect. univ. dr. Gh. Trandafir, de la Catedra de sociologie a Institutului de Petrol, scrie : „Se remarcă amplele cercetări efectuate de Secţia de antropologie socială şi culturală a Centrului de antropologie al Academiei, conduse de V. V. Caramelea, care au dobîndit

---

[7] E. E. Evans Pritchard, *Social Anthropology*, Londra, 1951.
[8] Cl. Lévi-Strauss, *Anthropologie structurale*, Paris, 1962.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

un notabil prestigiu şi peste hotare. Dispunînd de staţia pilot Berivoeşti — Argeş, echipele interdisciplinare studiază mai ales modul de trai al ţăranului, care se integrază ca muncitor în marea societate industrială, proces deosebit de complex determinat de industrializarea socialistă a ţării noastre". Referindu-se apoi la „schimbările importante în ocupaţie, de exemplu transformarea ocupaţiei de la cea de agricultor la cea de muncitor în industrie", autorul articolului scrie mai departe. „În acest sens, cercetările efectuate în staţia pilot Berivoeşti în ultimii ani sînt deosebit de concludente" („Probleme economice", nr. 3, 1969, p. 143—144).

Aprecieri asupra acestor cercetări face şi sociologul Ion Drăgan conferenţiar la Universitatea Bucureşti, în „Sociologia militans", vol. I, 1968.

Dr. Henry P. David, director asociat la Institutul american pentru cercetări internaţionale, citează activitatea antropologiei sociale şi culturale româneşti în staţia pilot şi extinderea ei în Argeş. Este vorba, cum am spus, de cercetarea schimbărilor în structura socială, în configuraţia comportamentală, în mediul social economic şi cultural, de muncă şi rezidenţial, de cunoaşterea reflectării acestor schimbări în vorbire, în comportamentul estetic, în modelele de creştere şi îngrijire a copiilor, în educarea acestora ca şi a adulţilor, atît prin mijloace tradiţionale cît şi prin altele noi (de ex., prin *mass media*), urmărindu-se prin toate acestea intervenţia diverşilor factori care acţionează în procesul structurării personalităţii la grupul de populaţie care îşi schimbă modul de viaţă. Unele grupe trec de la munca cu unelte mărunte, efectuată într-un cadru familial, la munca în echipe, brigăzi, cu mijloace mecanizate, uneori, în cadrul cooperativei agricole de producţie, deci în contextul unor relaţii sociale agrare noi; alte grupe traversează de la agricultură la industrie, efectuînd munca la maşini, uneori în secţii automatizate, în întreprinderi de dimensiuni mari, în schimburi (3 × 8) diurne şi nocturne, în cazul nostru lucrînd şi în subteran, iar în mediul de viaţă intrînd şi un navetism cotidian.

3. O NOUTATE METODOLOGICĂ: CERCETĂRI COMPLEXE REALIZATE DE UN „GRUP DE ECHIPE"; ASIGURAREA UNUI SISTEM UNITAR DE CONEXIUNI INTERDISCIPLINARE PENTRU ANALIZELE MULTINIVELARE ŞI PENTRU SINTEZA FINALĂ

Au participat la aceste cercetări experimentale mai multe echipe, un grup de colective interdisciplinare, o „echipă de echipe" — i-am spus noi — care a urmărit complex probleme de: ecologie, sociologie, demografie, psihologie, antropologie socială şi psiho-culturală, ergonomie, antropologie fizică, igienă, şi medicina muncii, estetică, educaţie, lingvistică etc. În fiecare echipă, colectivul, care n-a fost niciodată mai mic de doi, dar a ajuns în unele echipe la 12 cercetători de specialităţi diverse, era concentrat pentru studiul cît mai complex, mai adîncit şi în legătură cu colectivele care studiază alte probleme, fiecare constituind în fond exploratorul unei „compozante" sau al unui „determinant" în structurarea personalităţii. De aceea, pe lîngă specialiştii disciplinei de profil, coordonatoare în cadrul fiecărui colectiv, intrau şi specialişti din disciplinele învecinate, care puteau fi la rîndu-le coordonatori în alte echipe, dar acţionînd conver-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 10. — Ancheta de antropologie socială în problema „omul industrial"; cercetări la minele de cărbuni Berivoeşti.

Fig. 11. — Examen psihofiziologic în cadrul cercetărilor muncitorilor minieri din staţia pilot Berivoeşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

gent, adîncind prin aceasta nu numai problema, dar asigurînd pe tot parcursul cercetării pregătirea interlegăturilor pentru analiza finală a problemei centrale: interrelaţia „societate-cultură-personalitate". De exemplu, în echipa de ergonomişti — care urmăreau probleme de adaptare şi neadaptare, de interes în urmărirea structurării normale a personalităţii,

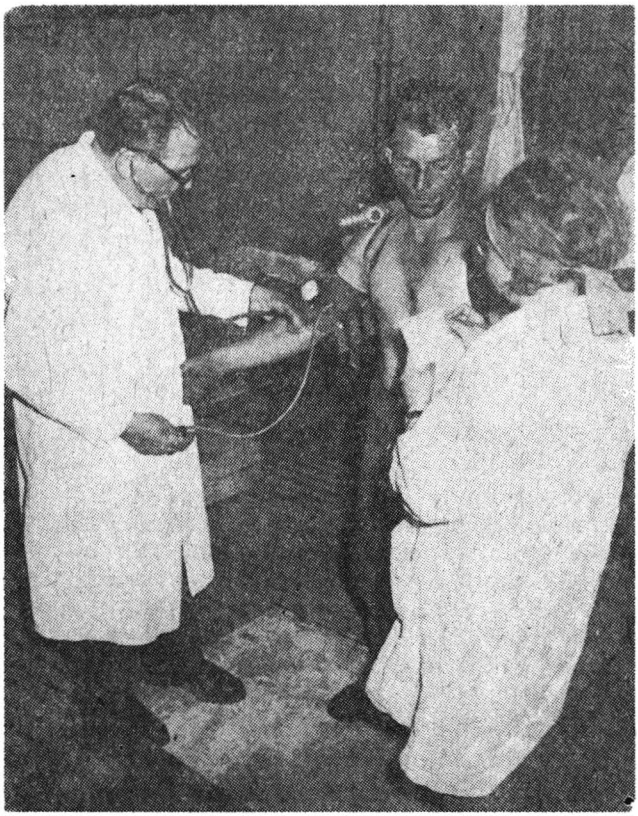

Fig. 12. — Echipa de ergonomişti folosind metoda „Douglas-Haldane" înainte şi după efort în cercetarea pe locuri de muncă a minerilor din staţia pilot Berivoeşti.

în cadrul acestor schimbări tehnice, social-economice şi organizatorice —, pe lîngă specialiştii principali care erau fiziologi ai muncii, au intrat şi sociologi, psihologi, antropologi fizici, antropologi sociali şi culturali. La fel, în echipa de demografie au intrat sociologi, medici, psihologi (studiul comportamentului demografic), economişti, antropologi, statisticieni etc. Echipa de sociologie a fost constituită din şase sociologi, dintre care doi erau psihosociologi, precum şi un antropolog social. Este vorba de o „lărgire", de o dezvoltare a unei problematici complexe a metodei cercetărilor interdisciplinare ale şcolii sociologice de la Bucureşti.

În *toate* aceste echipe, după cum se vede din numeroasele articole publicate, *antropologul social şi psihocultural* a fost prezent, *lucrînd efectiv*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

la recoltarea materialului primar, la prelucrări, la analize, la redactarea materialului fiecărui colectiv din cadrul grupului multidisciplinar, asigurînd astfel *unitatea teoretic-metodologică* a cercetării, *un sistem unitar de conexiuni interdisciplinare*, atît la efectuarea analizelor multinivelare, intermediare în desfăşurarea cercetării complexe, cît şi la pregătirea sintezei finale cu generalizările, conceptualizările, abstractizările, teoretizările în problema abordată.

În staţia pilot s-au putut face *cercetări comparative*, întrucît satul a fost cercetat sociologic începînd din 1934, pe probleme comparabile (structură socială şi culturală), deci cu 30 de ani înainte, asigurîndu-se în tot acest interval un *sistem de reobservări, periodice*, deseori prin *participaţie* îndeosebi pentru o serie de fenomene emergente.

S-au tipărit 50 de contribuţii (18 în suită) şi o sinteză finală provizorie în diferite periodice de sociologie, psihologie, şi îndeosebi în toate fasciculele publicaţiilor de antropologie ale Academiei Republicii Socialiste România („Studii şi cercetări de antropologie" şi Annuaire roumain d'anthropologie"), începînd din 1964, în care antropologia socială, culturală şi psihologică are rezervat un număr de coli editoriale, separat de cele ale antropologiei fizice.

4. CERCETĂRILE EXTENSIVE DIN ZONA ARGEŞULUI

Pe măsura experimentării metodelor şi verificării ipotezelor în cercetările asupra agricultorilor cooperatori, minerilor şi altor categorii de muncitori industriali din staţia pilot, echipele interdisciplinare, dirijate de antropologia socială, culturală şi psihologică, şi-au extins cercetările, nu toate în acelaşi ritm, în următoarele întreprinderi industriale din judeţul Argeş : Uzinele mecanice Muscel, Întreprinderea forestieră Stîlpeni, Combinatul pentru industrializarea lemnului Piteşti, Fabrica de confecţii — Curtea de Argeş, Schela petrolieră Leordeni, Uzinele de autoturism Piteşti (Dacia), precum şi în satele Băileşti şi Izvoru, cu agricultură cooperativizată, iar ultimul şi cu o întreprindere agricolă de stat. Prin cercetări comparative pe ramuri şi sectoare economice, deci pe ocupaţiile oamenilor (bărbaţi şi femei) şi pe subculturi, care sînt privite în coerenţa şi unitatea lor, sînt strînse date pe baza cărora să se poată efectua un studiu asupra „caracterului naţional" al poporului român.

Au fost publicate şi din aceste cercetări de tip extensiv 15 contribuţii, s-au făcut comunicări la diferite manifestări ştiinţifice naţionale şi internaţionale, simpozioane şi congrese de antropologie şi etnologie, de sociologie, de psihologie, de ergonomie, de demografie, de medicină etc.

5. CERCETĂRI ÎN ALTE ZONE ALE ŢĂRII. TRANSILVANIA, OLTENIA, MOLDOVA

Pentru că antropologii fizici ne-au acordat colaborarea prin studiul lor privind „suportul somatic" sau „baza fizică" a omului, în cercetarea complexă a personalităţii (biologică, psihologică, socială, culturală, istorică, ecologică), antropologii sociali şi psiho-culturali le-au oferit în schimb date, rezultat al cercetărilor lor, de ordin socio-psiho-cultural, istoric şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ecologic, pentru nevoile interpretărilor antropologiei biologice, date concentrate de obicei sub titlul „mediul social-cultural". Este de fapt o analiză a acestui mediu social-cultural la nivelul antropologiei sociale şi culturale a grupului demografic care trăieşte o cultură şi a modului de trai care face posibilă viaţa în comun a colectivităţii. Atît societatea, cît şi cultura, de altfel ca şi personalitatea, sînt considerate de antropologii sociali şi psihoculturali ca totalităţi şi sînt interpretate, deci gîndite, în interacţiunea lor. Prin urmare, este vorba de cele trei concepte de bază ale antropologiei sociale şi psihoculturale — societate, cultură, personalitate — privite ca trei dimensiuni ale aceleiaşi realităţi — comportamentul uman, manifestat, analizat pe materialul concret al instituţiilor umane care nu sînt altceva decît comportamente standardizate, instituţionalizate, acceptate de un grup uman pentru ca el să poată trăi în comun, să se dezvolte complex, biologic, psihologic, social şi cultural, să se realizeze fiecare membru ca personalitate. Astfel de investigaţii ale antropologiei sociale şi culturale se desfăşoară în prezent în cadrul cercetărilor complexe dirijate de antropologia biologică pentru studiul unor fenomene de domeniul ei, în deosebi de adaptabilitate umană, efectuate în zona Branului (Transilvania).

Aceste cercetări trebuie privite ca o continuare a colaborării antropologiei fizice cu antropologia socială şi culturală, cînd aceasta nu era introdusă oficial în ţara noastră, cînd se făceau cercetări de etnografie, demografie şi sociologie comparată care tindeau, aspirau ca prin analizele lor la nivelul studiului complex al omului, privit ca organism şi comportament, ca existenţă şi valoare să atingă într-o zi nivelul antropologiei sociale, psihologice şi culturale prin atestarea unei noi discipline cu acest titlu.

Contribuţiile privind societatea şi cultura ca totalităţi şi în interacţiune sub forma *mediului social-cultural* le găsim în monografii antropologice în care antropologii sociali şi culturali, sociologi, demografi şi etnografi le-au realizat în situaţia de colaboratori ai antropologiei fizice.

6. NOILE SUBRAMURI ALE ANTROPOLOGIEI SOCIALE ŞI CULTURALE

Dacă sub aspect concret în ceea ce priveşte cercetarea omului, antropologii sociali şi culturali, prin cele peste *80 de contribuţii publicate*, au lămurit problema „omul" sub aspect comportamental şi deci omul ca totalitate nu numai sub aspect anatomo-fiziologic, achiziţia cea mai importantă sub aspect teoretic-metodologic este aceea că a pus cît de cît problema numeroaselor specializări necesare aprofundării cercetării comportamentului uman mai ales sub forma problemei individ — societate — cultură, cu lipsurile şi greşelile inerente oricărui început, care în cazul nostru este studiată comparativ înainte şi după industrializarea ţării sau în contextul procesului de industrializare şi de cooperativizare a agriculturii ţării noastre.

Pentru fiecare nouă ramură a antropologiei sociale şi culturale au fost publicate două pînă la zece contribuţii. În cele mai multe cazuri noile branşe antropologice, subdiscipline ale antropologiei sociale şi culturale, dacă o considerăm pe aceasta ca disciplină a unei antropologii generale sau integrale — ştiinţa omului total — au fost create de către echipele interdisciplinare care au lucrat în cadrul grupului de echipe sau cum îi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

spunem noi „o echipă de echipe" între 1964—1970 în staţia pilot Berivoeşti şi în zona Argeşului.

În primul rînd s-a pus problema unei *antropologii psihologice*, de legătură între antropologia fizică (antropologie psiho-fiziologică) şi antropologia socială (antropologie psiho-socio-culturală), absolut indispensabilă în studiul comportamentului uman, în studiul interrelaţiei individ-societate-cultură sau societate-cultură-personalitate considerate ca trei dimensiuni ale comportamentului uman.

Celelalte titluri de ramuri antropologice constituite sînt : *antropologie ecologică*, *antropologie economică*, *antropologie politică*, *antropologie demografică*, *antropologie estetică*, *antropologie lingvistică*, *antropologie educaţională*, *antropologie juridică*.

7. PROIECTE. UN ATLAS ROMÂN DE ANTROPOLOGIE SOCIALĂ ŞI PSIHO-CULTURALĂ PE ZONE SOCIAL-CULTURALE UTILIZÎND METODA „STAŢIILOR PILOT"

Cercetătorii care lucrează în cadrul acestei şcoli teoretice şi de teren au elaborat un proiect de lucrare de o deosebită importanţă în scopul definirii unui fel de „pattern cultural" al poporului român, pentru cunoaşterea a ceea ce configuraţionaliştii au denumit „caracterul naţional" al unui popor, ceea ce deosebeşte, datorită tradiţiilor şi dezvoltărilor particulare în cadrul caracterului universal uman, un francez ca francez, un englez ca englez, un român ca român. Lucrarea e de perspectivă, urmînd ca cercetările să se facă pe 12 grupe de elemente socio-psihoculturale.

Pentru aceasta trebuie desigur pregătiţi o serie de cercetători, care lucrînd fiecare în una sau mai multe staţii pilot din diferite regiuni româneşti să poată realiza în final studiul proiectat.

QUELQUES PROBLÈMES THÉORIQUES MÉTHODOLOGIQUES DE L'ANTHROPOLOGIE SOCIALE ET CULTURELLE ROUMAINE

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent l'orientation actuelle et la thématique majeure de l'anthropologie sociale et psycho-culturelle roumaine, les concepts de base et les concepts additionnels dans leur interrelation..

Ils exposent ensuite la méthode des recherches basées sur l'observation et la réobservation participationnelle, effectuées à la station pilote de Berivoeşti, ainsi que la méthode du « groupe d'équipes interdisciplinaires » pour la recherches complexe des problèmes de « l'homme industriel » et de « l'homme traditionnel ».

Le but final de cet article est de réaliser une étude sur le caractère national par la méthode des « stations pilote ».

Centrul de cercetări antropologice,
Bucureşti

Primit în redacţie la 20 iunie 1970

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ANTROPOLOGIA SOCIALĂ ŞI CULTURALĂ — ŞTIINŢĂ A LEGILOR GENERALE DE DEZVOLTARE A COMPORTAMENTULUI UMAN (I)

— Istoric, domeniu, definiţie —

DE

VASILE V. CARAMELEA

572

„Antropologia în înţelesul cel mai general a, cuvîntului ţinteşte spre descoperirea legilor generale care au reglementat istoria umană în trecut şi care dacă natura este realmente uniformă ne putem aştepta să o reglementeze şi în viitor". Antropologia socială este „embriologia gîndirii şi a instituţiilor umane".

Sir JAMES GEORGE FRAZER
(„The Scope of Social Anthropology")

„Obiectul investigaţiei noastre este acela de a descoperi procesele prin care s-au desfăşurat anumite stadii de cultură. Obiceiurile şi credinţele nu sînt cele din urmă obiective ale cercetării. Noi dorim să aflăm motivele pentru care astfel de obiceiuri şi credinţe există".

FRANZ BOAS
(„General Anthropology")

Oricare disciplină ca să fie recunoscută, admisă în aşezămîntul ştiinţelor, trebuie să dovedească că are într-adevăr un obiect de studiu precis, un domeniu propriu de cercetare şi un scop pentru realizarea căruia luptă, îşi alege sau îşi făureşte metode, îşi adaptează tehnici, îşi elaborează o adevărată strategie.

Fiecare disciplină, ca să existe, trebuie să se diferenţieze de celelalte discipline de grupă, cel puţin printr-o perspectivă proprie, sub care ea abordează un subiect, în cazul cînd acesta este comun mai multor discipline. Dacă nu se diferenţiază cu nimic — scop, metodă, nivel de abstractizare, altul decît al celorlalte discipline de grup —, disciplina constituie un

ST. CERC. ANTROPOL., 1970, T. 7, NR. 2, P. 257–261

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

dublet al alteia, un paralelism de cercetare al unei aceleiași problematici, cu aceeași metodă, într-o aceeași perspectivă și deci nu e nevoie de ea.

O primă datorie pentru cel ce se orientează către o nouă disciplină sau o știință tînără, pentru care există controverse în ceea ce privește necesitatea ei, este să facă mai întîi aceste constatări, pornind la lucrul său de la o definiție a disciplinei, chiar dacă aceasta este dată provizoriu, împrumutată, dar din care să reiasă subiectul cercetat, scopul, metoda, perspectivele și că se distinge de celelalte discipline și științe de grupă, prezentîndu-se ca o disciplină autonomă, care să obțină rezultate noi prin propriile investigații specializate, ca și prin colaborare cu alte discipline de graniță, putîndu-se însă detașa de ele fără a-și pierde caracterul de disciplină independentă.

Antropologia? Nimic mai simplu și mai ușor de definit. Literar: știința despre om (*antropos* = om, *logos* = studiu, știință); după cît se vede, termenul care o denumește este format din două cuvinte grecești, cu semnificație clară, fără echivoc, fără ambiguitate.

Atunci dacă e așa de simplu și clar, se pune totuși o primă întrebare: De ce ne aflăm în fața unor atît de multe definiții date antropologiei, și poate nici una complet satisfăcătoare și de ce atîtea divergențe pentru subiectul, metodele, scopurile fiecărei discipline antropologice și ne referim mai ales la antropologia socială, la antropologia culturală, antropologia economică, antropologia estetică etc., deci pentru ramurile și subramurile antropologiei încă mult în discuție ca domeniu de activitate, problematică, nivel de abstractizare etc.

Răspunsul e ușor de dat. Varietatea definițiilor provine de la modul cum concepem omul care constituie atît obiectul antropologiei generale, integrale, cît și al antropologiilor de ramură.

În cazul antropologiilor de ramură, socială, culturală, psihologică și de subramuri, specializări create în cadrul lor, diversitatea definițiilor este determinată de însăși „fluiditatea materialului" (S.F. Nadel, *The Foundations of Social Anthropology*), care constituie pentru absolut toate disciplinele obiect de cercetare — comportamentul uman — și care poate fi interpretat în nenumărate feluri ca „totalitate", în diversitatea aspectelor lui, în diferite tipuri de societăți umane, contemporane și istorice, privit uni-, bi- sau pluridimensional.

Multitudinea definițiilor, controversele, reflectă fără îndoială însăși tinerețea constituirii ca știință a antropologiei în general, ca și a ramurilor ei.

Se conturează de asemenea și alte întrebări care ni se par la fel de legitime: Cum s-a ajuns la o antropologie fizică și la o antropologie socială și culturală? În cazul antropologiei sociale și culturale este vorba de două sau de o singură disciplină, desigur din punctul de vedere al subiectului, al metodelor, al scopurilor urmărite? Care sînt diferențele față de sociologie, etnologie etc.?

O scurtă incursiune în istoria antropologiei ne va ajuta în primul rînd la o mai bună punere a problemelor și la înțelegerea răspunsurilor date de diferite școli și mari reprezentanți ai antropologiei.

În primul rînd, care este vîrsta antropologiei? Este o știință veche, sau nouă? Toți antropologii o socotesc ca tînără, ba chiar foarte tînără, fiind după unii „cea din urmă apărută" și aduc argumente, între care și acela al lipsei unei standardizări a conceptelor și termenilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Antropologul american de mare prestigiu Alfred Louis Kroeber, referindu-se la „vîrsta ştiinţei antropologice", scria în 1923 : „Antropologia este considerată în general ca una din ştiinţele noi, pentru că catedrele ei sînt puţine, iar locul ei în curriculum de educaţie împrăştiat ici-colo. Ca ştiinţă organizată — cu program şi metode proprii — ea este necesar recentă"[1].

În 1944, deci cu aproape un sfert de veac mai tîrziu, alt antropolog de seamă, Bronislav Gaspar Malinovski, consemnează şi el că „antropologia ca ştiinţă despre om în mare, ca disciplina cea mai larg cuprinzătoare din umanism fără portofoliu, a fost ultima care a apărut. Ea a avut să-şi coase petec după petec, revendicările ei, în ceea ce priveşte scopul, problemele şi metoda, cum a putut mai bine ; ea a absorbit ceea ce mai rămăsese, ba a avut să uzurpe şi unele teritorii rezervate mai vechi"[2].

Dar, şi în vremea noastră, poate cel mai autorizat reprezentant al antropologiei, Claude Lévi-Strauss, nu numai că subscrie pentru tinereţea acestei ştiinţe, dar aduce, socotim noi, cel mai convingător argument, chiar dacă nu e dat într-o formă directă : „Antropologia este o ştiinţă prea tînără pentru ca studiul ei să nu reflecte circumstanţele locale care sînt la originea fiecărei dezvoltări particulare"[3].

Foarte apropiat ca argumentare de Cl. Lévi-Strauss este antropologul cultural american Felix M. Keesing, profesor la Stanford University, care, arătînd lipsa unui acord general în ceea ce priveşte folosirea conceptelor şi terminologiei în antropologie, socoteşte normală această situaţie, consecinţă a tinereţii disciplinei care nu a ajuns să-şi standardizeze conceptele, metodele. „Nu există doi antropologi — scrie Keesing — care să gîndească exact la fel sau care să folosească precis aceleaşi concepte sau simboluri. Ştiinţa este prea nouă... pentru atare standardizare rigidă"[4].

De observat însă, aşa cum subliniază de altfel Kroeber, că este vorba de tinereţea unei antropologii ca ştiinţă specializată, cu obiect, scop, metode şi tehnici precise, cu „program şi metode proprii".

Ca ştiinţă, antropologia s-a constituit într-adevăr abia în secolul trecut [5], încît are azi ceva mai mult de o sută de ani[6] .

Preocupări însă privind natura umană, reflecţii despre om (filozofie, anatomie, morală etc.), consemnări despre faptele lui, despre obiceiurile lui, le găsim încă la scriitorii din antichitate, Herodot, Aristotel, Lucreţiu etc. şi din ce în ce mai accentuat în evul mediu şi pînă în secolul al XIX-lea, cînd se constituie ca ştiinţă antropologia.

Altfel termenul de antropologie îl întîlnim în anul 1501 la Magnus Hundt (*Anthropologia de hominis dignitate, natura et proprietatibus*). În 1626, Jean Riolan întrebuinţează cuvîntul în *Anatomia seu anthropographia*, iar în 1655 e cuprins în titlul unei lucrări (anonimă) din Anglia, *Anthropology abstracted or the idea of human nature, refleted in brief philosophical and anatomical collection.*

---

[1] A. Kroeber, *Anthropology*, 1923, p. 3.

[2] B. Malinovski, *A Scientific Theory of culture*, 1944, p. 3.

[3] C. Lèvi-Strauss, *Anthropologie structurale.*

[4] Felix M. Keesing, *Cultural Anthropology*, New York, 1963, p. 138.

[5] Wilhelm T. Mühlmann, *Geschichte der Antropologie*, 1948 ; A. C. Haddon, *History of Anthropology*, Londra, 1910 ; R.H. Lowie, *The History of Ethnological Theory*, New York, 1937.

[6] T. K. Penniman, *A. Hundred Years of Anthropology*, Londra, 1935.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Termenul a fost mult folosit în lucrările unor filozofi germani. Menţionăm pentru importanţa ei opera lui Immanuel Kant, *Anthropologie in pragmatischer Hinischt*, publicată la sfîrşitul secolului al XVIII-lea (1798).

În prima jumătate a secolului al XIX-lea apar lucrări de antropologie, unele cu acest termen în titulatură sau conţinut altele cu cel de „etnografie" sau „etnologie", cum şi unele putem spune de *antropologie integrală*, dar nu numai cu reflecţiuni filozofice, ci rezultat al unor cercetări pe populaţiuni concrete.

Este de citat în Franţa opera lui Alcide d'Orbigny, cercetător care, cu sprijinul Muzeului de istorie naturală din Paris, a efectuat între anii 1826 şi 1833 un voiaj ştiinţific în America de Sud, al cărui rezultat este lucrarea *L'Homme amerîcäin considéré sous ses rapports physiologiques et moraux* (Paris, 1839).

„Nu poate fi contestat că d'Orbigny, scrie antropologul francez Paulette Marquer, este primul savant francez care a întreprins studiul integral al unui grup uman, privind simultan caracterele fizice, civilizaţiile şi limbile"[7]. Este vorba de trei mari grupe etnice.

Deşi nu e lipsită de interes pentru înţelegerea rostului antropologiei sociale şi culturale aşa-zisa „preistorie" a antropologiei, „preantropologia" sau „antropologia spontană", în acest articol nu ne oprim prea mult asupra acestora. S-a făcut şi se face o muncă de cercetare deosebit de stăruitoare, care desigur merită să fie cunoscută [8]. Noi vrem însă să înaintăm cît mai direct spre perioada constituirii unei „antropologii sociale", a unei „antropologii culturale", separate sau unite sub diferite etichetări, în funcţie de tradiţiile naţionale în denumirea şi delimitarea ştiinţelor omului, după şcoli şi maeştri acestor discipline.

Împărţirea antropologiei în domenii specializate se prefigurează începînd de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, scrie în cea mai recentă „istorie a antropologiei" Paul Mercier. „Antropologia secolului al XIX-lea, în care acelaşi cercetător putea stăpîni, eventual, toate conceptele şi toate tehnicile, rezulta dintr-o alăturare progresivă a tuturor chestiunilor ce se puteau pune cu privire la om şi la diversitatea sa. Problemele fundamentale, faptele acumulate odată stabilite, încovoindu-se sub propria sa bogăţie, antropologia s-a separat mai întîi în două mari serii de discipline : antropologia fizică, pe de o parte, devenită de exemplu în Franţa antropologie şi nimic mai mult — în uzanţă curentă — şi antropologie socială şi culturală pe de altă parte"[9].

Cercetări tot mai numeroase, mai temeinice, mai competente, au arătat că populaţiile umane nu se disting numai din punctul de vedere al înfăţişării fizice, ci, nelegat de acestea, din punctul de vedere al obiceiurilor, al limbii, al credinţelor religioase, al artelor, populaţiei umane, care, datorită unei serii de condiţii, s-au dezvoltat diferenţiat unele mai mult, altele mai puţin, rămînînd apropiate chiar de o „stare naturală".

Pentru studiul omului, al populaţiilor umane, în ce priveşte tehnica pe care o stăpîneşte fiecare grup, obiceiurile juridice, credinţele religioase etc., a fost creat la începutul secolului al XIX-lea, în Danemarca se pare,

[7] Paulette Marquer, *L'etnographie*, în *Histoire de la science des origines au XX-e siècle. Enciclopédie de la Pléiade*, Paris, 1963, p. 1468.

[8] J. S. Slotkin, *Readings in Early Anthropology*, Viking Fund. Anthropology, 1965.

[9] Paul Mercier, *Histoire de l'anthropologie*, Paris, 1966, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

termenul de „etnografie", ca „ramură a antropologiei", după cum scrie Paul Lester în *Histoire de la science des origines au XX-éme siècle* la capitolul „L'Anthropologie" (p. 1341).

Pentru studiul populaţiei umane sub diferite aspecte şi nivele de analiză, încă pînă la jumătatea secolului al XIX-lea a luat fiinţă şi ştiinţa „etnologiei", marcată de altfel nu numai de publicaţii [10], ci şi de înfiinţarea societăţilor naţionale de etnologie. Astfel, în 1839 a luat naştere „Société ethnologique de Paris", în 1842 „American Ethnological Society", iar cu un an mai tîrziu în 1843 „Ethnological Society of London".

După constituirea etnologiei a luat fiinţă antropologia socială, respectiv antropologia culturală, a cărei constituire pe ţări, curente, direcţii o vom trata în numărul viitor al revistei.

Pentru prima şcoală românească de antropologie socială şi culturală — care este orientată atît sociologic, cît şi istoric, psihologic şi lingvistic — este vorba de două discipline ale unei unice ştiinţe care caută să cunoască cît mai bine legile generale de dezvoltare a comportamentului uman pe care îl concepe integral, la rîndu-i fiind şi ea una din ramurile antropologiei generale (omul ca organism şi comportament), în cadrul căreia fiecare din aceste discipline cercetează cu metode speciale aspecte şi dimensiuni ale comportamentului, fără a scăpa o clipă din vedere totalitatea şi deci integrarea finală a rezultatelor, conform de altfel cu sistemul de gîndire integralist dinamic, care caracterizează orientarea noastră teoretică.

L'ANTHROPOLOGIE SOCIALE ET CULTURELLE — SCIENCE DES LOIS GÉNÉRALES DE DÉVELOPPEMENT DU COMPORTEMANT HUMAIN (I)

RÉSUMÉ

En partant de l'historique de la constitution des disciplines, on analyse diverses orientations concernant l'objet, le but, la méthode et les perspectives de l'anthropologie sociale et de l'anthropologie culturelle, qui sont rarement réunies en une seule discipline.

Selon l'auteur, les deux spécialités anthropologiques qui, en Roumanie, sont réunies l'une à l'autre ainsi qu'à l'anthropologie psychologique ont la tâche d'étudier « *le comportement humain, conçu en sa totalité, chez tous les types de sociétés humaines et de cultures, sous tous ses aspects et dimensions* ».

Centrul de cercetări antropologice,
Bucureşti

Primit în redacţie la 20 iunie 1970

[10] Henry Rove Scholcraft, *Plan for the Investigation of American Ethnology*, Washington, 1846.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

I. *Din viața internă a unităților de antropologie din țară*

1. În 1969 s-au împlinit 25 de ani de la moartea lui Fr. J. Rainer. Centrul de cercetări antropologice a organizat o ședință de comunicări referitoare la activitatea și gîndirea sa, în luna decembrie. Și-au adus contribuția la evocarea figurii acestui mare om de știință : acad. Șt.-M. Milcu și dr. Th. Enăchescu, elevi ai profesorului ; dr. V. V. Caramelea și dr. doc. V. Săhleanu.

2. În martie 1969 a fost numit director adjunct științific al Centrului de cercetări antropologice conf. dr. doc. V. Săhleanu, transferat de la Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj.

În cursul aceluiași an cercetătoarea Alexandra Bolomey a fost transferată la Institutul de arheologie.

De la Institutul de fiziologie a fost transferat la Centru dr. Valentin Benetato. Biologul-ecolog Mircea Udrescu a fost numit în locul rămas vacant prin plecarea lui H. Fuhrman.

În secția de antropologie socială și culturală au fost numiți Leonida Tomescu și Sanda Hoinic, documentariști cu studii superioare.

3. În cursul anului 1969 cercetătorii Centrului de cercetări antropologice au participat activ la numeroase sesiuni științifice naționale, printre care cităm : Congresul de igienă, primul Simpozion de sociologie medicală, Simpozionul de metode în sociologie, simpozionul „Etnologia în știința contemporană" (organizat de Academia Republicii Socialiste România , simpozionul „Didactica și educația" (organizat de Institutul de cercetări pedagogice) etc.

II. *Vizitele specialiștilor străini, colaborări internaționale*

1. La cercetările întreprinse de Centrul de cercetări antropologice din București (cu colaborarea antropologilor ieșeni), în zona Bran (comuna Moeciul de Sus), a participat în conformitate cu convenția existentă un grup de specialiști de la Catedra de antropologie din Bratislava, format din prof. dr. J. Valsik, conf. dr. Milan Pospisil, dr. Maria Drobna și Z. Bernatova. Cercetările în zona Bran sînt înscrise în Programul biologic internațional, patronat de UNESCO.

2. Prof. dr. Georges Olivier, titularul Catedrei de antropologie de la Facultatea de științe din Paris a vizitat Centrul de cercetări antropologice din București, precum și Colectivele de antropologi din Iași (de la Catedra de morfologie și antropologie a Universității și de la Centrul de cercetări biologice) în perioada 8—11 aprilie 1969. A ținut 2 conferințe la București și una la Iași.

3. În perioada 6—16 mai, dr. E. Vlcek, directorul Secției de antropologie de la Muzeul național din Praga și dr. Milan Stloukal din Brno au vizitat centrul de antropologie din București și instituțiile antropologice din Iași. Au fost discutate numeroase probleme de specialitate la ordinea zilei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

4. La sfîrşitul lunii octombrie 1969, Centrul de cercetări antropologice din Bucureşti a fost vizitat de prof. Legay, directorul Laboratorului de biometrie de la Facultatea de ştiinţe de la Universitatea din Lyon.

5. În perioada 10—17 noiembrie 1969, dr. Hanulik de la Catedra de antropologie de la Universitatea din Bratislava a făcut o călătorie de informare ştiinţifică şi schimb de experienţă la Bucureşti (Centrul de cercetări antropologice) şi Iaşi (Catedra de morfologie şi antropologie a Universităţii, precum şi Secţia de antropologie a Centrului de biologie).

Participarea la manifestări ştiinţifice internaţionale a antropologilor români şi călătorii de informare ştiinţifică

1. La invitaţia prezidiului Societăţii germane de antropologie, un grup de antropologi români format din prof. dr. Olga Necrasov, dr. Maria Cristescu şef de sector, A. Rudescu şi H. Schmidt au participat la Conferinţa de antropologie din Mainz (octombrie 1969), precum şi la şedinţele Grupei de lucru a antropologilor europeni care a avut loc după această conferinţă.

2. Prof. dr. Olga Necrasov a participat la Conferinţa Asociaţiei antropologilor francofoni care a avut loc la Geneva la începutul lunii noiembrie 1969. În cadrul acestei Conferinţe a fost sărbătorit într-un cadru festiv şi cu participarea guvernului Cantonului Geneva, centenarul naşterii prof. Eugène Pittard, fost membru de onoare al Academiei Române, ale cărui cercetări antropologice realizate asupra populaţiei româneşti la începutul secolului 20 au contribuit la demonstrarea ştiinţifică a unităţii poporului român. Luînd cuvîntul din partea antropologilor români, prof. Olga Necrasov a omagiat memoria acestui mare antropolog, prieten al României, la şcoala căruia s-au format unii antropologi români.

3. Prof. dr. Olga Necrasov, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România a participat, în calitate de invitat, la şedinţele Societăţii de antropologie din Paris (decembrie 1969), în cadrul cărora a fost omagiată personalitatea prof. Henri V. Vallois, directorul Institutului de paleontologie umană din Paris şi preşedinte de onoare al Asociaţiei internaţionale a societăţilor de antropologie şi etnologie (cu ocazia împlinirii vîrstei de 80 de ani).

4. Tov. Ioana Popovici, cercetător ştiinţific la Centrul de cercetări antropologice din Bucureşti, a făcut o călătorie de studii şi schimb de experienţă la Budapesta, cu care ocazie a putut lucra la Muzeul de antropologie din capitala Ungariei.

III. *Alegeri şi distincţii internaţionale*

— Prof. Olga Necrasov a fost aleasă, prin vot internaţional, membru în Comitetul Asociaţiei internaţionale a bioantropologilor (cu sediul la Bruxelles).

— Prof. Olga Necrasov a fost aleasă membru efectiv al Institutului internaţional de studii Sarde (cu sediul la Cagliari — Sardinia).

— Prof. Olga Necrasov a fost aleasă membru asociat al Societăţii de antropologie din Paris, al cărui membru corespondent era din anul 1964.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

GEORGES BALANDIER, *Anthropologie politique*, Presses Universitaries de France, Colecția „Le sociologue" (Sociologie — Ethnologie — Anthropologie sociale , 1967, 240 p.

Antropologia politică spune G. Balandier în prefața lucrării sale este o „specializare tîrzie a antropologiei sociale" (p. 1). Lucrarea, printre puținele apărute în specialitate, este între altele rezultatul cercetărilor autorului efectuate în cursul ultimilor zece ani, în cadrul unui „Group de Recherches en Anthropologie et Sociologie Politiques", colectiv a cărui conducere o are prof. Balandier.

Antropologia politică, privind comportamentul uman în direcția manifestărilor care caracterizează un *Homo politicus* sau *Homo hierarchicus*, urmărește în deosebi problema trecerii de la formele sociale politice elementare la forma de „stat" în organizarea grupelor umane. Preocuparea în acest domeniu trebuie căutată în trecutul îndepărtat, la Aristotel (*Politica*). Specializarea aceasta în antropologia socială nu a constituit după părerea prof. Balandier o preocupare a antropologilor, la „International Symposium on Anthropology", care s-a ținut în 1952 în Statele Unite, neacordîndu-i-se „antropologiei politice" nici o atenție.

Preocupări de antropologie politică găsim totuși la numeroși cercetători englezi (Radcliffe Brown , Evans Pritchard, Nadel, Firth, Fortes), la antropologi americani (Lowie, Eggan, Shils, Almond, Apter, Bohannan) și francezi (Balandier, Bastide, Metraux, Maquet, Dumont).

În cele șapte capitole ale lucrării (I. Constituirea antropologiei politice; II. Domeniul politicului; III. Rudenie și putere; IV. Stratificare socială și putere; V. Religie și putere; VI. Aspectele statului tradițional; VII. Tradiție și modernitate), cu deosebită putere de analiză, sociologul și antropologul francez discută problemele de bază ale antropologiei politice, metodele ei, sprijinindu-se și pe lucrările altor „„politicologi" (C. N. Parkinson, M. Schwartz, V. Turner, J. Beattie, L. de Heusch, Ed. Leach, D. Easton, M. Glukman etc.), încheind cu perspectivele dezvoltării acestei discipline antropologice.

Lucrarea lui Balandier se termină cu o bibliografie complimentară și cu un indice de termeni și autori. Este o sinteză bine realizată și foarte utilă pentru antropologii sociali și sociologi.

Subliniem faptul că în colecția „Le sociologue" s-au anunțat pînă în prezent patru lucrări de antropologie socială, trei dintre ele ale antropologilor francezi : Maurice Godelier (*Anthropologie economique*), Georges Balandier, (*Anthropologie politique*), care dirijează și colecția, Paul Mercier (*Histoire de l'anthropologie*), a patra fiind a antropologului englez Edmund Leach (*Critique de l'anthropologie* — traducerea cărții *Rethinking Anthropology* .

Vasile V. Caramelea

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

„*Etudes rurales*"

„*Etudes rurales*", revistă trimestrială franceză condusă de un comitet de savanți, profesori la College de France, la diferite facultăți, un membru al Academiei etc., avînd ca redactor șef pe sociologul și antropologul social *I. Chiva*, subdirector la École pratiques des hautes études, colaborator apropiat al profesorului Claude Lévi-Strauss, publică în fiecare fasciculă studii foarte valoroase utile sociologilor, antropologilor și altor specialiști în științele sociale.

Numărul 35 din 1969 din „*Etudes rurales*", de exemplu, conține o comunicare, o analiză factorială asupra „Sistemului social al unei regiuni franceze (Chatillonnais)", autori: *Françoise Loux* și *Michel de Virville*, avînd și un studiu introductiv al profesorului *Jean Cuisenier*, directorul Muzeului de arte și tradiții populare din Paris și al Centrului de etnologie al Franței. Interesantă este metodologia folosită în cercetare. De altfel, în „*Etudes rurales*" se publică în anexe: metoda analizei factoriale, chestionarul folosit pe teren și „Planul codajului cu distribuția" în procente a răspunsurilor prelucrate pentru cei 275 de indicatori ai anchetei.

Este vorba de o „formă de cercetare colectivă multidisciplinară", după cum se exprimă I. Chiva, o acțiune din cele inițiate de „Recherche cooperative sur programme" (R.C.P. — despre care am mai vorbit în revista noastră. Cercetarea reunește sociologi, antropologi sociali, economiști, istorici etc. de la Centrul de sociologie europeană, Catedra de etnologie, de la Laboratorul de antropologie socială etc.

Despre istoricul și problemele acestei cercetări cooperative, multidisciplinare, găsim informații într-un alt număr al revistei „Etudes Rurales" ((32 din 1968 în „Cuvîntul înainte" al d-lui *I. Chiva* la studiul „Paysage, population et histoire foncière dans le Châtillonnais — L'exemple de Minot (Cote-d'or semnat de *Marie-Claude Pingaut*.

Urmărim cu interes și alte studii din această cercetare experimentală, care desigur își vor găsi loc în „Etudes Rurales".

Vasile V. Caramelea

CLAUDE LÉVI-STRAUSS, *Gîndirea sălbatică* și *Totemismul azi*, traducere de I. Pecher, „Cuvînt înainte" de prof. M. Pop, Edit. științifică, București, 1970.

După lucrarea *Tristes tropiques*, apărută în 1968 tot la Editura științifică, cu o prefață de I. Vlăduțiu, sînt traduse în limba română *La pensées sauvage* și *Totémisme aujourd'hui*, alte două opere ale eminentului antropolog social francez de reputație mondială Claude Lévi-Strauss profesor la College de France și directorul Laboratorului de antropologie socială din Paris.

În afară de prefața autorului, *Gîndirea sălbatică* este prezentată în 9 capitole: I. Știința concretului; II. Logica clasificărilor totemice; III. Sistemele transformaționale; IV. Totem și castă; V. Categorii, elemente, specii, numere; VI. Universalizare și particularizare; VII. Individul ca specie; VIII. Timpul regăsit; IX. Istorie și dialectică.

Cuprinsul celeilalte lucrări este prezentat printr-o „Introducere" și 5 capitole: I. Iluzia totemică; II. Nominalismul australian; III. Totemismele funcționaliste; IV. Spre intelect; V. Totcismul văzut dinlăuntru.

Prin publicarea în traducere românească a celor trei lucrări ale prof. Claude Lévi-Strauss, pe care antropologii sociali, filozofii, sociologii le întîlnesc în centrul dezbaterilor structuraliste, Editura științifică aduce o contribuție efectivă la cunoașterea dezvoltării acestui curent, specialiștii și publicul larg putînd lua contact direct cu opera celui mai de seamă reprezentant contemporan al structuralismului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Editura științifică a procedat bine publicînd laolaltă *Totemismul astăzi* și *Gîndirea sălbatică*, întrucît cele două opere formează în fond una singură : una introducîndu-ne în cealaltă ; prima fiind mai teoretică și cealaltă mai demonstrativă în studierea populațiilor denumite impropriu „primitive", în realitate fiind întîrziate în dezvoltarea lor social-economică și culturală.

Poate că Editura științifică va continua să facă acest serviciu publicului românesc și specialiștilor prin traducerea și a altor lucrări valoroase ale lui Claude Lévi-Strauss. Ne gîndim la *Anthropologie structurale*. Les structures élémentaires de la parenté " (Prix Paul Pelliot), dar mai ales la opera *Mythologiques*. Semnalăm apariția a trei volume : I. *Le cru et le cuit* ; II. *Du miel aux cendres*" ; III. *L'origine de manieres de table*".

În lucrările lui Claude Lévi-Strauss găsim analize și interpretări la un nivel neatins pînă în prezent în antropologie. Este gîndirea unui savant și totodată a unui mare umanist.

Vasile V. Caramelea

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Anul 1969 a fost un an trist pentru antropologie, dată fiind dispariţia neaşteptată a cîtorva antropologi consacraţi, aflaţi încă în plină putere de muncă creatoare. Printre aceştia se numără G.F. Debeţ, V. V. Ghinsburg şi K. Saller.

G. F. DEBEŢ

(1905 — 1969)

Născut la 7 decembrie 1905 la Tomsk, în familia unui învăţător, prof. G. F. Debeţ moare în plină activitate, în urma unei scurte suferinţe, la 19 ianuarie 1969.

După studiile universitare făcute la Irkutsk, Debeţ părăseşte Siberia pentru a se înscrie ca aspirant (1927) la Institutul de antropologie de la Universitatea din Moscova, al cărui colaborator devine. După obţinerea titlului de candidat, el este numit în 1932 cercetător principal la acelaşi institut. În 1941 obţine titlul de doctor în ştiinţe biologice cu o lucrare ce a făcut epocă: „*Paleoantropologia U.R.S.S.*", publicată sub formă de monografie în 1948 (cu adăugirile necesitate de noile descoperiri). Între timp, în 1944 Debeţ este titularizat în calitate de profesor, ţinînd cursuri fie din domeniul antropologiei generale, fie din domenii speciale, studenţilor de la Secţia de antropologie a Facultăţii de biologie şi pedologie din Moscova.

Dată fiind pregătirea sa de arheolog şi antropolog, cîmpul de activitate ştiinţifică a prof. Debeţ a fost extrem de larg, cuprinzînd problemele de antropogeneză, de raseologie, de antropologie etnică, de arheologie preistorică, de geografie istorică, de demografie şi de lingvistică comparată. Interesul său major se îndreaptă însă, în primul loc, spre paleoantropologie.

În acest din urmă domeniu, el a realizat cercetări importante asupra scheletului copilului neandertalian de la Tesik-Taş, asupra resturilor osoase umane de la Kostenki, datînd din paleoliticul superior, asupra osemintelor mezolitice din Crimeea şi Ucraina (Fatima-Koba şi Voloşkoe), precum şi asupra unor numeroase serii neolitice şi din perioada paleometalică.

ST. CERC. ANTROPOL., 1970, T. 7, NR. 2, P. 269–274

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Multe lucrări ale lui G.F. Debeţ au fost consacrate problemei „leagănului umanităţii", sistematicii oamenilor fosili din paleoliticul superior, problemei raselor umane. Lui i se datoresc cîteva perfecţionări ale tehnicilor de lucru în craniometrie şi cranioscopie, precum şi unele lucrări privind unificarea metodelor de lucru în antropologie.

În domeniul antropologiei etnice, Debeţ a realizat (pe baza cîtorva campanii de lucru pe teren) o monografie monumentală consacrată antropologiei populaţiei din Kamciatka, publicată în 1951.

Acest cercetător neobosit a realizat şi numeroase cercetări în afara graniţelor Uniunii Sovietice. Astfel, răspunzînd unei invitaţii făcute de antropologii americani, el a studiat craniile eschimoşilor (vechi şi actuale), găsite în Alaska. A studiat seriile craniologice de laponi, finezi şi suedezi, găsite în Finlanda. În ultimii ani ai vieţii a realizat cîteva expediţii în Afganistan, unde s-a ocupat de studiul structurii antropologice a populaţiei afgane. Anul 1969 trebuia să-l găsească în India, la o campanie de lucru asupra populaţiilor din marea peninsulă asiatică.

Activitatea organizatorică a lui Debeţ este marcată, printre altele, de o largă contribuţie la organizarea unor centre de cercetări antropologice, ca cele din Gruzia, Azerbaidjan, Daghistan, Ucraina, Republicele baltice.

Activitatea sa didactică nu este nici ea mai puţin bogată. Pe lîngă cursurile de antropologie ţinute studenţilor Facultăţii de biologie şi pedologie din Moscova, el a contribuit la formarea multor antropologi tineri pe care i-a ajutat cu sfatul său şi ale căror teze de aspirantură sau de doctorat au fost conduse de el.

G. F. Debeţ a reprezentat în mod strălucit pe antropologii sovietici la numeroase manifestări ştiinţifice internaţionale din domeniul antropologiei şi a jucat un rol important în organizarea celui de-al VII-a Congres de antropologie şi etnologie ţinut la Moscova în 1964 (al cărui secretar a fost). A prezidat Simpozionul internaţional al experţilor UNESCO pentru aspectele biologice ale problemei raselor şi a contribuit larg la întocmirea proiectului de declaraţie împotriva rasismului intitulat „Declaraţia asupra raselor şi asupra prejudecăţilor rasiale", definitivat la Simpozionul de la Paris (1967). A jucat un rol important şi în organizarea şi conducerea celui de-al VIII-a Congres internaţional de antropologie şi etnologie (Tokyo — Kyoto, 1968).

Moartea sa neaşteptată lasă un gol în antropologia sovietică şi în cea mondială.

OLGA NECRASOV

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

V. V. GHINSBURG

1904 — 1969

La 20 februarie 1969 s-a stins din viaţă, în plină activitate, în urma unei scurte boli, prof. V. V. Ghinsburg.

Născut la 4 martie 1904 la Kursk, V. V. Ghinsburg îşi termină studiile medicale în 1926, devenind medic militar. În 1929 se transferă la Institutul medico-militar din Leningrad, în calitate de asistent, iar în 1937 este numit la Catedra de anatomia normală de la Academia militară de medicină din acelaşi oraş, unde funcţionează pînă în 1959, parcurgînd toate treptele didactice pînă la aceea de profesor inclusiv. Aici el îşi desfăşoară activitatea sa de cercetare în domeniul anatomiei umane, concentrată în special asupra studiului sistemului limfatic al membrelor inferioare, culminînd cu monografia *Sistemul limfatic al membrelor inferioare la om* (apărută în 1959).

Paralel cu această activitate, V. V. Ghinsburg a început să se introducă puţin cîte puţin şi în domeniul antropologiei, înscriindu-se mai întîi la aspirantură la această specialitate şi intreprinzînd cercetări asupra antropologiei popoarelor din Asia Centrală, unde face în acest scop numeroase expediţii. Din 1938 el devine colaborator al Secţiei de antropologie de la Institutul de etnografie al Academiei U.R.S.S., pe care o conduce efectiv din 1957, consacrîndu-se exclusiv cercetărilor antropologice din 1959 (dată la care se pensionează de la Catedra sa universitară).

Cîmpul său de activitate pe planul antropologiei este foarte larg: cercetări de antropologie etnică, cercetări de paleoantropologie, cercetări asupra creşterii corpului în perioada matură (1947), cercetări de antropologie aplicată, studii de ordin ideologic (printre care trebuie să citäm *Engels şi antropologia* — 1946; *Situaţia actuală a problemei originii omului* — 1947; studii asupra problemei raselor umane şi multe altele). Nu trebuie să uităm de asemenea că el este autorul unui excelent manual intitulat *Elemente de antropologie pentru medici*, la a cărui a doua ediţie lucra atunci cînd l-a surprins moartea. El pregătea de asemenea împreună cu prof. Tatiana A. Trofimova o mare monografie consacrată antropologiei Asiei Centrale, printre ai cărei buni cunoscători ocupa un loc de frunte.

Caracter deschis şi plin de cordialitate, V. V. Ghinsburg era iubit de toţi cei care l-au cunoscut. Prin moartea sa ei pierd un prieten loial, iar antropologia sovietică şi cea mondială pierd un cercetător pasionat şi foarte bine informat.

OLGA NECRASOV

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

KARL SALLER

Directorul Institutului de antropologie şi genetică umană de la Universitatea din München

Născut în 1902 la Kemptas, în Bavaria de Sud, prof. K. Saller s-a stins în urma unei grele dar scurte suferinţe la 15 octombrie 1969.

Încă în timpul anilor de studenţie, la München, K. Saller s-a simţit puternic atras spre antropologie, frecventînd Institutul de antropologie din capitala Bavariei, dirijat atunci de R. Martin, pe drept cuvînt socotit ca unul din fondatorii antropologiei moderne. În urma susţinerii tezei sale de doctorat în ştiinţe, Karl Saller este numit asistent la acest institut, unde pe lîngă activitatea profesională legată de această funcţie va mai pregăti şi teza sa de doctorat în medicină. După susţinerea acesteia, el se mută ca asistent la Institutul de antropologie din Göttingen, fiind în curînd numit privat docent la Catedra de anatomia umană din aceeaşi Universitate.

După instalarea la putere a regimului nazist, K. Saller (care a avut curaj să adopte o atitudine critică la adresa ideologiei hitleriste) a fost nevoit să părăsească universitatea (în 1935) şi să se ocupe exclusiv de practica medicală. Abia după căderea acestui regim, K. Saller revine la universitate, unde ocupă mai întîi Catedra de anatomie umană de la München, fiind apoi chemat, în 1948, la Catedra de antropologie de la aceeaşi universitate (devenită în 1958 Catedra de antropologie şi genetică umană).

Opera ştiinţifică şi didactică a lui K. Saller este într-adevăr imensă.

Pe planul lucrărilor de ordin didactic şi de informare ştiinţifică, el este autorul a numeroase tratate şi manuale de antropologie, începînd cu manualul de antropologie (*Leitfaden der Anthropologie*) publicat în 1930 şi reeditat în 1963 sub o formă complet modernizată şi terminînd cu marele tratat de antropologie aplicată, de antropologie medicală şi cu a treia ediţie a tratatului de antropologie a lui R. Martin, în întregime revăzut, adăugat şi pus la punct cu tot ce era nou în ştiinţele omului. Această ediţie nouă cu un volum mai mult decît dublu faţă de ediţia precedentă (3 000 de pagini, faţă de 1 200) a devenit astfel, pe drept cuvînt, *Tratatul de antropologie Martin-Saller*. De curînd el luase iniţiativa, în calitate de editor, a tipăririi unui mare tratat colectiv (la care trebuiau să colaboreze numeroşi antropologi de frunte), intitulat *Istoria rasială a umanităţii* (*Rassen geschichte der Menschheit*) din care nu a apărut decît o arimă fasciculă (220 pagini) consacrată Australiei, Indochinei, Indoddkistanului şi Ţiganilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Cercetările ştiinţifice ale prof. K. Saller au acoperit un domeniu foarte vast, de la antropologia preistorică (în special a paleoliticului, a mezoliticului şi a neoliticului) la antropologia populaţiilor actuale (inclusiv studiul constituţiilor şi de antropologie aplicată) şi la studii şi tehnică antropologică.

Meritele prof. Saller au fost larg recunoscute în anii postbelici. Numit *doctor honoris causa* a Universităţii din Jena, K. Saller a fost ales membru asociat al Societăţii de antropologie din Paris, precum şi al altor mari societăţi naţionale. Era de asemenea titularul unor înalte distincţii şi medalii ştiinţifice.

Moartea prof. Saller lasă un mare gol nu numai în antropologia germană, dar şi în antropologia mondială. Antropologii români care l-au cunoscut şi preţuit (el vizitase ţara noastră de două ori, în 1959 şi în 1964) regretă adînc dispariţia prea timpurie a unui om de ştiinţă de mare clasă şi a unui luptător luminat împotriva concepţiilor rasiste.

OLGA NECRASOV

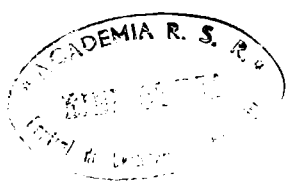

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Sub îngrijirea acad. ŞT.-M. MILCU şi HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în Ţinutul Pădurenilor, satul Bătrîna**, 1961, 408 p. + 17 pl., 52,50 lei.

C. MAXIMILIAN în colaborare cu V. V. CARAMELEA, P. FIRU şi ADINA NEGREA-GHERGA, **Sărata Monteoru, Studiu antropologic**, 1962, 219 p. + 3 pl., 23,10 lei.

ŞT.-M. MILCU şi H. DUMITRESCU, **Atlasul antropologic al Olteniei**, 1968, 275 p., 6 pl., legat anvelopă, 36 lei.

MARIA CRISTESCU, **Aspecte ale creşterii şi dezvoltării adolescenţilor din Republica Socialistă România**, 1969, 285 p., legat, 16,50 lei.

St. cerc. antropol., tomul 7, nr. 2, Bucureşti, 1970

I. P. I. — c. 5724

43 881

Lei 35.—

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro